

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

**МІЖНАРОДНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ**

**«РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА: ПРОБЛЕМНІ
ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ»**

07–08 лютого 2024 р.

м. Київ

Реформування українського законодавства: проблемні питання та шляхи їх вирішення: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 07–08 лютого 2024 р. Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2024. 164 с.

Видається в авторській редакції. Редакційна колегія Науково-дослідного інституту не завжди поділяє погляди, думки, ідеї авторів та не несе відповідальності за зміст матеріалів, наданих авторами для публікації.

У виданні зібрані тези, подані на міжнародну науково-практичну конференцію «Реформування українського законодавства: проблемні питання та шляхи їх вирішення», які містять дослідження із загальнотеоретичної юриспруденції та з основних галузей права і юридичної науки: міжнародного, адміністративного, фінансового, конституційного, цивільного, господарського, кримінального та трудового.

Баштова О. Г.,
ад'юнкта кафедри поліцейського права
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна

КРИТЕРІЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ З ОБІГОМ ЦИВІЛЬНОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї Національною поліцією України передбачає низку організаційно-правових і адміністративно-правових заходів, що в свою чергу, потребують як законодавчого унормування так і подальшого ефективного правозастосування.

Поняття контролю загалом і контролю за обігом будь-чого, потребує уточнення та деталізації в контексті предмета дослідження, котрим є критерії ефективності такого процесу. Крім цього, на нашу думку важливим є визначення критеріїв ефективності контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї, зокрема й через те, що зазначений механізм безпосередньо впливає на рівень захищеності прав і свобод людини і громадянина.

Тлумачачи поняття контролю, Д. Припутень вважає, що контроль виражається у формі таких дій, як перевірка, а також відбувається ототожнення таких понять, як «контроль» та «нагляд». Сутність державного контролю в такому випадку полягає в аналізі діяльності підконтрольних суб'єктів на відповідність законодавчим нормам [1]. Відповідно, як комплексний і багатоаспектний процес, відповідний механізм має свої критерії ефективності, що виражаються в можливості забезпечення ефективного виконання поставлених завдань.

Постановою Кабінету Міністрів України від 12.10.1992 № 576 «Про затвердження Положення про дозвільну систему» визначено, що контроль за дотриманням посадовими особами міністерств, інших центральних органів державної виконавчої влади, підприємств, установ, організацій, господарських об'єднань і громадянами встановленого порядку виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення і використання предметів, матеріалів і речовин, відкриття та функціонування підприємств, майстерень і лабораторій, на які поширюється дозвільна система, здійснюється безпосередньо Міністерством внутрішніх справ [2]. Відповідно, серед критеріїв ефективності, на нашу думку мають бути ті норми й положення законодавства України, як теоретико-правового так і практичного змісту, що формують зазначений «контроль» як механізм управління процесом виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної зброї.

Відповідно до статті 22 Закону України «Про Національну поліцію» до переліку основних повноважень поліції належать здійснення контролю за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших

предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ [3]. На нашу думку, ці повноваження також визначають додаткові критерії ефективності контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї, оскільки на сьогоднішній день, даний механізм є не достатньо визначеним і потребує як законодавчої так і операційно-технічної деталізації.

Так, наприклад, одним із критеріїв ефективності контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї може бути організація процесу такого контролю загалом на ефективному та високопрофесійному рівні, а також автоматизація окремих процесів діяльності цього механізму, як от впровадження та запуск діяльності Єдиного реєстру зброї.

Основними перевагами впровадження Єдиного реєстру зброї є те, що громадяни зможуть легко отримувати інформацію про свою зареєстровану зброю. Єдиний реєстр зброї передбачає також створення Електронних кабінетів. Тож українці зможуть отримати послугу, не виходячи з дому, без відвідування органу Нацполіції, шляхом подачі документів через «Єдине вікно громадянина» <https://services.mvs.gov.ua> або у магазині з продажу зброї [4].

Відповідно, серед критеріїв ефективності контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї є й інші, оскільки цей контроль є багатоаспектним і охоплює декілька етапів, як то управління процесом виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної зброї й у всіх зазначених сегментах, такі критерії мають індивідуальні риси.

Список використаних джерел:

1. Припутень Д.С. Державний контроль за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні. Право.ua № 3, 2020. URL: http://pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/2020/12/48-_Pryputen.pdf
2. Про затвердження Положення про дозвільну систему: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 жовт. 1992 р. № 576. Верховна Рада України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/576-92-П>
3. Про Національну поліцію: Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/580-19>.
4. І. Клименко Єдиний реєстр зброї відсьогодні повноцінно працює. Офіційний телеграм-канал Міністра внутрішніх справ України. URL: t.me/Klymenko_MVS/50

Бігунець І. М.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
ПВНЗ «Європейський університет»
м. Київ, Україна

ЗАХИСНИК ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ НА ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ

Застосування заходів забезпечення кримінального провадження як виду заходів примусового характеру, пов'язаного з тимчасовим обмеженням слідчим суддею права підозрюваного на свободу й особисту недоторканність, є одним з основних питань досудового розслідування. Особливе місце під час їх застосування, зміни, скасування займає захисник.

Науковці та практики неодноразово обґрунтовували недосконалість правової регламентації цього інституту, відсутність ефективних механізмів реалізації заходів забезпечення кримінального провадження, що спричиняє неправильне тлумачення законодавчих приписів, формування неоднозначної правозастосовної практики [1, с. 113; 2, с. 135]. Зазначене вкотре засвідчує актуальність дослідження проблемних питань, пов'язаних з практикою подання, розгляду та вирішення клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження з позиції захисника як представника прав й інтересів підозрюваного під час досудового розслідування.

Чинне кримінальне процесуальне законодавство України хоча й не містить визначення поняття «заходи забезпечення кримінального провадження», однак акцентує увагу на тому, що їх застосовують з метою досягнення дієвості кримінального провадження. Адвокат-захисник на досудовому розслідуванні виконує роль чинника, що протидіє, стримує, пом'якшує застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Повноваження захисника наділені певними ознаками: є складовою статусу адвоката; їх виникнення зумовлено конкретним юридичним фактом – залученням слідчим, прокурором, слідчим суддею до участі в кримінальному провадженні.

Система запобіжних заходів, визначена КПК України, надає можливість уповноваженим суб'єктам індивідуалізувати їх застосування, з огляду на тяжкість і характер вчиненого кримінального правопорушення [3, с. 83–84]. До запобіжних заходів належать: особисте зобов'язання, особиста порука, застава, домашній арешт, тримання під вартою (ст. 176 КПК України). Тимчасовим запобіжним заходом є затримання особи, яке застосовують з підстав і в порядку, визначеному ст. 187 КПК України. До неповнолітніх підозрюваних чи обвинувачених можуть застосовувати запобіжний захід у вигляді передання неповнолітнього під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників, а до тих, яких виховують у дитячій установі, – передання їх під нагляд адміністрації цієї установи. Також передбачено передання на піклування опікунам, близьким родичам або членам сім'ї з обов'язковим лікарським наглядом; поміщення до

психіатричного закладу в умовах, що виключають її небезпечну поведінку, що застосовують судом до особи з моменту встановлення факту розладу психічної діяльності чи психічної хвороби (ст. 508 КПК України); тимчасовий арешт (ст. 583 КПК України), а також тримання під вартою для забезпечення видачі особи (екстрадиційний арешт) [4].

Підсумовуючи, слід зазначити, що законодавчі неврегульованості й неузгодженості в правовідносинах захисника та інших учасників кримінального провадження під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження на досудовому розслідуванні не мають залишатися поза увагою законодавців. Тому, нагальною є потреба внести відповідні зміни до чинного законодавства України, що сприятиме посиленню позиції сторони захисту в змагальному кримінальному процесі.

Список використаних джерел:

1. Татаров О.Ю. Заходи забезпечення кримінального провадження: перший досвід застосування. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 7. С. 113–122.
2. Фаринник В.І. Заходи забезпечення кримінального провадження у новому кримінальному процесуальному законодавстві: сутність та класифікація. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 1. С. 133–142.
3. Мурзановська А.В. Кримінально-процесуальна відповідальність за новим Кримінальним процесуальним кодексом України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2017. 248 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI.

Білобров Т. В.,

кандидат юридичних наук,

старший науковий співробітник

Науково-дослідного інституту публічного права

м. Київ, Україна

ДОСВІД ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ ОРГАНАМИ КІБЕРПОЛІЦІЇ НІМЕЧЧИНИ

Окрему увагу, на наш погляд, доцільно приділити дослідженню позитивного досвіду протидії кіберзлочинності Німеччини, яка є однією з провідних держав-членів ЄС.

Спочатку наголосимо, що Німеччина сьогодні досягла значних показників у сфері забезпечення кібербезпеки держави та протидії злочинності.

Німеччина продемонструвала прихильність пріоритету забезпечення безпеки і боротьби з кібер-злочинністю підписавши (в 2001 році) і ратифікувавши (у 2009 році) Міжнародну конвенцію по кібер-злочинів Ради

Європи, також відому, як Будапештська конвенція, а також зробивши ряд кроків для її реалізації в країні. Німеччина також підписала і ратифікувала Додаткові протоколи до Конвенції по кібер-злочинів, які криміналізують расистську і ксенофобську діяльність, здійснену за допомогою комп'ютерних систем. У своїй Національній стратегії кібер-безпеки Німеччина підтвердила свою прихильність подальших зусиль в області гармонізації міжнародного кримінального права на основі Будапештської конвенції [1].

У липні 2015 року в Німеччині був прийнятий Акт про інформаційну безпеку (IT SecurityAct), метою якого є запобігання шкоди найважливішим IT-систем, таким, наприклад, як системи Міністерства внутрішніх справ (BSI), провайдерів телекомунікаційних послуг, операторів критично важливих елементів інфраструктури та ін. в даний час, BSI займається реалізацією положень цього Акта, який включає в себе мінімальні стандарти кібербезпеки для понад 2000 критично важливих інфраструктурних компаній.

Відповідно до законодавства, такі мінімальні стандарти безпеки забезпечуються за рахунок розвитку доступності, автентичності, конфіденційності та цілісності систем кібер-безпеки в усій країні; підвищення рівня інтернет-безпеки для громадян; а також підвищеного рівня захисту критично важливих в національному масштабі елементів інфраструктури.

Крім іншого, в Німеччині діють і інші закони, що забороняють такі злочинні дії, як комп'ютерне шахрайство, фальсифікація даних, комп'ютерний саботаж, кібер-шпигунство, фішинг, а також інші подібні кібер-злочину, які, відповідно до національного законодавства, переслідуються нарівні з звичайними злочинами [1].

Протягом двох років після прийняття Акта всі згадані в ньому оператори зобов'язані реалізувати необхідні організаційні та технічні заходи безпеки для захисту своїх кібер-систем, їх компонентів або процесів, що мають відношення до функціонування таких систем. Серед зазначених заходів - застосування найсучасніших технологічних новинок. Більш того, оператори критично важливих систем повинні проходити процедуру аудиту в сфері кібер-безпеки або процедуру сертифікації як мінімум кожні два роки. Також, вони отримують можливість самостійно пропонувати нові стандарти безпеки в своїй області діяльності [1].

Що стосується правоохоронної діяльності, в Німеччині створені достатні умови для протидії різним видам кібер-злочинності. NCAZ, BSI і ВКА спільно працюють в області боротьби з кібер-злочинністю в національному масштабі. Зокрема, NCAZ об'єднує ресурси різних урядових агентств, в т.ч. Федеральної поліції і Федеральної розвідувальної служби, а також приватного сектора.

У свою чергу, національна стратегія кібер-безпеки 2011 року передбачає розвиток потенціалу правоохоронних органів, BSI, а також приватного сектора, в області боротьби з кіберзлочинністю, а також в галузі захисту країни від шпигунства і саботажу. У Німеччині створено «органи спільного реагування за участю приватного сектора і компетентних правоохоронних органів». Як вказується в Акті про інформаційну безпеку 2015 року, для успішної реалізації

зазначених завдань будуть потрібні додаткові зусилля і подальший прогрес. В кінці 2017 року стане відомо, наскільки успішно співпрацювали до цього моменту уряд і приватний сектор, щоб значно знизити рівень кіберзлочинності. З огляду на все сказане, варто все ж зазначити, що залишається поки неясним, чи існують в країні успішні ініціативи в галузі навчання суддів, прокурорів, юристів, співробітників правоохоронних органів, криміналістів, і також інших фахівців [1].

Німеччина вступила до лав країн НАТО та надала альянсу власні кібер можливості в боротьбі з кібервзломами та електронної війною, повідомило в лютому 2019 року інформаційне агентство AgenceFrance-Presse. НАТО визначає кіберпростір як область конфлікту поряд із сушею, морем і повітрям, в зв'язку з почастишанням електронними атаками з боку держав, кіберзлочинців і так званих «хактивістів», а також з огляду на можливі наслідки загроз. Серед країн, готових надати альянсу свої кібер спроможності, вже числяться США, Великобританія, Данія, Нідерланди, Латвія та Естонія [2, с. 287].

Цілями наступальних кібер операцій можуть бути будь-які підключені до інтернету об'єкти – від комп'ютерів і смартфонів до пристроїв, які контролюють ключові механізми на електростанціях і в транспортних мережах.

У липні 2017 року керівництво підрозділу безпеки військової авіації Німеччини започаткувало нову ініціативу щодо протистояння кіберзагроз після того, було оприлюднено дослідження, що показало, що хакери можуть зламувати військові літаки з допомогою недорогого обладнання.

Представник німецького міністерства оборони повідомив, що розробка нової «авіаційної кібер експертизи» буде охоплювати всілякі області – від підвищення усвідомленості наслідків хакерських нападів до технічних досліджень і оснащення повітряних суден захисними системами.

У Німеччині також в рядах збройних сил з'явився кіберпідрозділ, діяльність якого буде спрямована на протистояння російським хакерам. Чисельність нової структури складе 13500 кіберзахисників, трохи менше, ніж німецький корпус морської піхоти, який налічує 16000 бійців [3].

Таким чином, в Німеччині з метою забезпечення кібербезпеки держави створено ряд спеціальних органів, зокрема – кібернетичну авіацію, що є важливою складовою протидії кіберзлочинності.

Список використаних джерел:

1. Кіберготовність Німеччини 2.0: кіберзлочинність та охорона правопорядку. *Digital*. URL: <https://digital.report/kibergotovnost-germanii-2-0-kiber-prestupnost-i-ohrana-pravoporyadka/>
2. Кісілюк І. І. Міжнародне співробітництво у боротьбі з кіберзлочинністю. *Модернізація Конституції України та вдосконалення правоохоронної діяльності* : матеріали підсумк. наук.-практ. конф., м. Київ. 25 квіт. 2014 р. / Нац. акад. внутр. справ ; Нац. акад. прав. наук. Київ, 2014. С. 286–289.
3. Кіберзлочинність та кіберконфлікти: Європа. *TAdviser*. URL: <https://www.tadviser.ua>

Білоус В. В.,

*аспірант кафедри права та публічного управління
Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила»
м. Івано-Франківськ, Україна*

РЕЦЕПЦІЯ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАВОВИХ ДОКТРИН У ПРОГРАМНИХ ЗАСАДАХ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Кінець XIX – початок XX ст. став епохою, коли український національний рух увійшов у фазу інституційного оформлення, і політичні партії постали як основні носії та формувальники ідей державності. У цей період українська політико-правова думка перебувала у тісному зв'язку із західноєвропейськими інтелектуальними процесами, сприймаючи та адаптуючи провідні правові доктрини того часу. Вплив французької, німецької, британської, австрійської та швейцарської правових традицій позначився на змісті партійних програм, конституційних проєктів та ідеологічних декларацій. Рецепція західноєвропейських доктрин стала не механічним запозиченням норм і принципів, а творчим процесом їхнього переосмислення у контексті українських національних, соціальних і політичних потреб. Актуальність дослідження зумовлюється тим, що саме через призму цього процесу можна зрозуміти, як формувалися засади української політико-правової культури модерного часу. Окрім того, дослідження дозволяє простежити, яким чином західноєвропейські моделі парламентаризму, федералізму, прав людини, місцевого самоврядування та соціальної держави були адаптовані до реалій життя українського суспільства, розділеного між двома імперіями. У сучасних умовах демократичного розвитку України ця проблематика має додаткову цінність, адже демонструє історичні шляхи інтеграції у європейський правовий простір та спадковість ідей, актуальних і нині.

Процес рецепції західноєвропейських правових доктрин в українських політичних партіях кінця XIX – початку XX ст. відбувався у двох основних векторах: через безпосередній вплив політичних і правових систем держав Центральної та Західної Європи (насамперед Австро-Угорщини, у складі якої перебувала значна частина західноукраїнських земель) та через інтелектуальні канали – переклади, публіцистику, навчання українських діячів у європейських університетах.

В Австро-Угорщині, де існувала конституційна монархія і функціонували представницькі органи, українські партії безпосередньо взаємодіяли з австрійським конституціоналізмом. Русько-українська радикальна партія (РУРП) і Українська національно-демократична партія (УНДП) запозичили елементи австрійської парламентської моделі, вимагали пропорційного представництва та рівноправності національностей у державних органах [1]. Програмні документи цих партій відображали ідеї австрійського федералізму, який передбачав автономні права для історичних коронних земель, та спиралися на традицію австрійської правової держави.

Вплив швейцарського досвіду простежується у федералістських концепціях, які розроблялися М. Драгомановим і частково сприймалися УДП, УРП та УНДП. Швейцарська модель поєднання кантональної автономії з ефективним федеральним управлінням розглядалася як приклад для побудови української державності у формі децентралізованої федерації, де громади та регіони зберігають широку самостійність [1].

Французька правова традиція виявилася насамперед у сфері проголошення та захисту прав і свобод людини. Українські партії, особливо УСДП та радикальні течії, активно апелювали до Декларації прав людини і громадянина 1789 р., підкреслюючи рівність перед законом, свободу слова, друку, віросповідання та зібрань. Французький республіканський досвід посилював ідею народного суверенітету та відповідальності уряду перед парламентом.

Німецька правова доктрина вплинула на формування уявлень про соціальну державу. Під впливом німецької соціал-демократичної традиції, особливо програм міст Ерфурта та Готи, УСДП та інші ліві українські сили включали до своїх програм положення про соціальний захист, право на працю, обмеження робочого часу, обов'язкову освіту та страхування [2]. Ці ідеї інтегрувалися у ширший концепт держави, яка повинна гарантувати не лише політичні, а й соціально-економічні права.

Важливим напрямом рецепції було запозичення британської концепції парламентаризму та верховенства права. Через знайомство з британською політичною системою, опосередковане публікаціями та навчанням українських інтелектуалів, у партійних програмах з'явилися положення про потребу чіткої системи стримувань і противаг, незалежного судочинства та гарантій проти свавілля виконавчої влади.

Рецепція західноєвропейських доктрин мала селективний і адаптаційний характер. Наприклад, хоча українські партії симпатизували ідеї французького унітаризму з сильним центром, у контексті національно-культурної різноманітності вони переважно обирали федералістські та автономістські моделі. Німецька модель соціальної держави поєднувалася з австрійською традицією правової держави, утворюючи концепцію, де політична демократія невіддільна від соціальної справедливості.

Вплив цих доктрин особливо проявився у конституційних проєктах і законодавчих ініціативах періоду визвольних змагань 1917–1921 рр. Конституція УНР 1918 р. поєднала принципи французького республіканізму, швейцарського федералізму та австрійського парламентаризму. У правовому устрої ЗУНР простежувалися риси австрійської правової держави, парламентського контролю за виконавчою владою та забезпечення прав національних меншин, що було близьким до швейцарських і австрійських стандартів.

Українські політичні партії кінця XIX – початку XX ст. здійснили складний і багатоплановий процес інтеграції західноєвропейських правових ідей у власні програмні засади. Цей процес не зводився до копіювання — він був глибоким переосмисленням і творчим пристосуванням, яке враховувало специфіку українського суспільства, його правової традиції та політичних викликів.

Таким чином, Рецепція західноєвропейських правових доктрин у програмних засадах українських політичних партій кінця XIX – початку XX ст. була важливим чинником становлення модерної української правової культури. Західноєвропейські моделі парламентаризму, федералізму, прав людини, соціальної держави та верховенства права стали теоретичним і практичним підґрунтям для партійних концепцій державного устрою. Адаптація цих доктрин до українських умов сприяла формуванню збалансованих проектів державності, здатних поєднувати демократичні принципи з національними інтересами. Досвід цього процесу рецепції європейських правових ідей залишається актуальним для сучасного етапу розвитку України, яка продовжує інтеграцію в європейський правовий простір.

Список використаних джерел:

1. Зозуля Є. В., Туренко О. С., Іванов І. В. Історія вчень про державу і право : навч. посіб. Херсон: «Олді-Плюс», 2018. 308 с.
2. Кухта Б. Нариси з історії європейської політичної думки. Львів : Кальварія, 2008. 558 с.

Болюбаши А. Р.,

здобувач кафедри права та публічного управління

ЗВО «Університет Короля Данила»

м. Івано-Франківськ, Україна

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОЇ УЧАСТІ ЯК СКЛАДНИКА ОНОВЛЕНОЇ РЕГУЛЯТИВНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ

Слід почати з того, що традиційне уявлення про державу як головного носія регуляторного впливу, який односторонньо визначає межі та зміст правового регулювання, поступово втрачає актуальність на тлі посилення ролі громадянського суспільства, підвищення суспільного попиту на участь у прийнятті рішень та цифрового розширення каналів комунікації між владою та населенням. Згідно з новітніми дослідженнями в галузі теорії держави і права, регулятивна функція нині розглядається не лише як інструмент впорядкування суспільних відносин через правові норми, а як динамічний механізм співдії між державою і суспільством, що охоплює формування публічної політики, інституційне забезпечення процесів регулювання та підтримку нормативної гнучкості у відповідь на нові виклики.

Особливої уваги заслуговує вплив публічної участі на зміст і форми реалізації регулятивної функції. Впровадження механізмів партисипативного управління, громадських консультацій, електронної демократії та відкритих даних суттєво трансформують традиційні регуляторні моделі, надаючи їм інклюзивного характеру [3, с. 58-64]. З одного боку, це сприяє підвищенню легітимності державних рішень, формуванню відповідальності суб'єктів

владних повноважень та зміцненню соціального капіталу. З іншого боку, виникають нові проблеми, пов'язані з фрагментарністю нормативного забезпечення участі, нерівним доступом до інструментів комунікації, відсутністю інституційної сталої платформи для систематичного залучення громадськості до регуляторної діяльності [1, с. 73-81].

У цьому контексті публічна участь перестає бути лише допоміжним елементом демократичного процесу, а стає необхідним чинником ефективної реалізації регулятивної функції, оскільки дозволяє враховувати соціокультурне різноманіття, практичні інтереси цільових груп та підвищувати якість нормативних рішень. Саме тому сучасна держава має не лише розвивати нормативну базу участі, а й формувати інфраструктуру її підтримки, що включає цифрові платформи зворотного зв'язку, механізми прозорості, правової просвіти та зниження інформаційного бар'єру [7, с. 212]. У такий спосіб відбувається зміщення акценту з суто владного регулювання на партнерську модель врядування, яка відповідає засадам відкритого суспільства та правової демократичної держави.

Правове забезпечення публічної участі в Україні виступає важливою складовою реалізації оновленої регулятивної функції демократичної держави. Конституція України визначає народ як єдине джерело влади, що безпосередньо закріплює легітимність механізмів участі громадян у публічному врядуванні. Основоположні норми Основного Закону, зокрема положення про народне волевиявлення, свободу вираження поглядів, право на інформацію та право на звернення, формують конституційний фундамент участі громадськості в управлінських процесах [2, с. 105-115].

Поряд із конституційними положеннями, нормативне закріплення публічної участі знайшло відображення в низці спеціальних законів, таких як Закон України «Про місцеве самоврядування», Закон «Про доступ до публічної інформації», Закон «Про звернення громадян», Закон «Про громадські об'єднання» тощо. Вони створюють правові умови для реалізації таких форм участі, як громадські слухання, електронні петиції, консультації з громадськістю, участь у розробці нормативно-правових актів та інші інструменти впливу на державну політику. Окремі аспекти публічної участі також знайшли своє відображення у нормативних актах, що регулюють бюджетний процес, містобудування, антикорупційний контроль, децентралізацію тощо [4, с. 49-56].

Водночас, попри наявність правової основи, українське законодавство у цій сфері характеризується рядом концептуальних і практичних недоліків. По-перше, відчувається відсутність системності й концептуального підходу до визначення участі як публічно-правового інституту. Законодавчі положення фрагментарні, часто декларативні, а механізми реалізації – незавершені або недостатньо ефективні. По-друге, правозастосовча практика демонструє нерівномірність і вибірковість використання інструментів участі, що зумовлено як низьким рівнем правової культури, так і слабкістю інституційної інфраструктури залучення громадян. По-третє, спостерігається дефіцит нормативної деталізації форм участі на рівні виконавчої влади, що створює

правову невизначеність і бар'єри для ініціатив з боку громадянського суспільства.

З урахуванням зазначеного, вбачається доцільним проведення кодифікації нормативно-правових актів у сфері публічної участі, а також розробка спеціального закону, який би унормував принципи, форми, процедури та гарантії участі громадян в ухваленні публічних рішень [6, с. 88]. Оновлення правового забезпечення має ґрунтуватися на міжнародних стандартах відкритого врядування та практиці демократичних держав, що дозволить не лише посилити легітимність регуляторної політики, але й підвищити ефективність управлінських рішень завдяки залученню широкого спектра суспільних інтересів. Таким чином, публічна участь потребує не лише правового інструментарію, а й концептуального переосмислення її ролі в архітектоніці сучасної демократичної держави.

Варто зазначити, що досить важливим є порівняльно-правовий аспект даного питання, адже розгляд дієвих механізмів у зарубіжних країнах зможе удосконалити, покращити, а також націлити на вірний шлях реформ, так у країнах Європейського Союзу, таких як Німеччина, Швеція чи Польща, участь громадян у процесах ухвалення публічних рішень закріплена не лише на рівні конституційних положень, а й через дієві правові інструменти, інтегровані в усі сфери публічного управління. Наприклад, у Німеччині важливим елементом участі є обов'язкові консультації громадськості при підготовці законопроектів та територіального планування, з чіткими процедурами і строками [5, с. 67-82]. У Швеції реалізовано інституційно зміцнену систему «відкритого управління», засновану на прозорості, цифрових механізмах участі та прямих механізмах впливу громадян на рішення органів влади. Польський досвід особливо цінний для України з огляду на спільний постсоціалістичний контекст: тут розроблено ефективну нормативну модель місцевих ініціатив, громадських бюджетів і електронної демократії, що дозволило знизити адміністративну дистанцію між владою і громадянами [6, с. 138].

Адаптація таких практик в українському правовому полі можлива лише за умови врахування реального стану демократичних інститутів, правової культури та рівня цифрової інфраструктури. Ключовим викликом для України залишається неформалізованість процесів участі, відсутність уніфікованих стандартів процедур, а також дефіцит політичної волі до реального залучення громадськості до управлінських процесів. Водночас, адаптація окремих інструментів – таких як громадські бюджети, електронні консультації, петиції з обов'язковим правовим розглядом – може бути ефективною за умови створення нормативної бази, що передбачатиме відповідальність органів влади за якість публічної комунікації та зобов'язання враховувати позицію громадян.

Український контекст вимагає поєднання правової адаптації з інституційною модернізацією: розвитком цифрових сервісів, правовою освітою громадян та впровадженням механізмів оцінки ефективності громадської участі. Такий підхід дозволить не лише запозичити зовнішні зразки, а й адаптувати їх до особливостей українського публічного простору, перетворивши публічну участь на реальний чинник впливу, а не формальний елемент демократичної риторики.

У цьому вбачається перспективний напрям трансформації регулятивної функції держави, що відповідає як європейським стандартам, так і внутрішнім запитам суспільства на участь, довіру та співуправління.

Список використаних джерел:

1. Бігун, О. О. Публічна участь як елемент демократичного врядування: правові та інституційні аспекти. *Юридична наука*. 2022. № 4. С. 73–81.
2. Демченко, І. І. Громадська участь у процесі прийняття рішень: європейський досвід і перспективи для України. *Право України*. 2021. № 2. С. 105–115.
3. Копилов, О. В. Регуляторна політика в Україні: сучасний стан і правові засади вдосконалення. *Держава і право*. 2023. № 61. С. 58–64.
4. Шишка, Р. Б. Право громадян на участь у публічному управлінні: європейський стандарт і національні виклики. *Юридичний вісник України*. 2020. № 3. С. 49–56.
5. Bovens M., Goodin R. E., Schillemans T. (Eds.). *The Oxford Handbook of Public Accountability*. Oxford: Oxford University Press. 2014. 138 p.
6. Fung A. *Empowered Participation: Reinventing Urban Democracy*. Princeton: Princeton University Press. 2004. 304 p.
7. Smith, G. *Democratic Innovations: Designing Institutions for Citizen Participation*. Cambridge: Cambridge University Press. 2009. 232 p.

Бородайко О. Р.,

здобувач кафедри права та публічного управління

ЗВО «Університет Короля Данила»

м. Івано-Франківськ, Україна

**ПРАВОВА КУЛЬТУРА, СВІДОМІСТЬ І ВИХОВАННЯ:
ТОЧКИ ПЕРЕТИНУ ТА ВЗАЄМОВПЛИВ**

У сучасному демократичному суспільстві формування ефективної правової системи неможливе без розвитку правової культури, яка є відображенням рівня правосвідомості громадян та результатом цілеспрямованого правового виховання. Ці три категорії – правова культура, правосвідомість і правове виховання – взаємопов’язані та взаємозумовлені, утворюючи єдиний механізм забезпечення верховенства права й стабільності правопорядку.

Правова культура суспільства може бути визначена як цілісна система правових цінностей, що формуються відповідно до рівня суспільного розвитку й відображають у правовій площині стан свободи особи та інші ключові соціальні орієнтири. Вона виступає своєрідним індикатором зрілості суспільства, адже через правову культуру виявляється не лише ступінь поваги до права, а й готовність громадян дотримуватися його норм у повсякденному житті.

Основними рисами правової культури суспільства є те, що вона становить систему правових цінностей, які поєднують у собі історичний досвід, традиції та сучасні правові стандарти; ці цінності відповідають рівню досягнутого правового прогресу та розвитку демократичних інститутів, а також у правовій формі відображають свободу особи, її гідність та інші фундаментальні соціальні цінності, визнані суспільством пріоритетними [1].

У сучасній позитивній правовій науці, яка конкретно-історично втілює лінійний стиль правового мислення, позитивна правосвідомість або її позитивна форма характеризується низкою типових рис [2].

По-перше, вона виступає однією з форм суспільної свідомості та разом із політичною, моральною, філософською та іншими її видами відображає суспільне буття. По-друге, правосвідомість охоплює широкий спектр елементів: поняття, уявлення, судження, емоції, почуття, концепції, теорії й програми. Вона нерозривно пов'язана з соціально-економічним устроєм конкретного суспільства, а також із рівнем розвитку його загальної культури. По-третє, ідеологічні складові правосвідомості виконують провідну роль у структурі правової культури та правового виховання, оскільки саме вони визначають зміст і спрямованість правового розвитку суспільства.

За такого підходу правова свідомість трактується переважно як узагальнене теоретичне поняття, що використовується головним чином для її наукового дослідження, без остаточного розкриття її сутності, природи, ключових властивостей, можливостей і функцій. Інакше кажучи, у цьому розумінні вона зводиться до певного набору основних теоретичних конструктів (кількість яких поступово зростає), котрі універсально існують у правосвідомості кожного суспільства, народу та індивіда. Проте питання про те, як саме ці конструкти діють у реальності та яким чином можна максимально забезпечити їх ефективне функціонування, правова наука поки що не ставить у центр досліджень через складність такого завдання. Вона переважно обмежується описом зазначених теоретичних категорій та їх узагальненням науковим аналізом.

Правове виховання являє собою сукупність заходів, які здійснюються різними державними та недержавними організаціями і спрямовуються на формування у громадян такої правової культури, яка включала б усі досягнення в сфері знань про державу і право, поєднувала б їх із практичною діяльністю та перетворювала б на правомірну поведінку кожного члена суспільства [1]. Таким чином, правове виховання – це діяльність держави та/або інших суб'єктів, метою якої є формування в особи правових орієнтацій, поваги до закону, належного рівня правових знань, переконаності у необхідності та суспільній значущості правомірної поведінки.

До основних структурних елементів механізму правового виховання відносяться: організаційна система правового виховання, що складається із суб'єктів та об'єктів правовиховної діяльності; форми правового виховання, які є зовнішнім проявом правовиховної роботи; методи правового виховання, тобто сукупність спеціальних способів і прийомів впливу на правосвідомість та поведінку об'єктів; засоби правового виховання, що охоплюють усі матеріальні та нематеріальні ресурси, які використовуються у процесі виховання.

Розглянувши основний зміст та особливості кожного з компонентів досліджуваної проблематики, можемо підсумувати, що правова культура, правосвідомість і правове виховання утворюють цілісну та взаємодоповнюючу систему. Вони не лише функціонують у тісному взаємозв'язку, але й взаємно підсилюють одна одну. Правова культура формує ціннісне середовище, в якому закріплюються та відтворюються ідеали свободи, справедливості й верховенства права. Правосвідомість забезпечує індивідуальне та колективне осмислення цих ідеалів, перетворюючи їх у переконання та мотивації до правомірної поведінки. Правове виховання виступає засобом практичного впливу, завдяки якому правові знання й орієнтири поширюються серед громадян, перетворюючись на стійкі соціальні установки та моделі поведінки.

Важливо підкреслити, що ефективність кожного з цих компонентів прямо залежить від узгодженості їх взаємодії: без належного рівня правової культури правосвідомість не матиме ґрунту для розвитку; без зрілої правосвідомості правове виховання залишатиметься формальним; без якісного правового виховання культура й свідомість не зможуть досягти необхідного рівня поширення в суспільстві. Саме їхня інтеграція забезпечує реальне функціонування принципу верховенства права, стабільність правопорядку та формування зрілої демократичної держави, де повага до права і його дотримання стають внутрішньою потребою кожного громадянина, а не лише зовнішнім обов'язком.

Таким чином, правова культура, правосвідомість і правове виховання становлять єдиний взаємопов'язаний механізм, від ефективності якого залежить не лише рівень дотримання норм права, а й стан демократії та правопорядку в суспільстві. Правова культура формує ціннісну основу функціонування держави й суспільства, правосвідомість забезпечує внутрішнє сприйняття права як власної цінності, а правове виховання виступає практичним інструментом, що трансформує ці цінності у правомірну поведінку.

Список використаних джерел:

1. Теорія держави та права : Мультимедійний посібник з навчальної дисципліни. Національна академія внутрішніх справ. Кафедра теорії держави та права. URL: https://arm.navs.edu.ua/books/tdp_2024/1lec/lec_10.html.
2. Правова свідомість : Матеріал з Вікіпедії – Вільної енциклопедії. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B%96%D1%81%D1%82%D1%8C>.
3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/ 96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

Бурма О. В.,

здобувач Науково-дослідного інституту публічного права

м. Київ, Україна

НОВІТНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОБІГУ ЦИВІЛЬНОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Обіг зброї, що знаходиться у власності приватних осіб, у переважній більшості країн суворо регламентований на законодавчому рівні та має певні обмеження. Залежно від ступеня суворості цієї регламентації, вчені виокремлюють три основні моделі обігу цивільної зброї – ліберальна, ліберально-дозвільна (змішана) та дозвільна [1, с. 125-130].

Державна політика у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні має на меті забезпечення публічної безпеки, зміцнення національної безпеки, запобігання незаконному обігу зброї, захист конституційного ладу та прав людини, шляхом упровадження ефективного адміністративно-правового механізму, створення прозорих процедур, здійснення превентивного контролю та відповідного нагляду, а також формування сприятливого правового середовища для реалізації збалансованих інтересів держави, суспільства й особи в умовах динамічних трансформацій суспільно-політичного простору.

Які ж риси або особливості має державна політика у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні? Основними рисами державної політики у сфері обігу зброї в Україні Т. Шумейко визначає такі: 1) мета, що виявляється у створенні в державі найбільш сприятливих умов для відносин і процесів у відповідній сфері, що: а) розширюватимуть правові можливості: держави стосовно захисту суверенітету, конституційного ладу, правопорядку, суспільства й громадян, їхнього майна; громадян щодо захисту свого життя та здоров'я, зокрема з використанням зброї, займатись економічною діяльністю у сфері обігу зброї; б) визначатимуть риси правомірної поведінки у сфері обігу зброї, що також запобігатимуть нелегальному обігу зброї та існуванню й виникненню інших безпекових ризиків у цій сфері; 2) особливі завдання: упорядкування відносин і процесів у сфері обігу зброї; послідовна детінізація сфери обігу зброї в державі; забезпечення найбільш можливо високого рівня безпеки громадян та національної безпеки держави завдяки належному функціонуванню механізму обігу зброї; розроблення, затвердження та реалізація державних стратегій і цільових програм у сфері обігу зброї; контроль та нагляд за відносинами й процесами у сфері обігу зброї в державі, а також за процесами формування та реалізації вказаного виду державної політики загалом; 3) функції, зокрема ті, що впливають з основних функцій держави та функцій суб'єкта формування та/або реалізації відповідної державної політики; 4) особлива сфера вияву цієї державної політики (обігу зброї); 5) суб'єктний склад формування та реалізації державної політики у цій сфері (охоплює законодавчу, виконавчу й судову гілки влади, а також суб'єктів громадянського суспільства); 6) особлива нормативна основа цієї державної політики; 7) реалізація в межах особливих напрямів (визначення правового режиму власності на зброю; обмеження прав і свобод

фізичних та юридичних осіб у сфері обігу зброї; парламентський і громадський контроль за реалізацією державної політики у цій сфері тощо); 8) передбачає існування адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї [2, с. 116–118].

Ми вважаємо, що державна політика у сфері обігу зброї в Україні має наступні особливості:

- правова визначеність та нормативна регламентованість;
- інтеграція інтересів держави, суспільства та громадянина;
- міжвідомчий характер;
- превентивно-безпекова спрямованість;
- адаптивність до трансформаційних процесів (зокрема, до умов повномасштабного вторгнення);
- орієнтація на цифровізацію (прагнення до впровадження електронних реєстрів, автоматизованих систем обліку зброї, спрощених електронних процедур доступу до публічної інформації та контрольних заходів);
- підвищений рівень контролю;
- окремим напрямком є формування правової культури володіння та користування зброєю;
- інституціоналізація громадського контролю, експертизи та участі;
- особливий юридичний режим відповідальності;
- міжнародна координація у сфері протидії нелегальному обігу.

Загалом, формування державної політики у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні є складним та динамічним процесом, що виникає на перетині безпекових, правових та соціально-культурних пріоритетів держави. Державна політика є інструментом регуляції правовідносин, пов'язаних із виробництвом, набуттям, зберіганням, використанням та утилізацією зброї, та механізмом забезпечення національної, громадської та особистої безпеки в умовах безпекових викликів (зокрема, повномасштабного вторгнення). Змістовна наповненість державної політики у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні передбачає регламентацію обороту зброї, створення правової культури володіння нею, формування системи превентивного контролю та відповідальності, ефективне державне й громадське управління процесами, пов'язаними з легальним та нелегальним обігом.

Список використаних джерел:

1. Курінний Є. Про модель обігу цивільної зброї в Україні. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2021. Спец. вип. № 2 (115). С. 125-130.
2. Шумейко Т.А. Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні: дис. докт. юрид. наук 12.00.07. Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2022. 504 с.

Валах О. В.,

здобувач Науково-дослідного інституту публічного права

м. Київ, Україна

МЕДІАЦІЯ ЯК АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ЗАСІБ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ АДВОКАТОМ

У контексті сучасних трансформацій правової системи України, що зумовлені як внутрішніми реформами, так і викликами зовнішнього характеру, особливої ваги набуває комплексне забезпечення прав і свобод людини у сфері публічно-правових відносин, що включає не лише традиційні форми судового захисту, а й інші адміністративно-правові засоби, які можуть бути реалізовані за активної участі адвоката. У зв'язку з цим актуальним постає дослідження тих інструментів правового впливу, що надають адвокату можливість здійснювати ефективний захист прав особи на досудових етапах, зокрема через механізми звернення до органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, уповноважених суб'єктів контролю та нагляду, а також шляхом використання права на подання адвокатських запитів, скарг, звернень, ініціювання службових перевірок та застосування інших форм правозахисної діяльності в адміністративно-правовому полі. З огляду на посилення ролі адвокатури як одного з ключових елементів правозахисного механізму демократичної держави, значення цих засобів суттєво зростає, адже вони дозволяють оперативно реагувати на порушення прав людини ще до звернення до суду, уникаючи зайвого процесуального навантаження на судову систему та сприяючи реалізації принципів ефективності, доступності та превентивності захисту.

У той же час, відсутність належного нормативного узагальнення й систематизації адміністративно-правових засобів, якими адвокат може користуватися у своїй діяльності, а також недоліки у правозастосовній практиці зумовлюють необхідність глибокого наукового осмислення цієї проблематики.

Окрім традиційних форм захисту, таких як адміністративне та судове оскарження, адвокат активно застосовує широкий спектр інших адміністративно-правових засобів, які мають важливе значення для превентивного та ефективного захисту прав і свобод людини, які дозволяють своєчасно виявляти порушення, оперативно реагувати на них та впливати на суб'єктів публічної влади до початку формальних процедур.

На наш погляд, до основних адміністративно-правових інструментів, що використовуються адвокатом, належить, зокрема, медіація як альтернативний механізм вирішення спорів за участі нейтрального посередника, що забезпечує гнучке та ефективне врегулювання конфліктів без судового втручання.

Медіація, згідно Закону України «Про медіацію», є позасудовою добровільною, конфіденційною, структурованою процедурою, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів [1].

Медіація в адміністративно-правовому контексті виступає як альтернативний спосіб вирішення спорів, що виникають у процесі захисту прав

і свобод людини, яка передбачає добровільне, конфіденційне врегулювання суперечностей за участі нейтрального посередника - медіатора, який сприяє досягненню згоди між сторонами.

Адвокат у процесі медіації відіграє ключову роль як представник інтересів клієнта, забезпечуючи його правове супроводження, роз'яснення законодавчих норм та захист законних інтересів у ході переговорів.

Однією з головних переваг медіації є її здатність сприяти більш швидкому та ефективному вирішенню конфліктів без необхідності звернення до суду або адміністративних процедур, які часто є тривалими та ресурсозатратними. Медіація також знижує рівень соціальної напруги, сприяє збереженню ділових або суспільних відносин між сторонами та надає їм більший контроль над результатом. Для адвоката медіація відкриває можливості гнучкого та індивідуалізованого підходу до захисту клієнта, зосереджуючись не лише на формальній стороні справи, а й на конструктивному діалозі та досягненні взаємоприйнятних рішень. Разом із цим, медіація має і певні обмеження, оскільки вона не завжди є придатною для вирішення справ, пов'язаних з грубими порушеннями прав людини або коли одна зі сторін не налаштована на компроміс. Більше того, відсутність обов'язковості рішень, прийнятих у медіації, може призводити до повторення конфлікту, якщо умови угоди не будуть дотримані.

Отже, медіація як адміністративно-правовий інструмент захисту прав і свобод людини за участі адвоката є перспективним та важливим елементом сучасного правозахисного механізму, адже вона доповнює традиційні форми захисту, пропонуючи більш гнучкий, індивідуалізований і швидкий спосіб врегулювання спорів, що відповідає потребам ефективного правового захисту у публічній адміністрації.

Список використаних джерел:

1. Про медіацію: Закон України від 16 листопада 2021 року № 1875-ІХ. Відомості Верховної Ради. 2022. № 7. Ст. 51.

Валько В. Р.,

*здобувач Науково-дослідного інституту публічного права
м. Київ, Україна*

КРАЩІ СВІТОВІ ПРАКТИКИ ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА КРИВДНИКАМИ

Кореляція між показником розвитку країни та поширеністю явища домашнього насильства, на нашу думку, очевидна. Усі згодні, що домашнє насильство є глобальною проблемою, яка присутня у всіх країнах світу, але його рівень варіюється залежно від культурних, соціальних та економічних чинників, а також ефективності правових та соціальних заходів у різних країнах. Втім визначити країни з найменшим рівнем домашнього насильства складно, оскільки

надійні статистичні дані та методи їх збору можуть суттєво відрізнятися. Проте, на основі наявних досліджень, в тому числі можна виділити кілька країн, які відзначаються низьким рівнем домашнього насильства. Зокрема відповідно до індексу насильства щодо жінок, у п'ятірку країн де найменша кількість зареєстрованих випадків такого насильства за 2023 входять наступні: Данія – 0,000, Мальта – 0,000, Боснія і Герцеговина – 1000, Ірландія – 1,400, Литва – 1,400 [1]. За іншими дослідженням до країн з найменшим рівнем насильства щодо жінок відносяться Північні країни Європи (Норвегія, Фінляндія, Данія), Канада та Мальта [2, с. 12]. Північні країни Європи або ще їх називають скандинавські, очолюють практичні всі рейтинги щодо найменшого рівня насильства, гендерної нерівності, гендерного розриву тощо. Якщо порівняти ці результати з показниками індексу людського розвитку то ми отримаємо наступний результат – рівень людського розвитку та щастя на пряму корелюється із гендерними показниками. Чим вище такий розвиток, тим менше насильство та дискримінація.

Зокрема скандинавські країни відомі своїми найбільш прогресивними соціальними політиками у світі, включно з виділенням значних обсягів ресурсів для підтримки жертв домашнього насильства, чіткими законами і ефективними практиками правоохоронного спрямування. В означених країнах створена та діє розвинена система соціальної підтримки, зокрема і притулки для постраждалих від насильства та програми реабілітації. Дослідження показують, що на управлінському рівні активно здійснюється робота щодо запобігання насильству через освіту і соціальні програми.

Між тим, попри явний кореляційний зв'язок між показником розвитку країни та поширеністю явища домашнього насильства, реальна ситуація з його проявами, функціоналом діяльності суб'єктів здійснення відповідної протидії, а також станом контрольно-наглядової діяльності у цій сфері свідчить про протилежне. Звісно, не в конкретному контексті, а в загальному, адже попри розвиненні механізми забезпечення високого рівня життя, ефективність механізмів допомоги та захисту постраждалим є умовним критерієм, підлаштованим під специфічні локальні обставини. Зокрема культурні чи соціальні бар'єри ускладнюють чіткість ідентифікації реального стану поширення цього явища, а адекватність застосовних заходів допомоги та захисту не завжди може бути оціненою з боку об'єктивності у силу відсутності уніфікації установлених вимог до якості таких послуг (оскільки для кожної країни вони мають різний функціонал, детермінований особливостями конкретної правової системи, національного законодавства, соціально-культурного середовища тощо). Тому сама ідея можливості запозичення кращих світових практик здійснення контролю за кривдниками має розглядатись, в першу чергу, через призму актуалізації таких новацій для України.

Відповідно, на сучасному етапі розвитку вітчизняної правової системи актуальними практиками означеної діяльності, які мали б позитивні наслідки після впровадження, є: 1) оптимізація процедури контролю за поведінкою кривдника у спосіб забезпечення можливості застосування органами поліції електронних засобів контролю їхнього місцеперебування (аналогічно досвіду

Франції, а також таких країн як Грузія чи Австрія); 2) удосконалення законодавства у сфері діяльності органів поліції в контексті забезпечення можливості останніх разом із терміновим заборонним приписом виносити заборонні ордери на носіння, зберігання та володіння зброєю військовослужбовцями на час дії термінового заборонного припису (адаптуючи окремі положення досвіду Ізраїлю).

Список використаних джерел:

1. OECD (2024), Violence against women (indicator). doi: 10.1787/f1eb4876-en
2. Isabel Cepeda, Maricruz Lacalle-Calderon and Miguel Torralba. Measuring Violence Against Women: A Global Index. Journal of Interpersonal Violence 2022, Vol. 37(19-20).

Винокуров А. І.,

*здобувач Науково-дослідного інституту публічного права
м. Київ, Україна*

**КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ОСОБИ, ЯКА ВЧИНЯЄ
КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ,
ПЕРЕДБАЧЕНІ Ч. Ч. 3-4 СТ. 354 КК УКРАЇНИ**

У примітці до ст. 45 КК України визначається вичерпний перелік корупційних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією [1]. До числа перших відноситься такий акт деліктної поведінки як підкуп працівника підприємства, установи чи організації (ст. 354 КК України).

Станом на сьогоднішній день в Україні спостерігається тривожна динаміка поширення названих суспільно небезпечних діянь. Зокрема, лише у 2023 р. на території нашої держави обліковано 54 випадки вчинення злочинів, передбачених ст. 354 КК України [2]. Вказаний стан речей свідчить про нагальну потребу у вжитті загальними та спеціальними суб'єктами комплексу заходів, спрямованих на протидію названому делікту (дослідження та нейтралізація причин та умов згаданої категорії кримінальних правопорушень, проведення кримінологічного моніторингу, посилення рівня взаємодії суб'єктів запобігання злочинам та кримінальним проступкам, розробка стратегій боротьби з корупційними кримінальними правопорушеннями тощо [3, с. 226]). При цьому, ряд таких заходів (наприклад, проведення профілактичної роботи, встановлення та нейтралізація окремих детермінантів) мають бути реалізовані з урахуванням кримінологічного портрету особи, яка вчиняє кримінальне правопорушення.

Викладене вище свідчить про потребу в дослідженні окремих ознак особи, яка одержує неправомірну вигоду (ч.ч. 3-4 ст. 354 КК України). Для цього скористаємось офіційними статистичними даними, що розміщені на вебсайті

Державної судової адміністрації України (звіти про склад засуджених), за період з 2019 по 2023 рр. (включно) [4; 5; 6; 7; 8].

За період 2019 по 2023 рр. (включно) за ч. 3 ст. 354 КК України на території нашої держави засуджено 32 громадянина України, які діяли одноособово та не мали не знятої і не погашеної судимості.

За критерієм приналежності до статі маємо наступний розподіл: 25 осіб чоловічої статі; 7 осіб жіночої статі.

За віковим критерієм засуджених у період з 2019 по 2023 рр. (включно) за вчинення злочину, передбаченого ч. 3 ст. 354 КК України, можна диференціювати на наступні категорії: від 30 до 50 років – 15 осіб; від 50 до 65 років – 8 осіб; від 65 років – 6 осіб; від 25 до 30 років – 2 особи; від 18 до 25 років – 1 особа.

Що стосується професій засуджених за підкуп працівника підприємства, установи чи організації (ч. 3 ст. 354 КК України), то більшість винних належали до категорій «інші службовці» (9 осіб); лікарі, фармацевти (8 осіб) та робітники (9 осіб). Решта засуджених віднесені Державною судовою адміністрацією до категорій «інші заняття» (3 особи), пенсіонери (у тому числі особи з інвалідністю) 2 особи) та особи, які на момент вчинення злочину офіційно не працювали та не навчались (3 особи).

На момент вчинення кримінального правопорушення засуджені за підкуп працівника підприємства, установи чи організації мали наступну освіту: повна вища освіта – 27 осіб; професійно-технічна – 3 особи; базова вища освіта – 1 особа; повна загальна середня освіта – 1 особа.

Проаналізуємо аналогічні показники особи, яка вчиняє злочин, передбачений ч. 4 ст. 354 КК України. За період з 2019 по 2023 рр. (включно) за ч. 4 ст. 354 КК України засуджено 16 раніше не судимих громадян України. Більшість засуджених – особи чоловічої статі (10 осіб).

Зауважимо, що 8 засуджених за ч. 4 ст. 354 КК України діяли у складі злочинної групи, 8 – одноособово.

За віковим критерієм засуджених за ч. 4 ст. 354 КК України можна диференціювати на три вікові групи: 1) від 50 до 65 років – 8 осіб; 2) від 30 до 50 років – 6 осіб; 3) від 65 років – 2 особи.

За критерієм заняття засуджених за ч. 4 ст. 354 КК України на момент вчинення делікту маємо наступний розподіл: лікарі, фармацевти – 6 осіб; «інші службовці» – 5 осіб; робітники – 2 особи; «інші заняття» – 2 особи; військовослужбовці – 1 особа.

Більшість засуджених за ч. 4 ст. 354 КК України мали повну вищу освіту (10 осіб). При цьому, 3 злочинців мали повну загальну середню освіту, 2 – професійно-технічну, 1 – базову вищу.

Отже, на підставі викладеного вище можна зробити висновок про те, що за ч.ч. 3-4 ст. 354 КК України у період з 2019 по 2023 рр. (включно) на території нашої держави засуджено 48 громадян України:

- 35 осіб чоловічої статі;
- 13 осіб жіночої статі.

Переважна більшість засуджених за ч.ч. 3-4 ст. 354 КК України діяли одноособово (40 осіб).

За віковою ознакою засуджених за ч.ч. 3-4 ст. 354 КК України можна розподілити на 5 вікових груп:

- від 30 до 50 років – 21 особа;
- від 50 до 65 років – 16 осіб;
- від 65 років – 8 осіб;
- від 25 до 30 років – 2 особи;
- від 18 до 25 років – 1 особа.

За критерієм заняття засуджених на момент вчинення кримінального правопорушення маємо наступну картину:

- лікарі, фармацевти – 14 осіб;
- інші службовці – 14 осіб;
- робітники – 9 осіб;
- інші заняття – 5 осіб;
- особи, які на момент вчинення злочину не мали офіційного місця працевлаштування або навчання – 3 особи;
- пенсіонери (у тому числі особи з інвалідністю) – 2 особи;
- військовослужбовці – 1 особа.

Всі особи, які були засуджені за вчинення деліктів, передбачених ч.ч. 3-4 КК ст. 354 України, на момент вчинення злочину не мали не погашеної або не знятої судимості.

77 % засуджених (37 осіб) за вчинення діяння, передбаченого ч.ч. 3-4 ст. 354 КК України, мали повну вищу освіту, решта: професійно-технічну (5 осіб), повну загальну середню (4 особи) або базову вищу (2 особи).

Отже, маємо наступний кримінологічний портрет особи, яка вчиняє кримінальне правопорушення, передбачене ч. ч. 3-4 ст. 354 КК України, - раніше не судимий громадянин України чоловічої статі у віці від 30 до 50 років, лікар (фармацевт, інший службовець), який має повну вищу освіту, який вчинив делікт одноособово.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III/
2. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2023 року // Офіс Генерального прокурора: офіційний вебсайт. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=241804
3. Шаблистий В. В. Спроба критичного переосмислення суспільної небезпечності злочину, проступку, правопорушення. Актуальні проблеми кримінальної відповідальності : матеріали міжнар. наук.практ. конф., м. Харків, 10–11 жовтня 2013 р. Харків, 2013. С. 225–230.
4. Звіт про осіб притягнутих до кримінальної відповідальності та види кримінального покарання за 2019 рік // Державна судова адміністрація України: офіційний вебсайт. URL:

https://court.gov.ua/userfiles/media/dsa_pres_slujba_2019/dsa_pres_slujba_2020/6_2019.xlsx

5. Звіт про осіб притягнутих до кримінальної відповідальності та види кримінального покарання за 2020 рік // Державна судова адміністрація України: офіційний вебсайт. URL: https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/main_site/6_2020.xlsx

6. Звіт про осіб притягнутих до кримінальної відповідальності та види кримінального покарання за 2021 рік // Державна судова адміністрація України: офіційний вебсайт. URL: https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/main_site/6_2021.xlsx

7. Звіт про осіб притягнутих до кримінальної відповідальності та види кримінального покарання за 2022 рік // Державна судова адміністрація України: офіційний вебсайт. URL: https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/main_site/6_4-2022.xls06

8. Звіт про осіб притягнутих до кримінальної відповідальності та види кримінального покарання за 2023 рік // Державна судова адміністрація України: офіційний вебсайт. URL: https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/main_site/7_4_2023_2.xls

Височанський Р. В.,

здобувач кафедри права та публічного управління

ЗВО «Університет Короля Данила»

м. Івано-Франківськ, Україна

ПРАВОСВІДОМІСТЬ НОВОГО ПОКОЛІННЯ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ

Варто наголосити, що сутність правосвідомості як форми суспільної свідомості не зазнає принципових змін залежно від історичного періоду. Вона зберігає свої базові структурні елементи – знання про право, оцінку його змісту та готовність діяти відповідно до правових норм. Проте трансформації, які відбуваються в суспільстві, впливають на ціннісні акценти, пріоритети та способи реалізації правових установок. Тому після 2022 року ми можемо говорити не про появу «нової» правосвідомості як окремого явища, а про оновлення її змісту, зумовлене збройним конфліктом, процесами відновлення державності та інтеграцією в європейський правовий простір.

У цьому контексті особливого значення набуває регулятивна функція правосвідомості, яка є ключовою серед усіх її функцій. Вона, з одного боку, спонукає до певних дій та формує внутрішній імператив їх виконання, а з іншого – встановлює допустимі межі поведінки та забороняє їх порушення. Її головне

соціальне призначення полягає у впорядкуванні діяльності людей у різних сферах суспільних відносин відповідно до закону, що дозволяє узгоджувати інтереси особи, суспільства та держави [1]. Саме завдяки цій функції оновлена правосвідомість після 2022 року стала більш орієнтованою на захист національних інтересів, дотримання міжнародних правових стандартів і протидію викликам, спричиненим воєнним станом та процесами відновлення країни.

Важливою складовою регулятивної функції є її нормативний зміст, що зумовлює обов'язок діяти відповідно до правових приписів на основі зіставлення можливих варіантів поведінки з установленими нормами. Нормативне закріплення суспільних цілей та обов'язків громадян формує основу так званої нормативної функції правосвідомості, яку можна розглядати як її окремий аспект.

Разом з тим, право має й ціннісний вимір, тому регулятивна функція реалізується не лише через безпосередні правові приписи, але й за допомогою правових настанов і ціннісно-правових орієнтацій, що інтегрують різні джерела правової активності. Результатом цієї регуляції є конкретна поведінкова реакція – як у формі правомірних дій, так і у випадках протиправної поведінки. Саме тому, як підкреслює М. Є. Черкас, доцільно виокремлювати ціннісно-орієнтаційну функцію як відносно самостійну, оскільки вона відображає внутрішні мотиваційні установки, які визначають характер правової поведінки.

На сьогодні, ціннісно-орієнтаційна функція особливо впливає на формування «нової» правосвідомості, коли внутрішня готовність діяти відповідно до закону поєднується з усвідомленням необхідності захищати демократичні засади та правовий суверенітет держави. Таким чином, зміни у правосвідомості українського суспільства після 2022 року полягають не у втраті її сутності, а у переорієнтації ціннісних акцентів, що підсилює здатність права бути ефективним інструментом суспільної мобілізації та державотворення.

Приклади з практики підтверджують, що оновлена після 2022 року правосвідомість в Україні набуває більш виразного прагматичного та ціннісного виміру, коли дотримання правових норм поєднується з внутрішнім усвідомленням їх суспільної значущості. Так, дотримання комендантської години під час воєнного стану у багатьох регіонах стало не лише формальним виконанням правової вимоги, а й проявом розуміння власної та колективної безпеки, що ілюструє дію регулятивної функції правосвідомості у формі добровільного, а не примусового підкорення правовим нормам. Аналогічно, зростання волонтерської активності після 24 лютого 2022 року показало, як ціннісно-орієнтаційна функція правосвідомості спонукає громадян до соціально корисної діяльності в межах правового поля – створення благодійних фондів, участь у гуманітарних програмах та суворе дотримання вимог Закону України «Про волонтерську діяльність». Нарешті, підвищена увага до антикорупційних стандартів у процесі євроінтеграції свідчить про зміну ціннісних установок у бік нетерпимості до корупційних практик і усвідомлення їх загрози для національної безпеки та міжнародного іміджу держави.

Сукупно ці приклади демонструють, що сучасна правосвідомість українців у кризових умовах і векторі європейського розвитку все більше орієнтується на внутрішню відповідальність, національні інтереси та верховенство права.

Вважаємо за доцільне підкреслити, що до 2022 року правосвідомість значної частини громадян характеризувалася переважно пасивним ставленням до права, зосередженим на формальному дотриманні норм та обмеженій участі в громадських ініціативах. Держава розглядалася як головний ініціатор і виконавець змін, тоді як справедливість і рівність визнавалися важливими, але часто поєднувалися з толерантністю до окремих проявів несправедливості, зокрема побутової корупції та бюрократичних зловживань. Рівень довіри до інституцій залишався помірним або низьким, із переважною орієнтацією на реформи «згори», а джерелами правових знань слугували здебільшого шкільна освіта, медіа та неофіційні усні повідомлення.

Після 2022 року відбулися суттєві зміни у ціннісних орієнтирах молодого покоління. Активізувалося прагнення захищати власні права та впливати на законотворчі процеси, зросла участь у волонтерських ініціативах, діяльності місцевого самоврядування та адвокаційних кампаніях. Справедливість і рівність перестали бути декларативними і стали практичною нормою, що супроводжується нетерпимістю до корупції, бюрократії та дискримінації. Довіра до інституцій набула вибіркового характеру з акцентом на громадські та міжнародні механізми контролю. Правові знання дедалі частіше здобуваються через онлайн-курси, правозахисні платформи, офіційні електронні ресурси та досвід міжнародних правових практик. У результаті сформувалася оновлена правосвідомість, заснована на проактивності, внутрішній відповідальності та відданості принципам верховенства права в європейському контексті.

Отож, відзначаємо, що після 2022 року, українська правосвідомість стала більш динамічною та змістовною: дотримання закону базується не лише на формальному обов'язку, а й на внутрішньому переконанні. Приклади добровільного виконання правил воєнного часу, зростання волонтерства та нетерпимості до корупції демонструють перехід від пасивного сприйняття права до активної громадянської позиції, що спирається на особисту відповідальність і захист національних інтересів.

З огляду на ці глибинні зміни, тема зберігає високу актуальність і має значний потенціал для подальших наукових досліджень, особливо щодо трансформації ціннісних орієнтирів правосвідомості та її ролі у зміцненні демократичних інститутів.

Список використаних джерел:

4. Черкас М. Є. Функції правосвідомості: поняття й система. *Проблеми законності* : респ. міжвідом. наук. зб. Харків, 2008. Вип. 93. С. 9-14. DOI: <https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/10409/1/Cherkas.pdf>.
5. Калиновський Ю. Ю. Правосвідомість українського суспільства: генеза та сучасність: Монографія. Х.: Право, 2008. 288 с.
6. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/ 96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

Воронін М.,
*аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін,
Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

ПІДВОДНІ КАМЕНІ КРЕДИТНОГО ДОГОВОРУ «КУПИ ЗАРАЗ, СПЛАЧУЙ ПІЗНІШЕ» В ЗАКОНОДАВСТВІ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Кредити за схемою «Купуй зараз, сплачуй пізніше» (BNPL, або Buy Now, Pay Later) у Великобританії стали звичайним явищем для онлайн-покупок. Станом на 2024, 50% дорослого населення (прибл. 26,4 млн. чол.) користувались BNPL-продуктами хоча би раз. 53% з тих, хто скористався BNPL у 2023 (а це прибл. 10,6 млн. чол.), сплатили пеню за прострочення платежу [1].

На сьогоднішній день більшість кредитних договорів «Купуй зараз, сплачуй пізніше» не підпадають під регулювання Закону про споживче кредитування (Consumer Credit Act, або CCA). Тому позикодавцям не потрібно мати дозвіл Управління з фінансового контролю та регулювання Великобританії (UK Financial Conduct Authority, або FCA), а кредитні договори, як правило, не повинні відповідати вимогам CCA чи правилам FCA. Так, кредитний договір не підлягає регулюванню, якщо відповідає наступним умовам (т.з. «виключні договори», або «exempt agreements»): (1) є договором між позичальником-позикодавцем-постачальником з фіксованою сумою кредиту; (2) кількість платежів, які підлягають сплаті позичальником, не перевищує 12; (3) період здійснення таких платежів не перевищує 12 місяців; (4) на кредит не нараховуються відсотки чи інші платежі [2].

Договори BNPL мають більші ризики завдання шкоди споживачеві, порівнюючи з іншими договорами, що не підпадають під регулювання, внаслідок: (а) реклами схеми «Купуй зараз, оплачуй пізніше» та позиціонування її як варіанту оплати; (б) неправильного розуміння схеми споживачами, включаючи ненадання споживачам інформації про особливості договору; (в) відсутності вимог щодо оцінки кредитоспроможності; (г) можливості формування боргу на велику суму; (г) суперечливому ставленню до споживачів з фінансовими проблемами; (д) впливу на ширший кредитний ринок, включаючи малу видимість BNPL-боргів у кредитній історії споживача [1].

Проаналізувавши умови договорів чотирьох основних гравців на ринку BNPL-продуктів, FCA виявило в договорах компаній Clearpay, Klarna, Laybuy та Openpay положення, що можуть нанести шкоду споживачам, а саме:

- умови розірвання договору, в т.ч. пеня за прострочення платежу (за певних обставин);
- право компанії закрити чи заблокувати обліковий запис споживача;
- умови щодо взаємозаліку;
- положення щодо безперервного платіжного права.

Тому з метою захисту споживачів Урядом Великобританії в 2021 було прийнято рішення щодо посилення регулювання безвідсоткових кредитних договорів «Купуй зараз, сплачуй пізніше», а в лютому 2023 опубліковано

відповідний законодавчий проект [1], який передбачає наступні зміни: (1) договори BNPL, що пропонуються позикодавцем-третьою стороною, стануть регульованими кредитними договорами, а такі позикодавці мають отримати дозвіл FCA¹; (2) договори між позичальником-позикодавцем-постачальником про надання фізичній особі кредиту на фіксовану суму стануть регульованими за наступних умов: (а) такий договір є безвідсотковим, кількість платежів в рахунок погашення кредиту не перевищує 12, а період погашення кредиту не перевищує 12 місяців; (б) кредит надається особою, іншою за постачальника товарів або послуг; (3) BNPL-постачальники повинні будуть дотримуватись правил FCA в частині додоговірної інформації, що має бути скоригована під потреби BNPL-сектору; (4) споживачі зможуть подавати позови про завдання шкоди та скарги до Служби фінансового омбудсмена; (5) позикодавці будуть нести солідарну відповідальність за порушення договору та викривлення інформації продавцем (ця норма буде застосовуватись до договорів BNPL на суму від 100 до 30 тис. фунтів стерлінгів).

Таким чином, збалансоване та пропорційне регулювання договорів BNPL, на думку законодавця, забезпечить споживачам належні механізми захисту, не обмежуючи при цьому доступність та вартість корисних фінансових продуктів.

Список використаних джерел:

1. Regulation of Buy-Now Pay-Later. Consultation on draft legislation. February 2023. HM Treasury. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1136257/BNPL_consultation_on_draft_legislation.pdf

2. Указ 2021 року щодо Закону про фінансові послуги та ринку 2000 (Регульована діяльність) (The Financial Services and Markets Act 2000 (Regulated Activities) Order 2001), ст. 60F.

Горошко В. О.,

здобувач кафедри права та публічного управління

ЗВО «Університет Короля Данила»

м. Івано-Франківськ, Україна

АЛГОРИТМІЗАЦІЯ НОРМАТИВНОСТІ: ПЕРЕДУМОВИ, РИЗИКИ ТА ВИКЛИКИ ПРАВОВОЇ ДОКТРИНИ

Цифрове середовище постає не лише як технічна інфраструктура, що прискорює передачу інформації чи оптимізує адміністративні процеси, а як самостійний соціальний феномен, здатний змінювати логіку функціонування базових правових інститутів. Одним із таких інститутів є правова норма основна структурна одиниця позитивного права, яка в умовах цифровізації зазнає

¹ Продавці товарів / послуг не будуть підпадати під регулювання FCA (як кредитні брокери) в разі, якщо вони будуть пропонувати в якості варіанту оплати нові регульовані договори.

істотних трансформацій. Ці зміни зумовлені як зовнішніми викликами стрімкою технологічною еволюцією, зміною соціальних процесів, глобалізацією та появою нових форм суб'єктності, так і внутрішніми обмеженнями самих правових систем, неспроможних оперативно адаптуватися до зміненої реальності.

Передусім цифрове середовище впливає на джерела та форму вираження правових норм. Якщо раніше нормативна регуляція була переважно текстоцентричною, то сьогодні дедалі частіше спостерігається зміщення в бік неформалізованих або технічно втілених форм нормативності наприклад, у вигляді алгоритмів, цифрових протоколів чи програмного коду, що безпосередньо визначає поведінку користувачів у межах платформ [1, с. 25].

Одним із ключових викликів, що супроводжують цифрову трансформацію суспільства, є явище інформаційної надлишковості постійне, стрімке зростання обсягів доступної інформації, яка циркулює в цифровому середовищі. Інформаційний потік у цифрову епоху набуває ознак безперервності, фрагментарності, гіпершвидкості та мультиплатформеності. Внаслідок цього виникає ефект «перевантаження змістом», що безпосередньо впливає на здатність соціальних інституцій зокрема права ефективно структурувати, відсівати та транслювати нормативно релевантну інформацію [2, с. 21-24].

Традиційна правова система формувалася в умовах дефіциту інформації, де сама поява норми означала авторитетне й відносно стабільне правило поведінки, що мало бути відоме, зрозуміле й застосовне. Натомість в умовах цифрової інформаційної надлишковості відбувається розмивання авторитету нормативного тексту як джерела істини й нормативного орієнтира. Юридичні приписи конкурують із масивом позаправових меседжів медіа, приватними платформними правилами, алгоритмізованими підказками, що здатні витіснити правові орієнтири з повсякденної поведінки індивіда.

Ця ситуація спричиняє кризу традиційної нормативності, яка виражається у втраті нормативною системою свого класичного функціоналу: забезпечення передбачуваності, єдності, стабільності регулювання. Правові норми все частіше сприймаються як лише одна з багатьох систем координат у поведінковій моделі суб'єкта, поряд із технічними, соціальними, репутаційними або естетичними імперативами, що діють паралельно [2, 18-20].

Крім того, надлишковість інформації ускладнює пізнаваність та ідентифікацію правової норми в цифровому середовищі. Вона розчиняється серед нескінченної кількості даних, гіперпосилань, умов користування, політик конфіденційності тощо, що не мають чітко вираженого юридичного статусу, але фактично виконують регулятивну функцію. Це створює ефект нормативного шуму, в якому важко відрізнити правовий припис від технічної рекомендації чи комерційного інтерфейсу.

Зміни відбуваються і на рівні функціонального призначення норми. Традиційно правова норма виконувала передусім заборонну, дозволяючу або зобов'язувальну функцію. Проте в цифрову епоху спостерігається зростання значущості стимулювальної (мотиваційної) та інформаційної ролі правових норм, що реагують на появу нових поведінкових патернів у віртуальному просторі [1, с 17].

Ще одним важливим передумовним фактором трансформації є зміна характеру соціальних відносин: дедалі більше суспільних взаємодій переміщуються в цифрову площину, де домінують інші форми комунікації, інші механізми легітимації та інші типи суб'єктів, зокрема штучний інтелект, платформи, автономні системи. Усе це створює тиск на традиційне поняття правової норми, яка формувалася у контексті фізичного, національно-державного і лінійно-часового світу [6, с 172-189].

Зазначемо, що зміна джерел і форм вираження правових норм у цифрову епоху має як позитивні, так і негативні наслідки, які істотно впливають на ефективність, легітимність і стабільність правового регулювання в сучасному суспільстві.

З позитивного боку, передусім слід відзначити підвищення швидкості й адаптивності регулювання. Цифрові платформи здатні оперативно оновлювати свої регулятивні документи, реагуючи на зміну середовища, технологій або користувацької поведінки. Це дає змогу створювати гнучкі, інноваційні механізми управління, яких часто не може забезпечити традиційне публічне правотворення з огляду на його формалізованість і тривалість процедур [4, с 78].

Крім того, інтерфейсне вираження норм, засноване на технічних налаштуваннях і алгоритмах, може забезпечити вищий рівень дотримання встановлених правил не шляхом санкції, а через унеможливлення порушення, що в теорії підвищує ефективність правового впливу (наприклад, обмеження за віком у цифрових продуктах або технічні бар'єри для порушення ліцензійних умов) [3, с. 14-31].

Також варто відзначити появу нових суб'єктів нормотворення, таких як платформи, які виробляють внутрішні квазінорми, що регулюють поведінку мільйонів користувачів. Це дозволяє частково компенсувати дефіцит регуляторної здатності держави в умовах глобалізованого цифрового простору.

Однак такі процеси не позбавлені негативних аспектів, які породжують значні ризики для легітимності, прозорості та демократичного характеру правової системи.

Перш за все, зміна джерел нормотворення означає зміщення центру правової ініціативи від публічної до приватної сфери, що створює ситуацію, коли необрані, непідзвітні суб'єкти (технологічні компанії) фактично виконують функції правотворення, встановлюючи правила, які мають юридичні наслідки. Така ситуація підриває засади демократичної легітимації й публічного контролю за нормативністю [5, с. 23-55].

Крім того, відсутність формалізованих процедур ухвалення, оприлюднення та оскарження "цифрових норм" призводить до дефіциту юридичної визначеності. Користувачі часто не розуміють або не мають доступу до повного змісту нормативних установок, а самі правила можуть бути змінені без попередження, у непрозорий спосіб [4, с. 215].

Суттєвим є також ризик фрагментації нормативного простору, коли правова система перестає бути єдиним регулятором, а її функції розпорошуються серед різнорідних і неузгоджених джерел від державних актів до умов користування, політик конфіденційності, алгоритмічних рішень. Така фрагментація може

спричинити юридичну дезорієнтацію та зниження довіри до права як до інституційного явища.

Варто згадати й про проблему доступу до правового змісту, оскільки цифрові норми нерідко реалізуються через непрозорі технічні конструкції, інтерфейсні обмеження або машинне навчання, що унеможлиблює повноцінне усвідомлення їх змісту з боку адресата.

Варто відмітити той факт, що ці зміни вимагають глибокого переосмислення поняття джерела права в умовах цифрової реальності, а також розробки нових теоретичних і практичних механізмів верифікації, контролю й легітимації цифрової нормативності. Завдання загальної теорії права не лише зафіксувати трансформації, а й сформулювати методологічні орієнтири для збереження принципів правової держави в новому середовищі.

Список використаних джерел:

1. Задорожній О. В. Алгоритмізація правозастосування: перспективи та правові межі. *Право України*. 2021. № 3. С. 15–27.
2. Кресіна І. О. Цифрова трансформація права: виклики для нормативності. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2020. № 1 (112). С. 17–25.
3. Floridi L. *The Fourth Revolution: How the Infosphere is Reshaping Human Reality*. Oxford: Oxford University Press, 2014. 256 p.
4. Hildebrandt M. *Smart Technologies and the End(s) of Law: Novel Entanglements of Law and Technology*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2015. 304 p.
5. De Filippi P., Hassan S. *Blockchain Technology as a Regulatory Technology: From Code is Law to Law is Code*. *First Monday*. 2016. Vol. 21, No. 12. P. 384-389
6. Zuboff S. *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. New York : PublicAffairs, 2019. 704 p.

Грицик О. Ф.,

*здобувач Науково-дослідного інституту публічного права
м. Київ, Україна*

СТВОРЕННЯ НАЛЕЖНИХ УМОВ ДІЯЛЬНОСТІ СУДУ: КЛЮЧОВІ НАПРЯМИ

Щодо напрямів створення належних умов діяльності суду, слушною є думка М. Вишневського, який виділяє такі напрямки діяльності апарату суду та його працівників щодо здійснення належного організаційного забезпечення діяльності суду:

1) загальна організаційна діяльність – полягає у створенні належних умов діяльності суду для ефективного виконання суддями та працівниками апарату

суду покладених на них повноважень та посадових обов'язків і пов'язана з виконанням наказів і розпоряджень голови суду та його заступників, наказів і розпоряджень керівника апарату та його заступників, планування роботи суду, забезпеченням виконання планів роботи, організацією прийому громадян та розглядом їх пропозицій, заяв і скарг, розробленням проектів відповідних актів стосовно організаційної та внутрішньої діяльності суду; організацією та проведенням судових засідань, робочих нарад, міжнародних зустрічей, прес-конференцій та інших заходів [1] тощо;

2) документальне та інформаційно-технічне забезпечення: а) здійснює організаційне, інформаційно-довідкове й документальне забезпечення підготовки справ і матеріалів для розгляду суддями, забезпечує ведення журналів (протоколів) судового засідання, фіксування судового процесу (судових засідань) технічними засобами, проведення відеоконференцій, забезпечує надсилання адресатам в установленому порядку копій судових рішень, а також судових повідомлень, повісток і викликів, організовує та забезпечує ведення діловодства в суді, забезпечує підготовку й складання документів відповідно до інструкції з діловодства в суді, інших актів законодавства України [1]; б) забезпечує впровадження передових технологій оброблення документів, ознайомлення суддів і працівників суду з новелами законодавства та їх тиражування; в) реалізовує практичне впровадження в діяльність суду новітнього програмного забезпечення, нових функціоналів Автоматичної системи документообігу суду та Єдиної інформаційної телекомунікаційної системи. Забезпечує навчання серед працівників суду щодо впровадження в практичну діяльність підсистеми «Електронний суд»;

3) кадрове забезпечення: забезпечує роботу з кадрами апарату суду та ведення кадрового діловодства суду; забезпечує реалізацію державної політики у сфері державної служби з питань управління персоналом суду; здійснює добір персоналу суду; забезпечує організацію заходів з підвищення рівня професійної компетентності персоналу суду; здійснює документальне оформлення вступу на державну службу, її проходження та припинення; здійснює аналітично-консультативне забезпечення роботи керівника державної служби в суді з питань управління персоналом і вносить йому відповідні пропозиції щодо вдосконалення роботи з персоналом суду [1];

4) матеріально-технічне забезпечення, що полягає в забезпеченні у взаємодії з Державною судовою адміністрацією України та територіальними управліннями Державної судової адміністрації України суддів та працівників апарату суду потрібними технічними засобами, комп'ютерною та іншою оргтехнікою [1], а також канцелярськими товарами й іншими матеріальними засобами, засобами поштового та телекомунікаційного зв'язку, здійснення господарського обслуговування адміністративної будівлі суду та прилеглої території, а також охорони приміщення суду та забезпечення засобами для здійснення пропускового режиму та охорони суду;

5) інформаційне забезпечення, що полягає у належному та всебічному висвітленні роботи суду в засобах масової інформації, доведення до відома громадян основних показників роботи суду, прозорого висвітлення резонансних

справ і здійснення просвітницької роботи серед молоді, що покладена на пресслужбу суду [1; 2; 3, с. 128].

На нашу думку до вказаних напрямів необхідно ще включити напрям щодо створення належних умов доступності до суду.

Як слушно зауважує Л. М. Москвич, критерії доступності судової системи охоплює стандарти реального забезпечення можливості безперешкодного звернення до суду за захистом своїх прав, відсутність при цьому невинуватених правових і фінансових ускладнень. Оцінити рівень забезпечення цього критерію можна за допомогою таких трьох показників: 1) показник фізичної доступності; 2) показник фінансової доступності; 3) показник процесуальної доступності [4, с. 33]. Тому доступність правосуддя є одним із пріоритетів судової реформи у державі. У найбільш широкому визначенні доступ до правосуддя, на думку Н. Сакари, є правовим стандартом, який відбиває вимоги справедливого та ефективного судового захисту, що конкретизується в необмежній судовій юрисдикції, належних судових процедурах, розумних строках і безперешкодному зверненню зацікавленої особи до суду [5, с. 108]. Необхідно усвідомлювати, що в умовах подальшого розвитку судової системи на сучасному етапі розбудови правової держави, створення належних умов організації роботи суду, здійснення ефективного контролю за роботою персоналу суду, забезпечення інформування суспільства про діяльність судів з метою зміцнення довіри громадян до суду, а також формування системного підходу до організації роботи апарату суду є тими факторами, які у сукупності забезпечують належне функціонування судової системи, як гілки влади, у цілому [6, с. 130].

В Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки також: «Покращення доступу до правосуддя» визначено як основний напрям розвитку судової системи України на визначенні роки [7]. У п. 4.2.2 вказаної Стратегії досягнення незалежності судової влади, підзвітності її суспільству, організаційної забезпеченості діяльності судів пов'язується із реалізацією таких напрямів, як: розвиток організаційного забезпечення діяльності судової влади; удосконалення законодавчого регулювання особливостей проходження публічної служби в органах судової влади; перегляд повноважень ДСА України, в тому числі щодо кадрового забезпечення органів судової влади [8].

Враховуючи вище зазначене нами сформовані наступні види напрямів щодо створення належних умов діяльності суду в сучасних умовах.

1. Інституційно-організаційний напрям: а) забезпечення ефективної діяльності органів, відповідальних за організаційне функціонування судової системи; б) посилення ролі керівника апарату суду як ключової фігури у налагодженні внутрішніх процесів; в) оптимізація кадрового складу апаратів судів з урахуванням обставин воєнного стану та ротаційної потреби.

2. Матеріально-технічний напрям: а) відновлення або переміщення судів, що постраждали внаслідок бойових дій; б) оснащення приміщень судів альтернативними джерелами енергії, генераторами, системами автономного зв'язку; в) забезпечення функціонування судів у безпечних умовах, включаючи облаштування укриттів і систем сповіщення.

3. Фінансовий напрям: а) розподіл та використання коштів відповідно до бюджетних програм; б) забезпечення пріоритетного фінансування судів, переміщених з окупованих територій або зон бойових дій; в) реалізація цільових програм міжнародної технічної допомоги для відновлення правосуддя.

4. Нормативно-правовий напрям: а) удосконалення правового регулювання діяльності судів в умовах війни: тимчасове переміщення судів, особливий режим розгляду справ; б) адаптація законодавства до стандартів міжнародного гуманітарного та правозахисного права; в) забезпечення стабільності правового статусу працівників судової системи під час воєнного стану.

5. Інформаційно-комунікаційний напрям: а) забезпечення сталого функціонування інформаційних систем суду, включаючи систему "Електронний суд"; б) розширення можливостей дистанційного доступу учасників процесу до судових засідань (зокрема через відеозв'язок); в) створення каналів екстреної комунікації для інформування працівників та сторін у процесі про зміни в роботі суду.

6. Соціально-психологічний напрям: а) надання психологічної підтримки працівникам судів, які зазнали втрат або були переміщені; б) захист прав суддів та персоналу в умовах стресу, загрози життю, нестабільності; в) підтримка добробуту працівників через соціальні гарантії, тимчасове житло та медичну допомогу.

7. Напрямок забезпечення доступу до правосуддя: а) забезпечення територіальної доступності судів для населення, зокрема через відкриття тимчасових пунктів прийому громадян у безпечних регіонах; б) усунення процесуальних бар'єрів: спрощення процедур подання позовів, застосування спрощених форм провадження; в) підтримка вразливих груп населення (внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, жертв конфлікту) в отриманні правової допомоги; г) забезпечення перекладачів, дистанційного доступу, правової просвіти, особливо в регіонах, де зруйнована інфраструктура правосуддя.

Ці напрями є ключовими для забезпечення безперервності, незалежності та доступності правосуддя, з урахуванням воєнних викликів, гуманітарної ситуації та потреб реформування судової системи України.

Список використаних джерел:

1. Типове положення про апарат суду: Наказ Державної судової адміністрації України від 08.02.2019 № 131. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0131750-19#Text>

2. Вишневський М. В. Адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні: дисер. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2019. 219 с.

3. Дрозд О. Ю., Сорока Л. В. Місце і роль апарату суду в організаційному забезпеченні діяльності суду. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2023 № 61. С. 126-129. <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc61/25.pdf>

4. Москвич Л. М. Критерії оцінювання ефективності судової системи. Вісник Верховного Суду України. 2010. № 10(122). С. 30–35.

5. Сакара Н. Проблема доступності правосуддя у цивільних справах. Право України. 2004. № 1. С. 105–109.

6. Іноземцева К. О. Організаційно-правові засади кадрового забезпечення судової системи України: дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. Суми, 2021. https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/86407/5/diss_Inozemtseva.pdf

7. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки: Указ Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text>

8. Виноградова А.І. Адміністративно-правові засади кадрового забезпечення діяльності судів в Україні: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право». Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2023. 253 с.

Дзюбак Т. Т.,

здобувач кафедри права та публічного управління

ЗВО «Університет Короля Данила»

м. Івано-Франківськ, Україна

КОНСТИТУЦІЙНІ ТА ЗАКОНОДАВЧІ ГАРАНТІЇ ПРАВОВОГО ЗАОХОЧЕННЯ: ПОТЕНЦІАЛ ДЛЯ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ

У сучасній правовій державі важливо не лише обмежувати чи контролювати поведінку громадян, але й стимулювати їх до активної участі в житті суспільства. Інститут правового заохочення забезпечує перехід від формального сприйняття закону до усвідомленої правової поведінки. Його значення особливо актуальне для України, яка перебуває у процесі глибинних трансформацій та прагне до утвердження демократичної правової держави.

Конституція України [1] містить низку положень, які мають характер правових заохочень і водночас виступають важливими механізмами стимулювання громадян до активної участі у суспільному житті. Так, стаття 23 гарантує право на вільний розвиток особистості, що формує основу для самореалізації людини та її залучення до різних сфер суспільних відносин. Стаття 38 закріплює право на участь в управлінні державними справами, створюючи умови для розвитку політичної культури, підвищення рівня громадянської активності та формування дієвого громадянського суспільства.

Не менш важливими є положення статей 43, 46, 49, 53, які гарантують трудові, соціальні, освітні й культурні права. Вони не лише забезпечують базові соціальні стандарти, а й заохочують людину до професійного розвитку, активної трудової діяльності, творчої самореалізації та здобуття нових знань, що у підсумку зміцнює інноваційний і культурний потенціал держави. Стаття 54 Конституції встановлює

гарантії захисту інтелектуальної власності, що мотивує до наукової, літературної та художньої творчості, визнаючи її результат як цінність для суспільства. Таким чином, конституційні норми, які мають заохочувальний зміст, виконують роль стимулів, що орієнтують громадян на розвиток, участь у суспільних процесах, творчість та соціальну взаємодію. Вони формують основу для становлення активного громадянина, здатного не лише користуватися своїми правами, а й реалізовувати їх у спосіб, що сприяє демократичному розвитку держави. Більше того, ці положення можна розглядати як правові інструменти формування нової правосвідомості, адже вони не лише захищають права, а й спонукають до їх активного використання, підкреслюючи, що головним ресурсом розвитку країни є ініціативність та активність її громадян.

У законодавстві України правове заохочення має багатовимірний характер і проявляється у різних галузях права, формуючи систему стимулів для правомірної поведінки, соціально корисної активності та дотримання правопорядку.

Так, у кримінальному праві воно втілюється через інститути, які дозволяють особі уникнути кримінальної відповідальності за умови позитивної поведінки після вчинення злочину. Зокрема, статті 45–46 Кримінального кодексу України [2] передбачають звільнення від кримінальної відповідальності у разі щирого каяття, добровільного відшкодування шкоди або примирення з потерпілим. Такий підхід спрямований на ресоціалізацію правопорушника та відновлення соціальної справедливості без застосування суворих каральних заходів, що відповідає сучасним європейським стандартам кримінальної політики.

У трудовому праві заохочення реалізуються через систему винагород, премій та інших форм відзначення сумлінної праці. Статті 143–145 Кодексу законів про працю України [3] передбачають можливість застосування моральних і матеріальних стимулів для працівників, які демонструють високу продуктивність, ініціативність або творче ставлення до виконання обов'язків. Це підкреслює важливість трудової мотивації як засобу розвитку професійної культури, підвищення ефективності праці та формування позитивного ставлення до роботи.

У адміністративному праві правове заохочення виражається у формі подяк, нагород, відзнак, пілг чи інших заходів морального та матеріального стимулювання. Вони застосовуються органами державної влади або місцевого самоврядування з метою відзначення громадян і організацій за активну участь у забезпеченні громадського порядку, охороні довкілля, волонтерській діяльності чи виконанні суспільно значущих завдань.

У цивільному праві заохочувальні механізми діють у сфері договірних відносин, інтелектуальної та творчої діяльності. Наприклад, законодавство передбачає різноманітні стимули для авторів та винахідників у вигляді охорони авторських і суміжних прав, винагород за використання результатів інтелектуальної праці, податкових та економічних пілг. Це сприяє розвитку науки, культури, літератури, мистецтва і техніки, а також підкреслює значення творчої діяльності як суспільного блага. Тому, система правових заохочень в українському законодавстві спрямована не лише на мотивацію громадян до дотримання норм права, а й на формування нової моделі правової поведінки, де акцент робиться на стимулюванні позитивних дій, розвитку особистості та підвищенні рівня соціальної активності.

Це дає підстави розглядати правове заохочення як важливий елемент правової політики, орієнтованої на поєднання справедливості, гуманізму та ефективності.

Тому, вважаємо за необхідне відзначити, правове заохочення має значний потенціал для формування активного громадянського суспільства, адже воно орієнтоване не лише на контроль і обмеження, а насамперед на стимулювання ініціативи, самореалізації та соціальної відповідальності.

По-перше, конституційні гарантії (статті 23, 38, 43, 46, 49, 53, 54 Конституції України) створюють правове підґрунтя для особистісного розвитку, участі у врядуванні, творчості та соціальній взаємодії. Ці положення можна розглядати як своєрідні «стимули до активності», адже вони орієнтують громадян на реалізацію власного потенціалу в інтересах суспільства.

По-друге, законодавчі механізми заохочення у кримінальному, трудовому, адміністративному та цивільному праві демонструють, що держава може мотивувати громадян до правомірної та соціально корисної поведінки. Такі інструменти сприяють формуванню довіри до права та підвищують рівень правосвідомості.

По-третє, соціальний ефект правових стимулів полягає в тому, що вони формують позитивну модель поведінки: замість уникання покарання громадяни дедалі більше орієнтуються на досягнення винагороди, визнання чи підтримки. Це сприяє поширенню правової культури та розвитку колективних форм участі – волонтерства, громадського контролю, участі у виборах, громадських слуханнях.

По-четверте, правове заохочення інтегрується з європейськими стандартами, які наголошують на необхідності поєднання прав і обов'язків, справедливого балансу між інтересами держави й особи та підтримки активної участі громадян у демократичних процесах. Такий підхід дозволяє розглядати заохочувальні норми не лише як правовий інструмент, а й як стратегічний ресурс для модернізації суспільства.

Дослідження конституційних і законодавчих гарантій правового заохочення свідчить, що цей інститут має значний потенціал для розвитку громадянської активності та зміцнення демократичних засад держави. Конституційні норми (статті 23, 38, 43, 46, 49, 53, 54 Конституції України) створюють базу для самореалізації, участі у врядуванні, творчості та праці, що формує активного громадянина й правову культуру.

Законодавчі механізми у кримінальному, трудовому, адміністративному та цивільному праві стимулюють як ресоціалізацію та професійну активність, так і волонтерство, інновації й творчість. Вони формують позитивну модель поведінки, орієнтовану на ініціативу та соціальну відповідальність.

Інтеграція правового заохочення з європейськими стандартами забезпечує баланс між правами й обов'язками, підтримку громадянської активності та демократичних процесів. Тому правове заохочення слід розглядати не лише як інструмент регулювання, а як стратегічний ресурс модернізації суспільства й утвердження гуманізму, справедливості та ефективності у правовій державі.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/ 96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Кримінальний кодекс України : Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131.

3. Кодекс законів про працю : Затверджений Законом № 322-VIII від 10.12.71 ВВР, 1971, додаток до № 50, ст. 375.

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122. DOI: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

5. Цивільний Кодекс України : Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356.

Дрозд В. Ю.,

кандидат юридичних наук,

науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем запобігання кримінальним правопорушенням

Донецького державного університету внутрішніх справ

м. Кропивницький, Україна

ОБСТАНОВКА ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРАЦІВНИКАМИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Обстановка вчинення кримінального правопорушення – це система різного роду явищ і процесів, що взаємодіють між собою як до, так і безпосередньо під час вчинення кримінального правопорушення, характеризують його місце і час, а також інші умови навколишнього середовища та фактори об'єктивної реальності, що визначають можливість, умови й інші обставини вчинення кримінального правопорушення [1, с. 18].

Відомості про обстановку вчинення кримінального правопорушення надають можливість слідчому будувати версії щодо механізму кримінального правопорушення та його суб'єкта, інших обставин, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні. Обстановка тісно пов'язана із іншими складовими протиправної діяльності, зокрема, охоплює: час реалізації протиправного наміру, особливості розвитку механізму кримінального правопорушення у просторі; дані про місце підготовки, вчинення і приховання кримінального правопорушення; умови навколишнього середовища; дії учасників події та характеристику відносин між ними; інші особливі умови, які впливають на реалізацію протиправного наміру (умови воєнного стану, публічні заходи та ін.); обставини, що сприяли чи перешкоджали підготовці, реалізації й приховуванню кримінального правопорушення.

З криміналістичної точки зору, поняття обстановки вчинення кримінального правопорушення можна розглядати як три структурно взаємопов'язаних ланки: «обстановка, що передує вчиненню кримінального правопорушення», власне

«обстановка вчинення кримінального правопорушення» та «обстановка, що склалась після вчинення кримінального правопорушення» [2, с. 316].

Обстановка як сукупність матеріальних об'єктів на місці злочину відображає механізм злочинної події, особливості дій злочинця та інших учасників [3, с. 277].

Проаналізувавши наукові джерела, слід підсумувати, що під обстановкою вчинення корупційного кримінального правопорушення працівником правоохоронного органу слід розуміти сукупність взаємодіючих між собою явищ і процесів, які характеризують час, місце та інші обставини вчинення кримінального правопорушення. На обстановку впливають й інші умови: порядок зберігання матеріальних об'єктів, ввірених працівнику правоохоронного органу; порядок документообігу у підрозділі; стан дотримання вимог нормативно-правових актів та інші чинники, які існують до та у момент вчинення кримінального правопорушення, визначаючи об'єктивні фактори, які впливають на можливість, умови та інші обставини вчинення кримінального правопорушення.

Досліджуючи питання структурних елементів обстановки вчинення кримінального правопорушення, науковці сходяться до того, що вони визначаються залежно від виду кримінального правопорушення, однак, загальними, які характерні майже для всіх видів кримінальних правопорушень, є його місце та час вчинення.

Всі елементи обстановки знаходяться у тісній взаємодії між собою, що й призводить, власне кажучи, до виникнення тієї чи іншої обстановки. Характер взаємодії між елементами обстановки може бути різноманітним: від випадкового до закономірного. Саме тому внутрішньо обстановка може становити і елементарні механічні взаємодії, в яких така взаємодія зводиться до просторово часового збігу елементів, що її утворюють, і складні органічні системи, в яких зв'язки між елементами обумовлені притаманними їм властивостями [4, с. 29].

Вирішуючи питання структури обстановки, необхідно виходити з того, що її елементний склад є тільки умовно обмеженим, а тому й класифікація елементів є умовною [4, с. 30].

Досліджуючи обстановку вчинення та приховування кримінальних правопорушень, Д. Ю. Четвертак вважає за доцільне виділити такі її елементи: матеріально-фізичні та соціально-психологічні. Серед матеріально-фізичних автор виділяє місце та час, погодні умови, оточуючі предмети (знаряддя та засоби). Серед соціально-психологічних – ціннісну орієнтацію, соціально-побутове та фінансове становище правопорушника, відносини із злочинцем як причину кримінального правопорушення, психологічну обстановку та психологічний стан учасників кримінального правопорушення [5, с. 86].

Цікавим видається підхід, запропонований О.М. Тарканом, який до обстановки прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою органу поліції, включає дані про такі компоненти, як: 1) час вчинення кримінального правопорушення; 2) місце вчинення; 3) особливості службової діяльності в органах поліції, яка в даному випадку може розглядатись як своєрідна виробнича сфера, в якій протікають процеси, пов'язані з прийняттям

обіцянки, пропозиції або одержання неправомірної вигоди; 4) особливості поведінки осіб, які прямо не причетні до кримінального правопорушення, але є його очевидцями, безпосередньо під час події кримінального правопорушення; 5) умови, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення [6, с.199].

Однак, на наше переконання, питання обстановки стосується виключно об'єктивних чинників, які склались на момент підготовки та вчинення працівником правоохоронного органу корупційного кримінального правопорушення. В той же час, особливості службової діяльності та умови, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення, впливають на внутрішні, суб'єктивні чинники, які породжують у правопорушника мотив на вчинення кримінально караного діяння, а особливості поведінки очевидців є детермінуючим фактором у виборі способу його вчинення.

Тому, обстановку вчинення досліджуваних нами кримінальних правопорушень ми розглядатимемо відносно двох елементів об'єктивної дійсності: часу та місця.

Місце та час є необхідними елементами тому, що обстановка територіально та у часі визначена. Місце та час виконують специфічну функцію – є просторово-часовими обмежувачами, за допомогою яких законодавець обмежує обстановку вчинення злочину [4, с. 30].

Час учинення кримінального правопорушення – чинник, що дає змогу розмежувати послідовність виконання кримінального правопорушення за етапами й обумовлює його тривалість [7, с. 15]. Час вчинення кримінального правопорушення також має суттєве значення не тільки як складова предмету доказування, а і як елемент криміналістичної характеристики. Час зумовлює поведінку винних осіб, характеризує початок здійснення злочинної діяльності та її закінчення [8, с. 133].

Час вчинення злочину – це певний відрізок (проміжок) часу, протягом якого вчиняється злочин [9, с. 1018].

Характерною особливістю корупційних кримінальних правопорушень, які вчиняються працівниками правоохоронних органів є те, що вони є продовжуваними у часі, тобто не відбуваються одномоментно та раптово. Це пояснюється тим, що у більшості випадків, між виникненням умислу на вчинення корупційного кримінального правопорушення та його реалізацією проходить певний проміжок часу. Зокрема, результати узагальнення нами судової та слідчої практики свідчать про те, що між підготовчими діями та їх безпосередньою реалізацією пройшло: доба (13,5%), кілька діб (22,4%), більше тижня (48,2%), більше місяця (15,9%).

Якщо виокремити часовий діапазон вчинення всіх дій, спрямованих на досягнення неправомірного результату, то досліджувані нами кримінальні правопорушення відбуваються протягом робочого часу (77,9%).

Досліджуючи місце як складовий елемент обстановки вчинення кримінального правопорушення, слід зауважити, що відповідно до тлумачного словника місце – це багатозначне слово. Одним з його значень є: простір, пункт, де що-небудь розміщене, відбувається тощо; простір земної поверхні, зайнятий, або який може бути зайнятий ким, - чим-небудь; певна площа, спеціально

влаштована для того, щоб на ній розміститися; певний пункт, площа, призначена для кого-, чого-небудь [10, с. 679].

Результати аналізу досліджених матеріалів кримінальних проваджень та вироків з Єдиного державного реєстру судових рішень свідчить про те, що у більшості випадків місцем вчинення правопорушення виступали: службовий кабінет (53,1%), автомобіль (15,2%), місце роботи потерпілого (12,8%), публічні заклади (18,9%).

Місце вчинення працівником правоохоронного органу корупційного кримінального правопорушення характеризується спробами правопорушника забезпечити відсутність сторонніх осіб та забезпечення неможливості затримання його «на гарячому».

Список використаних джерел:

1. Щур Б. В. Тактика усунення протидії розслідуванню злочинів, що вчиняються організованими злочинними групами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2005. 20 с.
2. Нікітіна-Дудікова Г. Ю. Криміналістична методика розслідування кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей : монографія. Вінниця : ТВОРИ, 2022. 624 с.
3. Криміналістика : підручник / [В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.]; за ред. проф. В. Ю. Шепітька. [4-е вид., перероб. і допов.]. Харків : Право, 2008. 464 с.
4. Маслова О. О. Кримінально-правова характеристика обстановки вчинення злочину : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2019. 20 с.
5. Четвертак Д. Ю. Характеристика обстановки вчинення приховування злочинів. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2015. № 3. С. 85–88.
6. Таркан О. М. Криміналістична характеристика прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовими особами органів поліції. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. № 6, volume 3. Р. 198–203.
7. Білоус В. В. Проблеми методики розслідування фіктивного підприємництва : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2004. 20 с.
8. Пісний В. І. Розслідування легалізації (відмивання) майна, одержаного службовою особою у вигляді неправомірної вигоди : дис. ... д-ра філос. : 081. Київ, 2024. 312 с.
9. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. / Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держ. і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т України ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2016. Т. 17. Кримінальне право / [редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.]. 1064 с.
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.

Дяченко О. О.,

здобувач Науково-дослідного інституту публічного права

м. Київ, Україна

РЕКЛАМА НА РИНКУ ПОСЛУГ: ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ОБ'ЄКТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Поняття «реклама» походить від латинського слова «reclamare», що характеризує певний вплив на свідомість людей у формі «утвердження, вигуку, викрику, заклику», який супроводжується отримання зворотного зв'язку. Існує певна методологічна відмінність щодо аналізу даного терміна і в межах різних національних шкіл комунікативістики. Так, зокрема, німецькі вчені під рекламою розуміють «одну із форм вербування людської свідомості», тоді як для англійської практики більш традиційним є ототожнення її із процесами інформування суспільства про відповідні суспільно значущі події. Французька, італійська та іспанська школи комунікативістики термін «реклама» розглядають через конкретизацію параметру масовості, на яку спрямоване будь-яке інформаційне повідомлення, в результаті чого з'являється рекламний адресат. Саме такий контекст розуміння поняття реклами методологічно сформувався в другій половині XVIII століття і використовується до сьогодні лише з певними концептуальними корективами, які вносяться в межах певних дослідницьких напрямів [1, с. 19].

За твердженнями Д. Башманівського говорити про рекламу як окреме сформоване явище можна лише із середини XX століття, попри окремі зародки реклами, її архаїчні види, зокрема всім відома протореклама, що існувала задовго до оформлення реклами як стійкого явища [2, с. 33]. Такої ж думки С. Худар, який вбачає, що найбільшого методологічного розвитку термін «реклама» набуває наприкінці XX ст. Вчений стверджує, що у контексті сучасних дослідницьких підходів сформувалися два основні підходи до визначення терміна «реклама» з вузьким розумінням, що притаманне для західних шкіл комунікативістики, де він характеризує інформацію через відповідні засоби розповсюдження, та широким розумінням, притаманним пострадянській традиції, згідно з якою до сфери реклами належить розширений контекст комунікативних заходів, тобто все, що має чітку соціальну спрямованість, включаючи виставки, семінари, проспект, каталоги, плакати і т. ін. [1, с. 20].

Наразі загально прийнято рекламою вважати інформацію про особу чи товар, розповсюджену в будь-якій формі та в будь-який спосіб і призначену сформувати або підтримати обізнаність споживачів реклами та їхній інтерес щодо таких особи чи товару [3, с. 19]. Законодавчий дискурс дещо конкретизує це трактування вбачаючи рекламою «інформацію про особу, ідею та/або товар, розповсюджену за грошову чи іншу винагороду або з метою самореклами в будь-якій формі та в будь-який спосіб і призначену, щоб сформувати або підтримати у прямий (пряма реклама, телепродаж) або непрямий (спонсорство, розміщення товару (продакт-плейсмент) спосіб обізнаність споживачів реклами та їхній інтерес щодо таких особи, ідеї та/або товару» [4].

Причому незалежно від того, чи йдеться про традиційну рекламу на телебаченні, радіо та в друкованих виданнях, чи про цифрову рекламу, яка включає оголошення в пошукових системах, прямі розсилки та рекламу в соціальних мережах, її основна мета полягає в тому, щоб спонукати споживачів до дії [5].

Отже, реклама послуг з позиції об'єкта адміністративно-правового регулювання – це унормований актами законодавства спосіб пробудження ініціативи у споживача до отримання відповідної послуги, який забезпечує економічний розвиток країни, матеріальну вигоду надавача такої послуги та, власне, задоволення особистих потреб споживача.

Список використаних джерел:

1. Худар С. М. Соціальна реклама як комунікативний інструмент оптимізації державного управління: дис. кандидата наук з держ. управл.: 25.00.02. Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України. Київ, 2020. 201 с.
2. Башманівський Д. В. Реклама як чинник суспільних трансформацій: соціально-філософський аналіз: дис. ... доктора філософії 033 Філософія. Житомирський державний університет імені Івана Франка. Житомир, 2023. 203 с.
3. Мартинюк О. Захист прав споживачів в контексті рекламно-інформаційної діяльності. Маркетинг в Україні. 2014. № 4. С. 19-23.
4. Про рекламу: Закон України від 03.07.1996 № 270/96-ВР. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Financial Advertising: Where to Put Your Marketing Efforts. SmartyAds, 2022. URL: <https://smartyads.com/blog/financial-advertising>

Жураківський Ю. В.,

здобувач кафедри права та публічного управління

ЗВО «Університет Короля Данила»

м. Івано-Франківськ, Україна

РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У СТАНОВЛЕННІ ДОКТРИНИ ПОЗИТИВНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ ДЕРЖАВИ

У новітніх умовах розвитку української правової системи особливої актуальності набуває дослідження правових доктрин, які сьогодні розглядаються не як периферійне явище, а як невід'ємний елемент правової дійсності, що формує методологічну основу для нормотворчої, правозастосовної та правотлумачної діяльності. Повернення до романо-германської правової традиції, впровадження загальноєвропейських принципів і цінностей, а також вплив міжнародного права зумовлюють необхідність концептуального

переосмислення джерел права та ролі доктринального знання у формуванні правової системи України.

Правова доктрина у вітчизняному контексті постає як систематизоване, концептуально узгоджене знання, що отримало загальне визнання в науковій спільноті та використовується не лише в теоретичному осмисленні права, а й у практиці — зокрема, судовій. Вона слугує не лише відображенням наукових уявлень про право, але й виконує функцію спрямування державної правової політики, а також виступає критерієм якості законодавства та рішень судів. Як наголошують вітчизняні науковці, саме через правову доктрину забезпечується зв'язок між теорією та практикою, а також відбувається синтез національного та міжнародного правового досвіду.[1]

Особливу увагу слід приділити взаємозв'язку правової доктрини з судовою практикою, оскільки саме в судових рішеннях найчастіше відбувається об'єктивація доктринальних положень. Суди, зокрема Конституційний Суд України, Верховний Суд та міжнародні судові установи, дедалі частіше посиляються на доктринальні джерела, в тому числі на наукові праці, як на аргументи для обґрунтування своїх позицій. Таке залучення доктрини свідчить про її вплив на конкретне правозастосування та підтверджує, що вона набуває нормативного значення.[3]

Яскравим прикладом взаємодії між доктриною та судовою практикою є доктрина позитивних зобов'язань держави у сфері прав людини, яка впродовж кількох десятиліть формується в юриспруденції Європейського суду з прав людини. Ця доктрина розширює межі класичного розуміння прав людини, оскільки передбачає, що держава має не лише утримуватись від посягань на права особи (негативні зобов'язання), але й зобов'язана вживати активних заходів для їх реалізації, охорони та захисту.

Позитивні зобов'язання виникають у багатьох сферах — від захисту життя та особистої недоторканності до забезпечення права на приватне життя, свободу вираження поглядів та доступ до правосуддя. Наприклад, держава повинна не лише не вбивати, але й вживати реальних заходів щодо запобігання насильству, забезпечення медичної допомоги у місцях несвободи, ефективного розслідування порушень тощо. Рішення ЄСПЛ демонструють, що формулювання позитивних зобов'язань часто не впливає прямо з тексту Конвенції, а розкривається через динамічне тлумачення та принцип ефективності прав.[2]

У цьому контексті надзвичайно важливим є положення статті 1 Конвенції, згідно з якою держави зобов'язані забезпечити дотримання прав усім, хто перебуває під їхньою юрисдикцією. Ця норма стала фундаментом для формування всієї доктрини позитивних зобов'язань. Підхід Суду полягає в тому, що права, які є лише декларативними, не виконують своєї функції. Тільки ефективне застосування гарантій, як у правових актах, так і в реальному житті, забезпечує їхню повну дію. Національні суди України, згідно із Законом «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», зобов'язані враховувати практику Суду як джерело права. Це відкриває шлях до інтеграції доктрини позитивних зобов'язань у національну правову систему. Однак проблема полягає у недостатньому теоретичному осмисленні цієї

доктрини в українському правознавстві, а також у її обмеженому використанні в юридичній практиці. [4]

Формування сучасної правової доктрини, зокрема позитивних зобов'язань, є не лише науковим завданням, а й інструментом для забезпечення верховенства права. Саме доктрина дозволяє подолати формалізм у правозастосуванні, адаптувати юридичні рішення до потреб суспільства, а також підвищити правову визначеність і стабільність судових рішень. Суддя вже не просто застосовує норму, а знаходить її сенс у контексті ширших цінностей, концепцій і пріоритетів, які формуються в доктрині. У сучасних умовах трансформації правових систем та поступової інтеграції України до європейського правового простору правова доктрина набуває нового, стратегічно важливого змісту. Її значення більше не зводиться до академічного інструмента – вона виступає як концептуальний міст між правовою теорією, законодавчою політикою, судовою практикою та правосвідомістю суспільства. Здатність правової доктрини виступати джерелом нормативного змісту дозволяє їй формувати ідеологію права, що пронизує всі рівні юридичної діяльності – від тлумачення норм до ухвалення рішень у судах та створення законів. [1]

Особливої уваги заслуговує доктрина позитивних зобов'язань держави у сфері прав людини. Саме вона відображає сучасний підхід до правового статусу особи в демократичному суспільстві, де права мають не тільки бути визнаними, але й забезпеченими у практичному вимірі. У цьому контексті держава не може обмежитися лише невтручанням – вона має активно діяти для гарантування прав і свобод громадян. Такий підхід вимагає трансформації не лише правової культури, а й всієї системи органів державної влади, що мають сприйняти захист прав людини як пріоритетну функцію. [2]

Європейський суд з прав людини через прецедентну практику виступає не лише гарантом, але й творцем нових змістовних підходів у галузі прав людини, що надає йому доктринального статусу. Його рішення мають не просто обов'язкову силу для держав-учасниць Конвенції, а й доктринальну цінність, яка формує єдині стандарти правозахисту. Судова практика ЄСПЛ слугує моделлю для національних судів, зокрема українських, і є джерелом, що розвиває національну конституційну доктрину, наповнюючи її європейським змістом [4].

Зважаючи на це, актуалізується завдання глибокого осмислення і впровадження положень доктрини позитивних зобов'язань у національне правове поле. Це вимагає розвитку юридичної науки, підвищення ролі правової освіти, вдосконалення системи підготовки суддів та правозахисників, а також більш активної позиції законодавця. Доктрина позитивних зобов'язань має бути не лише декларацією, а повноцінним інструментом формування публічної політики, конституційної юриспруденції та судового захисту прав [3].

Таким чином, правова доктрина, зокрема її позитивна складова щодо зобов'язань держави, стає не лише відображенням правових цінностей, але й чинником структурної трансформації національного правового порядку. Її інтеграція в правову систему України є необхідною умовою для побудови правової держави, заснованої на повазі до гідності, справедливості та ефективному механізмі забезпечення прав людини. Успішне впровадження таких

доктринальних положень дозволить не тільки підвищити якість національного правосуддя, а й зміцнити легітимність державної влади, що функціонує в інтересах людини.

Список використаних джерел:

1. Белов Д.М., Придачук О.А. Місце та роль судової влади в системі органів державної влади: реалізація принципу народовладдя. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 1. С. 535–540.
2. Ковальський В. Деякі результати судової реформи, які визначили наші експерти. *Юридичний вісник України*. Щотижнева загальнонаціональна правова газета. ON-LINE ВЕРСІЯ. Квітень 2024. URL: <https://yvu.com.ua/deyaky-rezultaty-sudovoyi-reformy-yaki-vyznachylynashi-eskpertry/>.
3. Чабан Н. А. Загальнотеоретична характеристика ознак судової влади. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2018. № 3–4 (12–13). С. 43–48.
4. Рибалкін А., Сєдих Ю. Система судової влади в Україні та її роль у розбудові правової держави. *Молодий вчений*. 2021. № 5 (93). С. 334–337.

Зазулінський В. С.,

здобувач Науково-дослідного інституту публічного права
м. Київ, Україна

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЗАГРОЗАМ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ

Відповідно в статті 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України [1]. Дана норма дає юридичні підстави ратифікувати та застосовувати на території нашої держави положення міжнародних актів, окремі з яких стосуються сфери запобігання та протидії загрозам економічній безпеці.

Першим та одним з найбільш змістовним є Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. Окрім визначення сутності та спрямованості процесу євроінтеграції, документ містить багато положень присвяченим взаємодії нашої держави та Єврозони з питань забезпечення національної безпеки та протидії її ризикам, у тому числі за економічним напрямом. Зазначеним питанням практично повністю присвячено Розділ III Угоди за статтями якого: «В рамках співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки Сторони надають особливого значення утвердженню верховенства права та укріпленню інституцій усіх рівнів у сфері управління загалом та правоохоронних і судових органів

зокрема. Співробітництво буде спрямоване, зокрема, на зміцнення судової влади, підвищення її ефективності, гарантування її незалежності та неупередженості та боротьбу з корупцією. Співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки буде відбуватися на основі принципу поваги до прав людини та основоположних свобод» [2].

Крім того, сторони Угоди зобов'язуються активно співробітничати з метою запобігання та боротьби з легалізацією (відмиванням) коштів та фінансуванням тероризму. Із цією метою Сторони посилюють двостороннє та міжнародне співробітництво у цій сфері, зокрема співробітництво на оперативному рівні. Вони забезпечують імплементацію відповідних міжнародних стандартів, зокрема стандартів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму (FATF) та стандартів, рівнозначних тим, які були прийняті Союзом [2].

Також сторони співробітничать у боротьбі з кримінальною та незаконною організованою чи іншою діяльністю, а також з метою її попередження. Таке співробітництво спрямовується на вирішення, *inter alia*, таких проблем: а) незаконне переправлення через державний кордон нелегальних мігрантів, торгівля людьми і вогнепальною зброєю та незаконний обіг наркотиків; б) контрабанда товарів; с) економічні злочини, зокрема злочини у сфері оподаткування; d) корупція як у приватному, так і в державному секторі; е) підробка документів; f) кіберзлочинність. Сторони посилюють двостороннє, регіональне та міжнародне співробітництво у цій сфері, зокрема співробітництво із залученням Європолу. Сторони і надалі розвивають співробітництво, *inter alia*, стосовно: а) обміну найкращими практиками, в тому числі щодо методик розслідування та криміналістичних досліджень, б) обміну інформацією відповідно до існуючих правил, с) посилення потенціалу, зокрема навчання та, у разі необхідності, обмін персоналом, d) питань, пов'язаних із захистом свідків та жертв [2].

Поряд із наведеним документом Україною укладено багато міжнародних Угод про співробітництво у сфері безпеки із конкретними державами. Наприклад, Угода про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Республікою Польща від 08.07.2024 регулює питання співробітництва з питань економічної стабільності, відновлення та відбудови держави, підтримки взаємодії економічних секторів обох країн, а саме: 1) взаємне економічне співробітництву, включно з торгівлею та інвестиціями; 2) захист інвестицій, технологій, авторських і патентних прав; 3) розвиток співробітництва між підприємствами, органами економічного самоврядування та бізнес-інституціями Польщі та України; 3) продовження підтримки України в посиленні її людського капіталу та інституційної спроможності шляхом обміну досвідом у сфері економічної трансформації, інституційної розбудови; 4) продовження підтримки України в розбудові інституційної, економічної та соціальної стійкості. Реалізація подібної цілі, зокрема, охоплює підтримку Державної служби України з надзвичайних ситуацій у багатьох критичних сферах, що посилить реагування на надзвичайні ситуації та покращить цивільний захист, зокрема цивільну оборону. Особливу увагу в Угоді приділено забезпеченню інклюзивного

соціального відновлення у сфері освіти та охорони здоров'я, зокрема для задоволення потреб найбільш уразливих верств населення [3].

Подібною є Угода про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії від 12.01.2024. Основними компонентами зобов'язань щодо безпеки, наданих Україні Сполученим Королівством у цій Угоді, зокрема, є: надання Україні всебічної допомоги для захисту та відновлення територіальної цілісності в її міжнародно визнаних кордонах, включно з територіальним морем і вільною економічною (морською) зоною, відбудовою національної економіки і захисту її громадян [4].

Окрім того, Сполучене Королівство зобов'язується спільно очолити Коаліцію спроможностей морської безпеки та зробити значний внесок у розвиток морського флоту України. Коаліція морської спроможності має на меті підтримати Україну, щоб вона стала повноцінним контрибутором морської безпеки в Чорному морі та в Азовському морі до 2035 року й надалі. У майбутньому це допоможе Україні стримувати та протидіяти загрозам, відновлювати економічну діяльність і просувати Україну до оперативної сумісності з НАТО у морській сфері [5].

Отже, на відміну від Угоди про асоціацію з ЄС, точкові міжнародні угоди із окремими країнами про співробітництво в сфері безпеки регламентують питання не стільки щодо забезпечення та протидії загрозам економічній безпеці, скільки подоланню детермінантів таких ризиків за рахунок посилення вітчизняного фінансово-грошового потенціалу, допомоги в розбудові внутрішньо-економічного середовища в особливий період.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: закон від 28.06.1996 №254к/96-ВР. Офіційний вісник України. 2010. №72/1. Ст.2598.
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: угода, міжнародний документ від 27.06.2014. Офіційний вісник України. 2014. №75. Ст.2125.
3. Угода про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Республікою Польща: угода, міжнародний документ від 08.07.2024. Офіційний веб-сайт Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spivrobitnictvo-u-sferi-bezpeki-mizh-ukrayinoyu-ta-92009>.
4. Угода про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії: угода, міжнародний документ від 12.01.2024. Офіційний веб-сайт Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spivrobitnictvo-u-sferi-bezpeki-mizh-ukrayinoyu-ta-88277>.
5. Угода про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії: угода, міжнародний документ від 12.01.2024. Офіційний веб-сайт Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spivrobitnictvo-u-sferi-bezpeki-mizh-ukrayinoyu-ta-88277>.

Зозуля Д. П.,

здобувач кафедри права та публічного управління

ЗВО «Університет Короля Данила»

м. Івано-Франківськ, Україна

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ «РОЗУМНОЇ ДОЦІЛЬНОСТІ» В МЕЖАХ ЗАКОННОСТІ

Варто почати з того, що теоретико-правові засади розумної доцільності мають глибоке коріння у правовій думці, яка від античності до сьогодення прагнула знайти баланс між формальною нормою та живими потребами суспільства. Уже в античних концепціях справедливості простежувалася ідея, що закон не може бути самоціллю, а повинен служити добробуту громади, що є передвісником сучасного розуміння розумної доцільності. У правовій науці Нового часу ця ідея отримала розвиток у працях прихильників природного права, які наголошували, що норма, відірвана від морально обґрунтованої доцільності, втрачає свою легітимність.

На відміну від звичайної доцільності, яка часто є суб'єктивним або ситуативним міркуванням про зручність, розумна доцільність передбачає опору на об'єктивні критерії, правові принципи, суспільно визнані цінності та необхідність збереження правової визначеності. У системі правових принципів вона займає проміжну позицію між законністю та справедливістю, виконуючи функцію корекції букви закону відповідно до об'єктивних соціальних і моральних реалій, не підриваючи при цьому фундаментальних засад верховенства права [2, с. 12-27].

Методологічні підходи до визначення цього поняття відображають його міждисциплінарний характер. Філософсько-правовий підхід розглядає розумну доцільність як прояв практичної мудрості, що поєднує ідеї справедливості та природного права, акцентуючи на внутрішньому моральному виправданні юридичних рішень. Функціональний підхід пояснює її через здатність забезпечувати гнучкість правозастосування та ефективність публічного управління, особливо в умовах непередбачуваних суспільних змін [4, с. 229-237].

Порівняльно-правовий підхід дозволяє простежити, як у правових системах різних країн запроваджуються механізми, що обмежують або спрямовують дискреційні повноваження через стандарти розумної доцільності, зокрема у сфері конституційного контролю, адміністративного права та правосуддя. Соціологічний підхід наголошує на впливі суспільних очікувань і рівня правосвідомості на зміст та межі розумної доцільності, підкреслюючи, що її реалізація залежить не лише від формальних норм, але й від культурних, моральних та етичних орієнтирів, які домінують у суспільстві [3, с. 119-127]. На мою думку, лише інтеграція цих підходів здатна забезпечити адекватне розуміння та ефективне впровадження розумної доцільності як правової категорії, що одночасно зміцнює і законність, і соціальну справедливість.

Межі реалізації розумної доцільності визначаються передусім її узгодженістю з принципом верховенства права, який виконує роль

фундаментальної гарантії правопорядку. Будь-яке відступлення від буквального змісту норми закону, навіть з мотивів доцільності, є допустимим лише тоді, коли воно спрямоване на захист конституційно визнаних прав, справедливий баланс інтересів і не суперечить основоположним правовим цінностям. Одним із ключових завдань при цьому є запобігання зловживанню дискреційними повноваженнями, адже розумна доцільність може перетворитися на прикриття свавільних рішень, якщо не матиме чітко визначених правових і процедурних рамок [6, с. 90-102].

Водночас юридична визначеність виступає обов'язковим критерієм допустимості її застосування, оскільки без стабільності й передбачуваності правового регулювання будь-яка гнучкість може призвести до хаотизації правозастосування та підриву довіри до правової системи.

Практичний вимір розумної доцільності найбільш виразно проявляється у судовій та адміністративній практиці, де вона слугує інструментом гнучкого реагування на складні життєві ситуації. У конституційній юрисдикції розумна доцільність виявляється, наприклад, у рішеннях, спрямованих на збереження стабільності державного ладу за умови дотримання прав і свобод особи, навіть якщо це вимагає інтерпретації норми з урахуванням виняткових обставин [5, с. 128-136]. В адміністративному праві її застосування забезпечує баланс між публічними інтересами та правами громадян, зокрема у сфері регуляторної політики, містобудування чи ліцензування.

Так, до прикладу у кримінальному праві категорія розумної доцільності дозволяє, з одного боку, уникати надмірного формалізму при призначенні покарання, а з іншого не допустити пом'якшення відповідальності у випадках, що становлять значну суспільну небезпеку. На мою думку, ефективність реалізації цього принципу значною мірою залежить від поєднання нормативних орієнтирів, професійної правосвідомості правозастосовців та механізмів громадського контролю, що у комплексі створює умови для гармонізації законності та доцільності у правовій системі [1, с. 79].

Пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання розумної доцільності передбачають насамперед закріплення у законодавстві чітких критеріїв її допустимості та меж застосування. Це дозволить уніфікувати підходи правозастосовців, зменшити ризики свавільного тлумачення норм та забезпечити передбачуваність правових рішень. Доцільним є розроблення методичних рекомендацій, орієнтованих на конкретні галузі права, які б містили алгоритми оцінки обставин, критерії вибору рішень та приклади з усталеної судової практики.

Запровадження комплексних механізмів парламентського, судового та громадського контролю сприятиме зміцненню довіри до правової системи, підвищить прозорість діяльності органів влади та створить додаткові гарантії дотримання принципу верховенства права. Важливим завданням є також інтеграція принципу розумної доцільності у систему професійної підготовки правників, що забезпечить його правильне та зважене використання [3, с. 164-178].

Узагальнення проведеного дослідження дозволяє стверджувати, що розумна доцільність є важливим інтегративним елементом сучасного правозастосування, який поєднує юридичну визначеність із необхідною гнучкістю для реагування на суспільні виклики. Її концептуальне осмислення та чітке нормативне закріплення здатні підвищити ефективність правового регулювання, запобігти надмірному формалізму та забезпечити баланс між законністю і доцільністю.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці детальної моделі інституціоналізації цього принципу, вивченні його впливу на якість судових рішень та розширенні порівняльно-правового аналізу з метою адаптації кращих міжнародних практик до національного правопорядку.

Список використаних джерел:

1. Барабаш Ю. Г. Верховенство права в сучасній юриспруденції: виклики та перспективи розвитку. Харків : Право, 2022. 274 с.
2. Козюбра М. І. Юридична визначеність і справедливість у новітніх практиках правозастосування. *Право України*. 2022. № 7. С. 12–27.
3. Скаун О. Ф. Сучасна теорія держави і права: концептуальні трансформації та тенденції. Київ : Алерта, 2023. 528 с.
4. Barak A. Proportionality: Constitutional Rights and Their Limitations. Cambridge : Cambridge University Press, 2019. 611 p.
5. Klatt M., Meister M. The Constitutional Structure of Proportionality. Oxford : Oxford University Press, 2020. 210 p.
6. Letsas G. A Theory of Interpretation of the European Convention on Human Rights. Oxford : Oxford University Press, 2019. 312 p.

Зубко А. О.,

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
докторант Науково-дослідного інституту публічного права
м. Київ, Україна*

ПОНЯТТЯ МЕХАНІЗМУ ВПРОВАДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

За загальним правилом «механізм» – і як концепт, і як абстракція високого рівня узагальнення – має широке поле застосування і, набувши наукового статусу, стало практично незамінним як модель пояснення (функціонування) цілої низки явищ [1, с. 64]. Як предмет дослідження в юридичній науці він цікавив учених і активно розроблявся в 60-ті роки ХХ ст. З того часу досліджувався механізм правового регулювання, механізм дії права, механізм забезпечення прав [2, с. 47], механізм реалізації прав тощо в дискурсі їхньої правової основи, функціональності та взаємозв'язку. Зокрема вбачається, що правовий механізм як основоположна категорія щодо вище зазначених, є певною конструкцією, яка передбачає дію послідовно організованих юридичних засобів, які дають

можливість досягти конкретну юридичну ціль з дотриманням відповідної процедури. Кожна ланка такого механізму є самостійним комплексом юридичних засобів [3, с. 13; 4, с. 155–156]. Можна знайти й інші інтерпретації цього явища, що зумовлено наявністю в юридичній літературі багатьох підходів до розкриття сутності категорії «механізм», використання якої, за Ю. Тодикою, пов'язане з усвідомленням того, що недостатньо мати матеріальні норми, розвинену систему законодавства, необхідні ще і чіткі механізми їх впровадження в життя, що стосується й адміністративно-правової сфери [5; 6, с. 69]. Тим не менш, вчені дійшли згоди, що слово «механізм» походить від грецької «*mechane*» – «машина або знаряддя» і визначається як система тіл, пристрій, що передає рух. Інакше кажучи механізм – це система, устрій, процес [2, с. 47]. У ході розширення діапазону свого вживання він інтегрувався в категоріальний апарат права, ставши його невід'ємною частиною. Можна вважати, що без застосування категорії «механізм» дескриптивний опис низки правових явищ є неповним, а в деяких випадках – узагалі неможливим [1, с. 65, 68]. Тому в юридичній науці під механізмом традиційно розуміють спосіб функціонування, систему засобів взаємодії [7, с. 244], тобто як сукупність взаємоузгоджених частин, які повинні функціонувати і передбачати певну стадійність. Слово «функціонувати» означає діяти, виконувати свої функції. Відповідно механізм повинен працювати [2, с. 47], а правовий механізм – діяти у правовій сфері [4, с. 156].

Важливо, що правовий механізм, будучи складним утворенням, не підміняє собою інші, раніше сформовані юридичні понятійні конструкції, а тому більш вивчені, хоча деякі й не усталені (зокрема, «норми права», «форми права», «механізм правового регулювання», «механізм дії права», «механізм реалізації права», «механізм правозастосування», «правові засоби», «правова процедура (процес)»), не те що якусь одну з них чи певну їх групу, але, якщо мовиться про механізми, – й усю сукупність загалом (тобто правові механізми не є простою сумою механізмів у юридичній площині). Існує думка, що правові механізми – це певні «комплекти» юридичних засобів, які мають нормативне закріплення та орієнтовані при їх практичному використанні на реалізацію суб'єктами своїх інтересів і досягнення тієї чи іншої цілі як наслідку правового регулювання визначених суспільних відносин. Конкретний правовий механізм як цілісна, взаємопов'язана структура відображає послідовні стадії юридичної діяльності (громадян, організацій, посадових осіб, органів публічної влади) та різноманітні правові засоби, варіанти їх взаємодії на кожній стадії. За допомогою правових механізмів здійснюється гарантована законодавством реалізація завдань правового регулювання, впливу на суспільні відносини для досягнення конкретної мети [8, с. 181]. Однак така думка може бути підданою критиці зокрема через те, що репрезентує надто звужений контекст правовим регулюванням суспільних відносин. Доцільно вбачати, що правовий механізм загалом як юридичне явище репрезентує своїм змістом не тільки регуляторну функцію, а й, наприклад, забезпечувальну, що об'єктивує можливість належного функціонування правової системи та впливу її складових на суспільні відносини для досягнення певних цілей.

Отже, механізм впровадження адміністративної політики України є різновидом правового, що об'єктивує процеси та процедури, встановлені для забезпечення функціонування та розвитку належної політико-адміністративної комунікації суб'єктів розробки проєктів важливих політичних рішень сфери державотворення, їхнього прийняття, координації виконання встановлених завдань, розробки плану безпосереднього втілення в правореалізацію відповідних заходів та їх виконання, а також контролю ефективності реалізованих адміністративних дій.

Список використаних джерел:

1. Альберда Т. Механізм як загальнонаукова і правова категорія («правовий механізм»). *Молодий вчений*, № 2(02). 2013. С. 64–68.
2. Новіков В., Боровікова В. Про механізм реалізації прав і свобод людини. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*, 2018. № 3. С. 45–56.
3. Тарахович Т. Механізм дії права, механізм правового регулювання, механізм реалізації права: особливості взаємодії. *Держава і право*, 2010. Вип. 50. С. 12–18.
4. Осіпов Ю. В. Реалізація права на звернення до адміністративного суду та способи його судового захисту: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Науково-дослідний інститут публічного права, Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка. Кропивницький, 2023. 299 с.
5. Тодика Ю. Конституція України – основний закон держави і суспільства: навч. посіб. Х: Факт, 2001. 328 с.
6. Резнік О. Сутність та структура адміністративно-правового механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки України. In: *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2018. № 2-2(30). Рр. 69–72.
7. Олькіна О. Поняття та механізм реалізації права особи на захист та правову допомогу. *Актуальні проблеми держави і права*. 2017. Вип. 67. С. 242–248.
8. Єршова Н. Г. Поняття правового механізму в контексті публічної політики: міжнародний досвід для України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 19–20. С. 179–185. DOI: 10.32702/2306-6814.2020.19-20.179

Іроденко В. Т.,

здобувач кафедри права та публічного управління

ЗВО «Університет Короля Данила»

м. Івано-Франківськ, Україна

МОЖЛИВОСТІ ПРАВОВОГО ЗАОХОЧЕННЯ В ТРАНСФОРМАЦІЇ ЦІННІСНИХ ПІДХОДІВ ДО ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Аналіз можливостей правового заохочення в трансформації ціннісних підходів до правової політики України обґрунтований потребою в ідеологічному та нормативному підґрунті, яке визначатиме напрями державного розвитку й ціннісні орієнтири українського суспільства. Формування концепції правової політики вимагає науково обґрунтованих положень щодо її сутності, цілей, принципів і механізмів реалізації, серед яких правове заохочення виступає недооціненою, але перспективною складовою. У контексті переходу до європейських демократичних стандартів посилення ролі стимулюючих норм сприятиме підвищенню ефективності правового регулювання, легітимізації владних рішень та зміцненню правової культури громадян. Дослідження можливостей правового заохочення як механізму ціннісної трансформації правової політики має практичне значення для підвищення правової культури, легітимізації рішень влади та оптимізації системи правового регулювання.

Становлення правової політики України повинно здійснюватися з урахуванням сукупності принципів, оскільки саме вони визначають нормативно-ціннісну основу правової дійсності та окреслюють стратегічні цілі правового розвитку держави й суспільства. У контексті трансформації ціннісних підходів принципи виступають орієнтирами для цілеспрямованого застосування інструментів правового заохочення, забезпечуючи їхню спрямованість на зміцнення правової системи й захист прав громадян.

Правова політика, як особлива форма державної політики, полягає в юридичному закріпленні державного курсу та реалізації реформ у різних сферах суспільного життя; вона має державно-владний характер і спрямована на формування дієвого механізму правового регулювання, максимальну реалізацію прав і свобод, посилення засад законності та верховенства права, а також на підвищення рівня правової свідомості й культури населення. У цьому контексті правове заохочення розглядається як інструмент, здатний коригувати ціннісні орієнтири суб'єктів правових відносин [1, с. 38].

Концептуальна модель сучасної правової політики являє собою сукупність теоретичних положень, що фіксують існуючий рівень розвитку права та задають цілі, принципи, перспективи й напрямки вдосконалення ключових механізмів правового регулювання і правозастосування. Для досягнення трансформації ціннісних підходів до правової політики доцільним є включення положень щодо правового заохочення у доктринальні документи, що підвищить узгодженість політики та її практичну ефективність.

Правова політика виступає специфічною формою державної політики, що реалізує правову легітимізацію державного курсу й забезпечує правове

закріплення та впровадження реформ у різних сферах суспільного життя; вона має суверенний владний характер і спрямована на створення ефективного механізму регулювання суспільних відносин, повне забезпечення прав і свобод людини та громадянина, зміцнення правопорядку й правової дисципліни, а також на формування правосвідомості і високої правової культури населення. У теоретичному вимірі правова політика постає як правова ідеологія держави – сукупність ідей, доктрин, концепцій, стратегій і програм, що, як правило, закріплюються у нормативних актах; у практичному вимірі вона проявляється в організованих діях органів влади, спрямованих на здійснення системного правового впливу на суспільні процеси. Право громадян брати участь у формуванні правової політики випливає з конституційних засад народовладдя (ст. 5 Конституції України) та права на участь у державному управлінні (ст. 38 Конституції України), що підтверджується відповідними джерелами; це право набуває змісту через реалізацію індивідуальних і колективних прав і інтересів, діяльність у політичних партіях і громадських об'єднаннях, публічне вираження позиції та адвокацію. Вплив населення на формування політики здійснюється також шляхом використання юридичних механізмів контролю та оскарження рішень і дій органів влади; громадянське суспільство формулює запити до політики, виробляє альтернативні пропозиції й виступає своєрідним «замовником» нормативних змін, тоді як інститути держави покликані забезпечувати їхню імплементацію, що створює баланс інтересів і сприяє стабільності соціально-політичної системи.

Цінності правової політики становлять вихідні ідеї та орієнтири, що формують морально-організаційну основу її виникнення, розвитку й практичного функціонування. Їх доцільно визначати як систему керівних принципів, які спрямовують взаємодію громадянського суспільства та державних інститутів у сфері правового регулювання суспільних відносин. Основу формування цінностей становлять політика й право, проте значний вплив справляють також економічні закономірності, ідеологічні чинники та моральні уявлення. При цьому суспільні потреби й інтереси, на яких ґрунтуються цінності, змінюються незалежно від волі законодавчої влади, що свідчить про їхню об'єктивну природу.

Зміст ціннісних засад виявляється у практичних діях суб'єктів правової політики, які виступають як ініціаторами й реформаторами, так і виконавцями правових рішень. Такі цінності не лише відображають закономірності розвитку права, але й забезпечують орієнтири для оцінки якості законів та ефективності заходів їх реалізації. Вони спрямовують правову політику на узгодження нормативного впливу з реальними потребами суспільства [2, с. 133].

Сучасне українське суспільство перебуває на етапі активного переосмислення ціннісних орієнтирів правової політики. У науковій літературі дедалі ширше застосовується інституційно-ціннісний підхід, що дозволяє розглядати юриспруденцію не лише як систему норм, а як частину духовно-культурного простору, у якому право постає результатом людської творчості та носієм смислів і значень. Такий підхід поєднує об'єктивний аналіз правових

явищ із виявленням їхнього ціннісного виміру, забезпечуючи більш глибоке та багатогранне розуміння процесів правового розвитку.

Зміст правової політики безпосередньо визначається її цінностями, які поєднують загально-правові ідеї та специфічні орієнтири, що відображають стан політико-правового устрою та задають напрями розвитку. Вони є динамічними явищами, адже через юридичну практику та діяльність громадянського суспільства відбувається сприйняття нових орієнтирів і відхід від застарілих принципів. Правова політика як форма державної волі повинна ґрунтуватися на принципах верховенства права, демократизму, гуманізму, законності та узгодженості інтересів особи, суспільства і держави. Її значення полягає в організаційному та нормативному забезпеченні функціонування усіх сфер суспільного життя, формуванні правопорядку, розвитку правової культури та свідомості. Форми реалізації правової політики виражаються у взаємозалежних відносинах, що врегульовані правом і спрямовані на розвиток демократичної, соціальної, правової держави [3, с. 110].

В українській правовій науці ціннісно-орієнтаційні засади дедалі частіше трактуються як елемент культури та духовного простору, у якому право постає результатом людської творчості та носієм цінностей і смислів. Формування правової політики відбувається не лише державними інститутами, а й за участю органів місцевого самоврядування та громадянського суспільства, зокрема політичних партій, громадських організацій та інших об'єднань, що забезпечує її суспільну легітимність [4, с. 262].

Правове заохочення розглядається як форма юридичного схвалення добровільної поведінки, результатом якої для суб'єкта стають позитивні наслідки у вигляді матеріальної чи моральної винагороди. Воно закріплюється нормами права і відображає позитивну оцінку державою заслуг особи, має добровільний характер та справляє сильний психологічний вплив, формуючи правомірну мотивацію [5, с. 191]. Завдяки такому впливу заохочення не лише стимулює адресата, а й створює сприятливий психологічний клімат у суспільстві, формуючи прагнення наслідувати позитивні приклади.

Ефективність цього інструменту залежить від належної організації правозастосовної діяльності, яка повинна забезпечувати оперативне й повне досягнення поставлених цілей. Соціальна цінність заохочувальних норм полягає у спрямуванні поведінки суб'єктів, орієнтації їхніх потреб, інтересів та цілей у русло правомірної та суспільно корисної діяльності. Вони не деталізують конкретний вчинок, а задають вектор, у межах якого особа приймає правомірне й морально виправдане рішення [6, с. 651].

Регулятивна сила таких норм визначається тим, наскільки вони інтегровані у свідомість людини та відповідають суспільним цінностям. Вони формують взаємозв'язок між індивідуальними мотивами й суспільними орієнтирами, що підвищує ефективність правового регулювання. Заохочення виступає формою визнання заслуг особи чи організації, сприяє пом'якшенню соціальних конфліктів і водночас забезпечує лібералізацію політико-правового режиму, орієнтуючи суспільство на активну правомірну діяльність.

Таким чином, заохочувальні норми права виступають важливим інструментом регулювання суспільних відносин, оскільки поєднують приватний та суспільний інтереси, створюючи умови для активної та свідомої поведінки особи. Вони не примушують до певних дій, а стимулюють людину до самостійного вибору суспільно корисного варіанта поведінки, що сприяє формуванню позитивної правової мотивації та визнанню особистих заслуг. Їхня цінність полягає у створенні сприятливого психологічного та правового середовища, де свобода особи трансформується у соціальну активність, що є основою для розвитку правової держави та становлення громадянського суспільства. Разом із цим, формування ефективної правової політики набуває особливого значення в умовах орієнтації держави на європейські стандарти та принцип людиноцентризму. Правова політика постає універсальним засобом захисту прав і свобод, а її дієвість значною мірою залежить від рівня правової культури суспільства. Виховання правосвідомості та закріплення у праві заохочувальних норм стають тими чинниками, що підсилюють реалізацію правової політики, забезпечуючи її ефективність і відповідність демократичним цінностям.

Список використаних джерел:

1. Шемшученко Ю. С. Правова політика. Юридична енциклопедія: В 6 т. Київ: «Укр. енцикл», 1998. С. 38.
2. Харченко Н.П. Концептуальні засади правової політики сучасної української держави. *Правові, економічні та соціокультурні засади регулювання суспільних відносин: сучасні реалії та виклики часу*: збірник матеріалів III Всеукр. наук.-практ. конф., 7-8 грудня 2021 р. / Полт. ін-т економіки і права Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»; відп. ред. Р. Басенко. Полтава: ПІЕП, 2022. С. 133-136.
3. Харченко Н.П. Правова політика держави: до визначення поняття і змісту. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал. Серія Право*. 2020. №10(22). С. 110-117.
4. Цуркан-Сайфуліна Ю.В., Барабаш О.О. Визначення правової політики держави в контексті заохочувальних норм права та правової культури особи. *Право і суспільство*. 2024. №1. Том 2. С. 262-267.
5. Цуркан-Сайфуліна Ю.В., Барабаш О.О. Оцінка ефективності правового регулювання через призму заохочувальних правових норм та правової культури. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2024. Том 35. №1. С. 191-195.
6. Барабаш О.О. Цінності правової політики та правова культура: утвердження правової держави в контексті заохочувальних норм права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. №3. С. 651-654.

Калініченко Л. В.,

здобувач Науково-дослідного інституту публічного права

м. Київ, Україна

ЕЛЕМЕНТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ

Цифровізація такої особливої, за своїм нормативно-правовим статусом та змістом, гілки державної влади, як судової, можлива виключно за рахунок дії спеціального адміністративно-правового механізму, який представляє собою регламентовану нормами чинного законодавства поліаспектну, цілеспрямовану, офіційну адміністративну діяльність суб'єктів публічної влади щодо організації, забезпечення та упровадження новітніх цифрових, комп'ютерних технологій, інформаційно-технологічних систем та методологій, а також створення умов для їх правильного і ефективного використання в роботі судів, інших органів судової гілки влади, а також процеси безпосереднього здійснення судочинства. До елементів визначеного механізму, виходячи із виділеного поняття, вважаємо доцільним віднести:

- нормативно-правові засади цифровізації. Це система нормативно-правових актів, які містять норми права, що регламентують суспільно-правові відносини у сфері організації, забезпечення і проведення уповноваженими суб'єктами публічної влади процесів запровадження цифрових технологій в роботу судової гілки влади;

- суб'єкти реалізації адміністративно-правового механізму цифровізації судочинства. Аналізуючи особливості категорії «суб'єкт» у філософському сенсі, В.В. Андрейцев, спираючись при цьому на дослідження проведені В.І. Кремень та В.В. Ільїним встановив, що вказаний термін походить від латинського «subjectum», зміст якого: «те, що лежить в основі, підкладене та розглядається, як носій певного роду діяльності; свідомо істота, що пізнає». Тобто, суб'єкт – це особа, що здійснює відповідну соціально значиму та освідомлену функціональну діяльність [1; 2, с.140]. Юридичний термін «суб'єкт права», згідно визначення О.О. Семчик, передбачає наявність у особи, організації тощо потенційної можливості бути носієм прав і обов'язків та можливості їх реалізації (тобто правосуб'єктності) [3, с.13]. Зважаючи на вказане, під суб'єктами реалізації адміністративно-правового механізму цифровізації судочинства варто розуміти уповноважені органи державної влади (в особі їх посадових осіб), які володіють відповідними правами, обов'язками та можливістю реалізовувати останні в сфері організації, забезпечення та упровадження новітніх цифрових технологій в роботу судової гілки влади. Відмінною ознакою даних суб'єктів є належність останніх до сектору публічної влади. Як влучно відмічають О.О. Югов та М.О. Теплюк, публічна влада – це масову соціальну владу за участю великих груп населення, яку вирізняють легітимність виникнення і правовий характер функціонування і яка має специфічні ознаки, що дають конкретне уявлення про її зміст. Ці ознаки такі. По-перше, публічна влада є різновидом соціальної влади, оскільки об'єктивно являє

собою суспільні відносини з участю людини, що прагне утвердити свою волю всупереч вольовому спротиву інших. По-друге, це не просто соціальна влада, а масова соціальна влада, що здійснюється великими групами населення. Саме макросоціальний характер публічної влади принципово відрізняє її від різних форм соціальної влади, які реалізуються в середніх і малих групах людей (зокрема, державна влада як різновид публічної влади цим істотно відрізняється від батьківської влади в сім'ї, яка також є соціальною владою). По-третє, публічна влада – це легітимна влада, оскільки виникає на правовій основі і має моральну природу. По-четверте, публічна влада – це влада, що реалізується на основі принципу представництва і базується на довірі людей. По-п'яте, публічна влада – це соціальна влада, що здійснюється на благо суспільства і не на шкоду іншим учасникам суспільного життя [4, с.18]. Отже, до суб'єктів реалізації адміністративно-правового механізму цифровізації судочинства відносяться органи державної влади, а також інші інституції, організації, підприємства, установи наділені публічно владними повноваженнями в сфері реалізації комплексного процесу цифровізації згідно законодавства України;

- об'єкт адміністративно-правового механізму цифровізації судочинства. Згідно довідникових джерел слово «об'єкт» містить в собі декілька визначень, а саме: 1) те, що існує поза нами і незалежно від нашої свідомості, є явищем зовнішнього світу; 2) явище, предмет, на який спрямовано чия-небудь діяльність, увага; підприємство, установа, а також все те, що є місцем якої-небудь діяльності; 3) предмет наукового та іншого дослідження, спеціальної зацікавленості та іншої компетенції; як певну одиницю (споруда, підприємство, ділянка місцевості і таке інше) господарського чи оборонного значення; 4) те, з приводу чого виникає і здійснюється діяльність суб'єктів правовідносин; 5) матеріальні і нематеріальні блага, з приводу яких суб'єкти вступають у правовідносини, здійснюють свої суб'єктивні юридичні права і суб'єктивні юридичні обов'язки [5, с. 635; 6, с.36].

Тож, об'єкт – це те, на що спрямовується певна дія, процес чи робота механізму. В сфері цифровізації судочинства в Україні об'єктом є діяльність судів та інших публічних органів судової гілки державної влади, яка відповідним чином модернізується та удосконалюється з використанням цифрових технологій. Наприклад, згідно Рішення ВРП «Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» від 17.08.2021 №1845/0/15-21 упровадження в роботу судів ЄСІТС забезпечує: ведення електронного діловодства, в тому числі рух електронних документів у межах відповідних органів та установ та між ними, реєстрацію вхідних і вихідних документів та етапів їх руху; відбір кандидатури арбітражного керуючого у справах про банкрутство; функціонування вебпорталу судової влади України, вебсайтів Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України тощо. Такий окремий модуль системи, як «Електронний кабінет» визначено Рішенням наступним чином – персональний кабінет (вебсервіс чи інший користувацький інтерфейс) у підсистемі (модулі) ЄСІТС, за допомогою якого особі, яка пройшла електронну ідентифікацію, надається доступ до інформації та сервісів ЄСІТС або

її окремих підсистем (модулів), у тому числі можливість обміну (надсилання та отримання) документами (в тому числі процесуальними документами, письмовими та електронними доказами тощо) між судом та учасниками судового процесу, а також між учасниками судового процесу [7];

- адміністративно-правові форми і методи механізму реалізації цифровізації судочинства України. В науці адміністративного права, наприклад, за тлумачення Т.О. Коломоєць адміністративно-правова форма – це волевиявлення виконавчо-розпорядчого органу або посадової особи, здійснене в рамках режиму законності та компетенції для досягнення адміністративно-правової мети, вираження в зовнішньому вигляді конкретних дій суб'єктів публічного адміністрування, які здійснюються в процесі їхньої діяльності й спрямовані на реалізацію адміністративних завдань і функцій суб'єктів владних повноважень (виконання адміністративних зобов'язань) в рамках їх компетенції, та які тягнуть за собою певні наслідки [8, с.124]. Таким чином, адміністративно-правові форми реалізації цифровізації судочинства України – це різновиди або ж моделі діяльності уповноважених суб'єктів здійснення цифровізації, в той час як методи – складові форм – конкретизовані публічно владні засоби, способи, дії та процедури, що застосовуються суб'єктами реалізації цифровізації виходячи із поставлених цілей.

Тож, саме так, на наш погляд, виглядає структура адміністративно-правового механізму реалізації цифровізації судової влади. Звісно, це лише одна з багатьох наукових інтерпретацій структури такого механізму, яка не претендує на вичерпність. Однак, з нашої точки зору, саме представлений перелік правових елементів є найбільш повним та правильним з точки зору відображення, яким саме чином та за рахунок кого держава здійснює модернізацію судочинства, діяльності відомств, які відносяться до вказаної сфери. При цьому, варто наголосити на складності і важливості окремих складових досліджуваного адміністративно-правового механізму, які потребують уточнення в подальших підрозділах дисертації.

Список використаних джерел:

1. Кремін В.І., Ільїн В.В. Філософія: мислителі, ідеї, концепції. Підручник. К.: Книга, 2005. 521 с.
2. Андрейцев В.В. Суб'єкт договірних правовідносин на виконання науково-дослідних робіт: проблемно-постановчий контекст. Часопис Київського університету права. 2008. №4. С.136-142.
3. Семчик О.О. Держава як суб'єкт фінансового права: дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. 2009. 232 с.
4. Теплюк М.О. Конституційно-правові проблеми організації публічної влади в Україні: дис... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ: національна академія наук України Інститут держави і права ім.В.М. Корецького. 2008. 208 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Уклад. і голова ред. В.Т.Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
6. Лютіков П.С. Державний контроль у галузі чорної металургії в Україні: організаційно-правовий аспект: дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя: Запорізький національний університет. 2009. 212 с.

7. Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: рішення від 17.08.2021 №1845/0/15-21. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/card/v1845910-21>.

8. Коломоєць Т.О. Адміністративне право України: підручник. Вид. 2-ге, змін. і допов. Київ: Істи-на. 2012. 528 с.

Ковалевський М. А.,

*здобувач Науково-дослідного інституту публічного права
м. Київ, Україна*

СУЧАСНИЙ СТАН ЗАПОБІГАННЯ ОРГАНАМИ ПРОКУРАТУРИ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ВЧИНЕНИМ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Серед таких тенденцій функціонування держави в умовах воєнного стану, особливу роль у впливі на злочинність відіграють органи прокуратури, які відповідно до ст. 1 Закону України «Про прокуратуру» основним своїм завданням мають захист прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави, незалежно від мирних чи воєнних умов

Діяльність прокуратури спрямована на забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини, координацію та формування кримінально-правової політики діяльності органів правопорядку з метою забезпечення громадської безпеки та законності. Прокурор представляє інтереси суспільства та держави у кримінальному процесі з метою забезпечення права на справедливий суд для потерпілого, обвинуваченого й інших учасників процесу [1].

Органи прокуратури розслідують воєнні злочини, здійснюють процесуальне керівництво під час розслідування воєнних злочинів. Органи прокуратури забезпечують дотриманням законодавства у процесі документування і розслідування воєнних злочинів відповідними правоохоронними органами та представляють обвинувачення у судовому процесі. Вони здійснюють збір доказів воєнних злочинів та їх фіксацію для представлення у судовому національному і міжнародному процесі [1]. Задля реалізації цих повноважень Офісі Генерального прокурора та в обласних прокуратурах створено спеціалізовані підрозділи, також запроваджено спеціалізацію прокурорів у кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів, в тому числі пов'язаних із сексуальним насильством, вчиненим в умовах збройного конфлікту.

Так, за 2023 р. зареєстровано 138 044 злочини, пов'язані з агресією РФ та 119071 воєнні злочини. Встановлено, що загинуло 11 673 цивільні особи, поранено 18 336 поранено. Також відомо про загибель 514 дітей і 1172 –

поранено. В наслідок вчинення воєнних злочинів знищено та пошкоджено 141 035 об'єктів цивільної інфраструктури.

В результаті розслідування злочинів, вчинених в умовах збройного конфлікту у 2023 р. повідомлено про підозру 472 особам за вчинення воєнних злочинів (ст. 438 КК), направлено до суду акти щодо 314 осіб, засуджено 73 особи.

По магістральній справі щодо злочину агресії повідомлено про підозру 684 особам, направлено до суду обвинувальні акти щодо 410 осіб, засуджено 138 осіб [2].

Щодо діяльності органів прокуратури по напрямку запобігання сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом, то станом на 1 травня 2024 прокурорами зафіксовано 292 факти СНПК, з них сексуальне насильство вчинено щодо 103 чоловіків, 189 жінок, щодо 1 хлопця та щодо 14 дівчини. Вставлено, що найбільша кількість випадків вчинялась в Херсонській області (96), Донецькій області (75) та Київській області (57).

Із загальної кількості задокументованих фактів СНПК розкрито 24 % (72 факти). Повідомлено про підозру 42 військовослужбовцям рф, скеровано до суду 19 обвинувальних актів щодо 28 осіб. Чотирьох осіб засуджено до 12 років та одного до 10 років позбавлення волі. Щодо двох осіб 2 вироки набрали законної сили. Також у травні 2024 р. повідомлено про підозру військовослужбовцю 126-ї окремої берегової оборони рф, який згвалтував неповнолітню дівчину в Херсонській області. Дії винного кваліфіковано за ч. 2 ст. 28 ч.1 ст. 438 КК України [2].

Максимально чутливим напрямком діяльності органів прокуратури в умовах збройного конфлікту є питання забезпечення прав дітей в умовах війни на основі принципу «найкращого інтересу дитини».

В умовах збройної агресії робота ювенальних прокурорів спрямована на запобігання таких воєнних злочинів стосовно дітей: втягнення та використання дітей в збройному конфлікті; незаконне переміщення і депортація дітей; викрадення, вбивства, каліцтва, сексуальне насильство; мілітаризація дітей на окупованих територіях.

Статистика ювенальної прокуратури демонструє наслідки злочинності рф у вигляді показників дитячої смертності в наслідок збройної агресії. Так, постраждало понад 1919 дітей в Україні внаслідок повномасштабної збройної агресії рф. За офіційною інформацією ювенальних прокурорів станом на 4 червня 2024 року 551 дитина загинула та понад 1368 отримали поранення різного ступеня тяжкості. Найбільше постраждало дітей у Донецькій - 536, Харківській - 389, Херсонській - 152, Дніпропетровській - 143, Київській - 130, Запорізькій - 108, Миколаївській - 107 областях [3].

За період збройного конфлікту прокурорами встановлено, що примусово переміщено та депортовано понад 19 500 українських дітей. За словами Генерального прокурора України ці цифри підтверджують цілеспрямовану політику російського режиму, що супроводжується інституційними, законодавчими та операційними змінами, пов'язаними з процесами наданням громадянства, опіки та усиновлення. Порушення міжнародного права, пов'язані з

примусовим переміщенням дітей, підпадають під ознаки злочинів проти людяності та елементу геноциду. Також, вже ідентифіковано 7 підозрюваних у причетності до депортації дітей [4].

Стан «дитячої» злочинності під час війни обумовив наступні пріоритети в роботі прокурорів: необхідність затвердження єдиного стандарту документування виявлених воєнних злочинів; створення місць безпеки для дітей, постраждалих від війни та їх сімей; створення дієвого механізму компенсацій та виплати репарацій постраждалим від воєнних злочинів; відкриття Центрів допомоги для дітей, які стали свідками або потерпілими від злочинів, в тому числі під час війни; реалізація проекту відновного правосуддя для неповнолітніх тощо [5].

Отже, органи прокуратури виконують ключову роль в запобіганні кримінальним правопорушенням, вчиненим в умовах збройного конфлікту. Поряд з цим потребує підвищення ефективності запобігання воєнних злочинів проти довілля, а також депортацій, залучення до примусових робіт, злочинів проти людяності, геноциду та екоциду тощо.

Список використаних джерел:

1. Головне про воєнні злочини. Офіс Генерального прокурора. URL : <https://war.gov.ua/crimes.html> 1.
2. Результати роботи з протидії злочинам, вчиненим в умовах збройного конфлікту, за 2023 рік. URL : <https://www.gov.ua/ua/posts/rezultati-roboti-z-protidiyi-zlocinam-vcinenim-v-umovax-zbroinogo-konfliktu-za-2023-rik>.
3. Ювенальні прокурори: Внаслідок збройної агресії РФ в Україні загинула 551 дитина. URL: <https://web.telegram.org/a/#-1001133451516>.
4. Костін А. https://www.facebook.com/AndriyKostinUa?locale=uk_UA.
5. В Офісі Генерального прокурора обговорили питання захисту прав дітей в умовах війни. 25.11.2022. URL: <https://www.gov.ua/ua/posts/v-ofisi-generalnogo-prokurora-obgovorili-pitannya-zaxistu-prav-ditei-v-umovax-viini>.

Ковальчук М. О.,
адвокат АО «Естер Гардіанс»,
докторант Інституту держави і права
імені В.М. Корецького НАН України,
кандидат юридичних наук
м. Київ, Україна

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КЛАСИФІКАЦІЇ МЕТОДІВ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ГАРАНТІЙ ПРАВ НА ЗЕМЛЮ В ТЕОРІЇ ПРАВА УКРАЇНИ

Ефективне досягнення поставлених завдань наукового дослідження залежить не лише від його актуальності та наукового обґрунтування, але й від

правильно обраної методології. У процесі дослідження правових гарантій права власності на землю в Україні, належна методологія стає ключовим елементом, що дозволяє досягти об'єктивних та науково обґрунтованих висновків. Належно розроблена методологія дослідження гарантій прав на землю дозволяє не лише аналізувати наявні правові механізми, але й виявляти їх недоліки та розробляти нові підходи до вирішення проблем.

О.А. Вівчаренко при проведенні дисертаційного дослідження використовував загальнонаукові та спеціальнонаукові методи. Серед загальнонаукових методів, які використовувались автором у дослідженні, ним виділено діалектичний, формально-логічний та структурно-функціональний методи пізнання правових явищ. У свою чергу, серед спеціально-наукових методів дослідник відзначив використання порівняльно-правового методу та методу тлумачення правових норм [1]. Пропонуємо проаналізувати зміст кожного із виділених автором методів та встановити, яким чином може здійснюватися їх використання у наукових дослідженнях. Наш аналіз розпочнемо із загальнонаукових методів.

Так, діалектичний метод ще досить часто відносять до загальнофілософських методів, він є найбільш загальним серед виділених автором методів, та використовується не лише у праві, а й в інших науках. Сутність цього методу полягає у виявленні та співставленні протилежних за своєю природою явищ, і за допомогою аналізу їх спільних та відмінних рис, формулюванні певних обґрунтованих висновків [2, с. 62]. Його сутність полягає у виявленні та аналізі протилежних за своєю природою явищ, що дозволяє через співставлення їхніх спільних і відмінних рис формулювати обґрунтовані висновки та теоретичні конструкції. Цей метод має особливу значущість у юридичних дослідженнях, зокрема у вивченні системи гарантій прав на землю, де протиріччя між публічними та приватними інтересами, правовими нормами та фактичним їх застосуванням вимагають глибокого наукового осмислення.

Щодо спеціальнонаукових методів, які використовувались О.А. Вівчаренком під час наукового дослідження, то першочергово звернемо увагу на використання порівняльно-правового методу. У загальному розумінні, порівняльно-правовий метод є методом вивчення правових систем різних держав шляхом зіставлення однойменних правових норм, інститутів, принципів тощо та практики їх застосування [3, с. 666].

Втім, очевидно, що на практиці даний метод використовується не лише для зіставлення досвіду різних країн, але й для порівняння різних правових явищ, встановлення їх місця та ролі у юридичній науці. Для прикладу, за допомогою порівняльно-правового методу можуть порівнюватись різні гарантії прав на землю або ж різні групи гарантій. Порівняльно-правовий метод в юридичній науці дозволяє дослідникам зіставляти правові системи різних держав для виявлення спільних тенденцій або унікальних особливостей правових інститутів. Вчений використав цей метод для порівняння різних підходів до гарантій прав на землю як в Україні, так і в інших державах, що сприяло глибшому розумінню можливих механізмів захисту прав власників земельних ділянок. Основною перевагою порівняльно-правового методу є те, що він дозволяє не лише виявляти

відмінності та подібності між правовими системами, але й здійснювати аналіз ефективності правових норм у конкретних соціальних і політичних умовах.

Іншим спеціальнонауковим методом, виділеним О.А. Вівчаренком, є метод тлумачення. Метод тлумачення охоплює конкретні прийоми і правила пізнання, необхідні суб'єкту тлумачення для з'ясування змісту правової норми [4, с. 182]. Відповідно, на практиці даний метод, як і слідує з цього роз'яснення, застосовується для повного з'ясування дійсного змісту норм.

М.К. Черкашина, на відміну від О.А. Вівчаренка, не класифікувала використані у науковому дослідженні методи. Дослідницею відзначено, що у дисертаційній роботі нею застосовувались історичний, формально-юридичний, порівняльно-правовий, системно-функціональний, логіко-семантичний, метод сходження від абстрактного до конкретного, тлумачення правових норм та інші методи [5]. В.В. Савчак класифікувала використані методи на філософські (діалектичний), загальнонаукові (формально-логічний, структурно-функціональний методи, метод системного аналізу і синтезу) та спеціально-правові методи (історико-правовий, формально-юридичний і порівняльно-правовий) [6].

Відзначимо, що діалектичний метод окремо віднесений дослідницею до самостійної категорії – філософських методів. Такий підхід, у цілому, доволі часто використовується вітчизняними дослідниками. Також звернемо увагу на підкреслення того, що спеціальнонаукові методи мають насамперед мають спеціально-правовий характер. Серед методів, що раніше не аналізувались нами, звернемо увагу на один загальнонауковий метод - метод системного аналізу і синтезу та один із спеціально-правових методів, а саме на формально-юридичний метод.

Останньою концепцією, яка буде розглянута нами в даному дослідженні, є класифікація методів, що були використані Д.В. Федчишин. У процесі дослідження теоретичних засад реалізації та захисту земельних прав в Україні дослідницею застосовувались загальнонаукові та спеціальні правові методи дослідження, які знову ж таки, вже розглядались нами раніше, а саме діалектичний, системно-структурний, формально-логічний, історико-правовий, порівняльно-правовий та формально-юридичний методи [7]. А нашу думку, це свідчить про можливість вести мову про певну систему методів, які використовуються у правовій доктрині України для дослідження гарантій прав на землю.

У процесі аналізу ми звернули увагу, що підходи вітчизняних авторів як до вибору критеріїв для класифікації методів, так і до вибору самих методів, є у цілому подібними. Діалектичний метод займає ключове місце серед філософських методів і використовується для аналізу протилежних за своєю природою явищ. У контексті дослідження системи гарантій прав власності на землю, цей метод дозволяє виявляти та досліджувати протиріччя між різними правовими нормами та їхнім практичним застосуванням. Наприклад, діалектичний підхід може бути використаний для аналізу конфліктів між приватними і публічними інтересами у сфері земельних відносин. За допомогою діалектики можна дослідити, як протилежні правові концепції (наприклад, право

приватної власності та державний контроль за використанням земель) взаємодіють і розвиваються в умовах правової системи України.

Формально-логічний метод, як ключовий загальнонауковий інструмент, застосовується для систематизації правових норм і чіткого визначення юридичних понять у дослідженні гарантій прав власності на землю. Він дозволяє формувати дефініції таких понять, як "право власності на землю" та "гарантії прав на землю", і створювати їх класифікацію для глибшого розуміння правових механізмів.

Логіко-семантичний метод аналізує понятійно-категоріальний апарат, досліджуючи зміст правових термінів у контексті гарантій прав власності на землю. Він забезпечує точність термінології, необхідну для ефективного правового регулювання.

Метод системного аналізу розглядає правові явища у ширшому правовому та соціально-економічному контексті. Він досліджує взаємодію елементів системи правового захисту, таких як законодавство, судова практика та адміністративні органи, зокрема, як законодавчі акти взаємодіють із судовими інститутами. Метод синтезу об'єднує ці елементи у цілісну картину, дозволяючи оцінити ефективність системи загалом.

Метод узагальнення формує загальні концепції прав на землю на основі аналізу окремих правових норм або судової практики. Метод індукції будує загальні висновки з окремих випадків, виявляючи тенденції у правовому регулюванні прав на землю через аналіз норм або судових рішень.

Метод аналогії отримує нові знання, порівнюючи правові явища з подібними, наприклад, захист прав на землю з захистом інших видів власності. Порівняльно-правовий метод зіставляє правові системи різних країн, що дозволяє виявити найкращі практики захисту земельних прав і адаптувати їх до українського законодавства.

Метод тлумачення аналізує правові акти для встановлення їх точного значення, допомагаючи зрозуміти, як застосовувати норми для забезпечення прав власників землі, зокрема норми Земельного кодексу України.

Історико-правовий метод дозволяє аналізувати правові явища у контексті їхнього історичного розвитку. У дослідженні системи гарантій прав на землю цей метод допомагає простежити еволюцію правових норм у сфері земельних відносин та виявити, як історичні зміни вплинули на сучасне правове регулювання. Наприклад, дослідження правових актів, що діяли в Україні до здобуття незалежності, дозволить краще зрозуміти проблеми у сучасному земельному законодавстві. Також це стосується й історіографії дослідження системи гарантій в Україні.

Список використаних джерел:

1. Вівчаренко О. А. Гарантії права власності на землю в Україні : Дис... канд. юрид. наук: 12.00.06 / НАН України ; Інститут держави і права ім. В.М.Корецького. К., 2005. 199 с.

2. Мічурін Є. О. Методологія науки цивільного права. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія : Право. 2019. Вип. 28. С. 60-65.

3. Юридична енциклопедія: у 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: Укр. енцикл., 1998–2004. Т. 4: Н-П. 720 с.

4. Антошкіна В. Способи тлумачення права та їхня роль у правозастосовній практиці. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 181-186.

5. Черкашина М. К. Юридичні гарантії права природокористування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2008. 20 с.

6. Савчак В.В. Обтяження прав на землю за земельним законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Національний університет біоресурсів і природокористування Україн. Київ, 2013. 22 с.

7. Федчишин Д. В. Теоретичні засади реалізації та захисту земельних прав в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.06 - Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2021. 40 с.

Ковальчук Я. Л.,

*ад'юнкт кафедри публічного управління та адміністрування
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

ДО РОЗУМІННЯ ТЕРМІНУ «МОНІТОРИНГ ОПЕРАТИВНОЇ ОБСТАНОВКИ»

Загалом під моніторингом розуміють систему постійного спостереження за явищами і процесами, що проходять у навколишньому середовищі і суспільстві, результати якого служать для обґрунтування управлінських рішень із забезпечення безпеки людей та об'єктів економіки [1]. В законодавстві України доволі часто використовують термін «моніторинг». Так, наприклад, в Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» визначено, що таке «державний фінансовий моніторинг спеціально уповноваженого органу», під ним розуміють:

«сукупність заходів із збору, обробки та аналізу інформації про фінансові операції, що подається до спеціально уповноваженого органу суб'єктами первинного і державного фінансового моніторингу та іншими державними органами, відповідними органами іноземних держав, іншої інформації, що може бути пов'язана з підозрою в легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванні тероризму та/або фінансуванні розповсюдження зброї масового знищення та/або з іншими незаконними фінансовими операціями, а також заходів з перевірки такої інформації згідно із законодавством України та інших заходів, спрямованих на виконання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії» [2].

В наукових джерелах поряд із визначенням «оперативна обстановка» використовують також «кримінологічна обстановка». Ці поняття схожі, але не тотожні. Кримінологічна обстановка, на нашу думку, вужче поняття, оскільки «кримінологія» є наукою про злочинність, а отже – і кримінологічна обстановка – це про стан злочинності. Своєю чергою, під «оперативною обстановкою» розуміють сукупність обставин і умов на певній території (об'єкті) у визначений проміжок часу, що характеризують рівень загрози або наслідки в разі її виникнення, з урахуванням яких визначаються й уточнюються завдання для органів та підрозділів [3] поліції. Оперативна обстановка – це складне поняття, що складається із елементів економічної, політичної, ідеологічної, соціальної, криміногенної та інших видів обстановок в тому чи іншому суспільстві або регіоні [4]. Фактично, у даному випадку стан оперативної обстановки є своєрідним дороговказом для формування короткострокових та довгострокових моделей формування оперативних позицій підрозділами поліції [5, с. 314].

Таким чином, оперативна обстановка є ширшим поняттям в якому йде мова не тільки про злочинність, а й про наявність чи відсутність будь-яких загроз громадському порядку та безпеці.

Отже, під «моніторингом оперативної обстановки органами поліції» пропонуємо розуміти систему постійного спостереження та аналізу на певній території/об'єкті щодо стану вчинюваних правопорушень, існування надзвичайних подій та наявних сил і засобів для їх припинення чи подолання з метою своєчасного реагування на підставі отриманої інформації.

Список використаних джерел:

1. Тлумачення слова «моніторинг». Електронна версія «Великої української енциклопедії». URL: <https://vue.gov.ua/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B3>
2. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового [...]: Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
3. Про затвердження Порядку організації внутрішньої, гарнізонної та караульної служб в органах та підрозділах Державної служби України з надзвичайних ситуацій: наказ МВС України від 10.02.2022 № 116. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0534-22#Text>
4. Петрик В.М. Соціально-правові основи інформаційної безпеки: навч. посіб К.: Росава. 2007. 496 с.
5. Єфтеній В.В. Оперативна обстановка як передумова формування оперативних позицій підрозділами стратегічних розслідувань. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. №1. С. 311-314.

Комар А. Ю.,

здобувач Науково-дослідного інституту публічного права

м. Київ, Україна

ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В СИСТЕМІ СУБ'ЄКТІВ ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ АДВОКАТАМИ

Відповідно до приписів Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [1]. Відповідно до ч. 7 ст. 12 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» органи місцевого самоврядування можуть укладати з адвокатами та іншими фахівцями у відповідній галузі права договори про надання безоплатної первинної правничої допомоги на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці [2].

Слід зазначити, що органи місцевого самоврядування можуть утворювати спеціалізовані установи з надання безоплатної первинної правничої допомоги з урахуванням потреб територіальної громади, яких з огляду на приписи п. 4 ч. 1 ст. 9 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» слід розглядати як окрему групу досліджуваної системи суб'єктів як інституційної складової надання безоплатної правничої допомоги адвокатами. Це пов'язано із тим, що в межах надання ними безоплатної правничої допомоги доволі часто виникає необхідність залучення саме адвоката задля посилення професійної складової такої діяльності. Прикладом такого роду суб'єктів, як інституційної складової гарантій надання безоплатної правничої допомоги адвокатами можуть служити наступні:

- притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, який відповідно до Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 року № 655 є спеціалізованою службою підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, насильства, зокрема сексуального, пов'язаного із збройним конфліктом. Серед напрямів діяльності даного суб'єкта називається зокрема: забезпечення захисту прав та інтересів постраждалих осіб шляхом надання відповідних послуг, а також співпраці з іншими суб'єктами надання комплексної допомоги постраждалим особам; організація надання юридичних послуг (консультацій, правової допомоги у підготовці документів, необхідних для захисту прав та законних інтересів постраждалих осіб), інформування про можливість отримання безоплатної правової допомоги відповідно до Закону України «Про безоплатну правову допомогу» [2]; надання інформаційних та інших консультативних

послуг, необхідних для комплексної допомоги постраждалим особам, зокрема інформації про їх права і можливості отримання дієвої допомоги [3];

- денний центр соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, який відповідно до Типового положення про денний центр соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 року № 824 є спеціалізованою службою підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, насильства, зокрема сексуального, пов'язаного із збройним конфліктом. При цьому денний центр створюється для надання комплексної соціально-психологічної та первинної правової допомоги, а також соціальних послуг постраждалим особам, у тому числі у випадках, коли такі особи звернулися разом із дитиною, та для забезпечення їм (за потреби) можливості короткострокового або цілодобового перебування у спеціально обладнаному при денному центрі приміщенні, що забезпечене комунальними послугами і призначене для надання постраждалим особам, які звернулися до такого центру, послуг короткострокового або цілодобового перебування [];

- центр допомоги врятованим, метою діяльності якого відповідно до Примірного положення про центр допомоги врятованим, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19 листопада 2024 року № 1321 є надання консультаційних послуг, соціально-психологічної допомоги постраждалим особам, а також сприяння в забезпеченні реалізації їх прав відповідно до законодавства. При цьому серед основних завдань даного суб'єкта завдання щодо: інформування постраждалих осіб про отримання ними безоплатної правничої допомоги відповідно до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу»; видання постраждалим особам направлення до центру з надання безоплатної правничої допомоги або звернення до центру з надання безоплатної правничої допомоги щодо можливості надання його працівниками такої допомоги в приміщенні центру, якщо постраждалі особи не мають можливості самостійно відвідати центр з надання безоплатної правничої допомоги [5];

- центри життестійкості, які згідно з приписами Порядку організації діяльності та забезпечення функціонування центрів життестійкості, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 січня 2024 року № 83 є приміщенням будівлі (споруди), в яких створено умови зокрема для організації прийому отримувачів послуг з надання безоплатної первинної правничої допомоги відповідно до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу». При цьому управління центром життестійкості та визначення порядку забезпечення його функціонування здійснюються виконавчим органом сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її утворення) ради, а в разі його відсутності – військовою адміністрацією населеного пункту відповідно до законодавства про місцеве самоврядування [6];

- територіальний центр надання соціальних послуг, який відповідно до Типового положення про територіальний центр соціального обслуговування

(надання соціальних послуг), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2009 року № 1417 є бюджетною установою, рішення щодо утворення, ліквідації або реорганізації якої приймає місцевий орган виконавчої влади або орган місцевого самоврядування. При цьому даний суб'єкт утворюється для надання соціальних послуг громадянам, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги, за місцем проживання, в умовах стаціонарного, тимчасового або денного перебування [7].

Таким чином, як впливає з аналізу вищенаведеного переліку останній з названих суб'єктів досліджуваної системи як інституційної складової гарантій надання безоплатної правничої допомоги адвокатами, може створюватися як за рішення органів місцевого самоврядування, так і відповідного органу виконавчої влади, що вказує на ще одну групу таких суб'єктів. Так, дещо схожий за вищенаведений напрям діяльності буде реалізовуватися ще однією групою досліджуваної групи суб'єктів, які входять до складу органів виконавчої влади та згідно з приписами п. 1 ч. 1 ст. 9 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» можуть бути охарактеризовані як інституційна складова надання безоплатної правничої допомоги адвокатами.

Тож, з огляду на зазначене вище, можна із впевненістю констатувати, що органи місцевого самоврядування відіграють надважливу роль у системі суб'єктів, що забезпечують надання безоплатної правничої допомоги адвокатами. Їх ключове призначення полягає у тому, щоб створити коло інституцій, ключовим призначенням яких буде вирішення завдань, які пов'язані із тими, чи іншими аспектами надання правничої допомоги

Список використаних джерел:

1. Про місцеве самоврядування в Україні: закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 24. Ст. 170
2. Про безоплатну правничу допомогу: закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 51. Ст. 577
3. Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі: постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 655. Офіційний вісник України. 2018. № 68. ст. 2310
4. Про затвердження типових положень про денний центр соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, та спеціалізовану службу первинного соціально-психологічного консультування осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі: постанова Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 № 824. Офіційний вісник України. 2019. № 70. ст. 173.
5. Про затвердження Примірного положення про центр допомоги врятованим: постанова Кабінету Міністрів України від 19.11.2024 № 1321. Офіційний вісник України. 2024. № 106. ст. 6743.
6. Про організацію діяльності та забезпечення функціонування центрів життєстійкості: постанова Кабінету Міністрів України від 23.01.2024 № 83. Офіційний вісник України. 2024. № 17. ст. 1087.

7. Деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг): постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2009 № 1417. Офіційний вісник України. 2010. № 1. Ст. 10.

Копилов О. О.,

*здобувач Науково-дослідного інституту публічного права
м. Київ, Україна*

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ДЕТЕРМІНАНТІВ УХИЛЕННЯ ВІД ПРИЗОВУ НА ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ ПІД ЧАС МОБІЛІЗАЦІЇ

Масштабна збройна агресія проти України спричинила необхідність проведення загальної мобілізації та призову громадян на військову службу. В таких умовах проблема ухилення від призову набуває особливої гостроти та актуальності, адже становить загрозу національній безпеці держави, знижує мобілізаційний потенціал та негативно впливає на обороноздатність. Криміногенна ситуація, пов'язана з ухиленням від призову, характеризується значним зростанням кількості відповідних кримінальних правопорушень, а також високим рівнем латентності цього явища.

Наукове осмислення детермінант ухилення від призову на військову службу під час мобілізації дозволяє не лише зрозуміти причини та умови вчинення відповідних правопорушень, але й розробити ефективні механізми протидії цьому явищу. У вітчизняній кримінологічній науці питання, пов'язані з ухиленням від призову в умовах мобілізації, досліджувалися такими вченими, як О.М. Джужа, В.В. Сташис, В.Я. Тацій, В.І. Шакун, О.О. Кваша, М.І. Хавронюк, проте комплексного дослідження детермінаційного комплексу цього виду правопорушень в умовах сучасних викликів та загроз не проводилося.

Уникнення військового призову під час мобілізації в Україні розглядається як серйозний кримінальний злочин. Це положення закріплено у статті 336 Кримінального кодексу, де передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на період від трьох до п'яти років. Правова система трактує такі дії не просто як порушення адміністративних норм, а як загрозу національній безпеці, оскільки вони безпосередньо впливають на спроможність держави формувати армію у критичний період. Особливістю цього злочину є цілеспрямованість дій – свідомий відмову виконувати конституційний обов'язок із захисту країни, що відрізняє його від інших правопорушень у військовій сфері.

Правовий статус ухилення від мобілізації має двоплановий характер. Перший аспект стосується порушення процедур комплектування армії, що вносить хаос у систему управління Збройними Силами. Другий, значно важливіший, пов'язаний із послабленням обороноздатності держави, особливо під час активних бойових дій. Саме ця двояка небезпека змушує законодавця

кваліфікувати такі дії як суспільно шкідливі та застосовувати жорсткі санкції. Крім того, кримінальна відповідальність посилюється у воєнний час, що відображає пріоритетність завдань національної безпеки над індивідуальними інтересами [1].

Практика свідчить про різноманітність схем, які використовують громадяни для уникнення призову. Найчастіше фіксується неявка до військкоматів після отримання повістки – такий спосіб становить понад 40% зареєстрованих випадків. Значна частина порушників намагається отримати незаконні медичні довідки, фальсифікуючи діагнози або підкупляючи лікарів. Популярним методом залишається неконтрольований виїзд за кордон, часто під виглядом трудової міграції або відпочинку. Деякі громадяни вдаються до зміни місця проживання без повідомлення військового обліку, створюючи штучні перешкоди для їх пошуку. Окрему категорію становлять спроби отримання незаконних відстрочок через шлюб, догляд за хворими родичами або навчання – хоча в більшості випадків ці підстави не мають реального підґрунтя.

Ситуація ускладнюється демографічними особливостями. За даними Держстату, кількість чоловіків призовного віку (18-60 років) станом на 2023 рік становить близько 6 млн осіб. Однак реальний мобілізаційний резерв значно менший – враховуючи інвалідність, хронічні захворювання та інші обмеження, він не перевищує 2-2.5 млн. Це створює надзвичайне навантаження на систему призову, змушуючи працівників військкоматів працювати в авральному режимі, що призводить до помилок і породжує нові конфлікти.

Ефективність боротьби з ухиленням залежить від синхронізації зусиль різних інституцій. Прокуратура акцентує на необхідності автоматизації обліку: впровадження єдиної електронної бази даних призовників, інтеграції з МВС, ДПС та органами місцевого самоврядування. Правоохоронці пропонують посилити відповідальність за підробку документів – зараз лише 7% таких справ закінчуються реальним ув'язненням. Соціологи наполягають на розробці цілеспрямованої патріотичної кампанії, адже опитування показують, що 54% ухияляльників не відчують особистої відповідальності за захист держави. Економісти пропонують компенсаційні механізми для сімей мобілізованих – від пільгових кредитів до гарантій збереження робочих місць.

Паралельно із репресивними методами експерти рекомендують переглянути саму філософію мобілізації. Досвід країн НАТО свідчить, що підвищення престижу військової служби через соціальні пільги, професійне навчання та гарантії подальшої кар'єри зменшує кількість ухияляльників. В Україні лише 15% громадян вважають, що держава належним чином піклується про ветеранів – це ключовий фактор формування негативного ставлення до мобілізації [2].

Таким чином, проблема ухилення від призову під час мобілізації є багаторівневим явищем, що поєднує правові, економічні та соціально-психологічні аспекти. Її вирішення вимагає не лише посилення контролю та покарань, але й системних змін у підходах до мотивації громадян, покращення якості військової служби та створення механізмів соціальної підтримки. Статистика останніх років ясно показує: традиційні методи втрачають

ефективність у умовах затяжної війни, що змушує шукати інноваційні рішення на стику права, економіки та соціальної політики.

Для довгострокового вдосконалення системи запобігання ухиленню пропонуються такі ідеї: єдиний реєстр (створення загальнодержавної бази даних із застосуванням сучасних технологій спростить облік і зменшить корупційні ризики); електронні квитки (військові документи з біометрією унеможливлять підrobки та використання чужих даних); мотивація до служби (добровольців можна заохочувати пільгами, наприклад, у навчанні, роботі чи житлових програмах); підготовка кадрів (співробітники військових комісаріатів потребують якісного навчання та підвищення професійних стандартів); гнучкий підхід (призов варто адаптувати до здібностей і особливостей людей, щоб ефективніше використовувати їхній потенціал і знижувати бажання уникати служби); професійна армія (поступовий перехід до контрактної служби зменшить залежність від призову та відповідатиме сучасним військовим стандартам).

Список використаних джерел:

1. Володавська О. С. Відмежування ухилення від призову за мобілізацією (стаття 336 Кримінального кодексу України) від порушення законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію (стаття 210-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення). *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2015. № 1. С. 67-78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkauk_2015_1_8.
2. Міністерство оборони України. Доповідь про стан виконання мобілізаційних заходів (2023). URL: <https://www.mil.gov.ua>

Котелюх М. О.,

кандидат юридичних наук

м. Київ, Україна

СТРУКТУРА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ

Будь-яке дослідження, наприклад, монографічного або дисертаційного характеру, яке всебічно намагається розкрити явсьє явище, ґрунтується на понятійно-категоріальному апараті та на загальних теоретичних підвалинах. Якщо ми говоримо про адміністративно-правовий механізм забезпечення правопорядку, то такими підвалинами постають поняття та зміст такого механізму, а також його структура, поділ на певні елементи. Важко посперечатися із тим, що для всебічної характеристики такого складного явища, як адміністративно-правовий механізм, варто визначитися з його елементами, які, об'єднуючись у систему, починають функціонувати задля досягнення основної мети існування такого механізму.

Ми розглянемо думки дослідників щодо структури адміністративно-правового механізму забезпечення або регулювання різних сфер суспільних відносин. Так, А. Присяжнюк до складу адміністративно-правового механізму забезпечення економічної безпеки варто відносити лише ті елементи, які здатні виконувати роль засобів впливу на певний об'єкт із метою забезпечення належного стану його існування. До таких елементів дослідник відносить норми права та нормативні акти; юридичні факти; акти застосування права; реалізації прав і обов'язків; принципи та інструменти; методи регулювання; процедури й алгоритми реалізації діяльності (до яких належать і технології та техніки управління); відповідне політичне, правове, інформаційне забезпечення тощо). Водночас дослідник поряд із наведенням елементів адміністративно-правового забезпечення пропонує навести його структуру у вигляді взаємопов'язаних блоків таких елементів: нормативно-правовий (це юридичні факти та сукупність норм права, нормативно-правових актів); інституційно-організаційний (цей блок являє собою системою відповідних наділених повноваженнями органів управління, в нашому випадку у сфері забезпечення правопорядку); процедурно-функціональний (сукупність інструментів та принципів, методів регулювання, процедури реалізації діяльності із забезпечення правопорядку); забезпечувальний (інформаційне, матеріально-технічне, кадрове забезпечення тощо); інформаційно-аналітичний (аналіз стану розвитку, існування об'єкта забезпечення) [5, с. 811–812].

На думку А. Ковальчука до елементів механізму забезпечення слід відносити: державні та недержавні суб'єкти, громадян; правові норми, які регулюють та визначають повноваження і функції суб'єктів; методи і засоби діяльності, завдяки використанню яких забезпечується певна сфера суспільних відносин (наприклад, правопорядок); види і форми дій, які поділяються на пасивні та активні [3, с. 138]. Л. Веселова розглядає елементи адміністративно-правового забезпечення кібербезпеки, й до них вона відносить: норми адміністративного права, що закріплюють права й обов'язки суб'єктів національної системи кібербезпеки; адміністративно-правові відносини, що виникають у процесі взаємодії суб'єктів національної системи кібербезпеки; акти реалізації прав та обов'язків суб'єктів національної системи кібербезпеки, що закріплюють та реалізують положення адміністративно-правових норм у процесі взаємодії суб'єктів [1, с. 57].

Л. Шестопалова в питанні загального визначення елементів правового регулювання називає наступні: норми права, які виступають основою механізму правового регулювання, саме з них починається дія права на соціальні відносини; правові відносини як суспільні відносини які відбуваються у межах, визначених правовими нормами; акти реалізації прав та обов'язків; акти застосування права; законність; правосвідомість; правова культура [7, с. 157–158].

О. Резнік до елементів адміністративно-правового механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки держави відносить систему суб'єктів, які здійснюють управління фінансово-економічною безпекою держави (відповідно до нашої теми можна вказати систему суб'єктів, які здійснюють правоохоронну функцію держави); другим елементом виступають правові норми, які визначають

повноваження та функції суб'єктів управління та захисту фінансово-економічної безпеки (здійснюють правоохоронну функцію відповідно); методи, засоби діяльності, спрямовані на забезпечення стабільного розвитку економіки держави; форми діяльності суб'єктів [6, с. 70–71].

О. Остапенко до елементів адміністративно-правового механізму відносить норми адміністративного права: акти тлумачення таких норм; акти застосування норм адміністративного права; адміністративно-правові відносини, (виникають, реалізуються або припиняються під час застосування зазначених норм права); державно-владні повноваження суб'єктів регулювання [4, с. 148]. Є. Кобко у свою чергу виділяє три основні групи елементів адміністративно-правового механізму забезпечення. До першої групи відносить нормативно-правові елементи. Цю групу дослідник ще поділяє на декілька підгруп (норми права, юридичні факти; принципи та гарантії забезпечення правопорядку). Другу групу складають інституційні елементи у вигляді суб'єкту та об'єкту забезпечення правопорядку. Третя група характеризується організаційно-функціональними елементами, які у свою чергу поділяються на адміністративно-правові форми й методи забезпечення правопорядку та кадрове, матеріально-технічне, фінансове забезпечення діяльності суб'єктів, на які покладені повноваження із забезпечення правопорядку [2, с. 96–98].

Ми вважаємо, що Є. Кобко навів слушну класифікацію, й можна відповідно виділити в питанні елементів структури адміністративно-правового механізму забезпечення правопорядку нормативно-правові елементи які створюють правове поле для забезпечення правопорядку (норми права, юридичні факти, принципи та гарантії); інституційні елементи, яку складають усі суб'єкти, на які покладені повноваження із забезпечення правопорядку, власне, об'єкт такого забезпечення; організаційно-функціональна складова.

Список використаних джерел:

1. Веселова Л. Ю. Механізм адміністративно-правового забезпечення кібербезпеки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2020. Вип. 43. С. 56–59
2. Кобко Є. В. Адміністративно-правовий механізм забезпечення національної безпеки держави : реф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 : 08. Право. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2023. 400 с.
3. Ковальчук, Алла. Державний механізм забезпечення фінансово-економічної безпеки: теоретико-правовий аспекти. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 2. С. 136–140.
4. Остапенко О. І. Наукові уявлення про механізм адміністративноправового регулювання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2010. № 2. С. 142–149.
5. Присяжнюк А. Й. Адміністративно-правовий механізм забезпечення економічної безпеки держави. *Форум права*. 2011. № 1. С. 808–813.
6. Рєзнік О. М. Сутність та структура адміністративно-правового механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки України. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2018. № 2-2 (30). С. 69–72.

7. Шестопалова Л.М. Теорія держави і права: навчальний посібник. Київ : Прецедент, 2006. 197 с

Кузюк М. Г.,

здобувач Науково-дослідного інституту публічного права

м. Київ, Україна

СУБ'ЄКТИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАСТОСУВАННЯ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З ТРАНСПЛАНТАЦІЄЮ В УКРАЇНІ

Система трансплантації є важливим елементом охорони здоров'я, який сприяє збереженню людських життів та покращенню якості життя пацієнтів. Формування та реалізація державної політики у цій сфері є складним процесом, який передбачає участь різних суб'єктів – державних органів, громадських організацій, наукових установ, міжнародних партнерів та медичних закладів[4]. Визначення ролі та компетенції кожного з них є ключовим для ефективного функціонування системи трансплантації в Україні.

Сьогодні ключовими суб'єктами формування державної політики у сфері трансплантації виступають наступні суб'єкти:

1. Державні органи влади:

Міністерство охорони здоров'я України (МОЗ)[1].

Головним органом, що визначає політику у сфері трансплантації, є Міністерство охорони здоров'я України. Його основні функції включають:

- Розробку нормативно-правових актів у сфері трансплантації;
- Контроль за виконанням законодавчих норм та стандартів трансплантації;
- Організацію національних програм та стратегій розвитку трансплантаційної медицини;
- Моніторинг якості медичних послуг у сфері трансплантації.

Парламент та Комітет Верховної Ради України з питань здоров'я нації, медичної допомоги та медичного страхування

Ці органи відіграють важливу роль у законотворчому процесі, ухваленні законодавчих ініціатив, а також у проведенні парламентського контролю за діяльністю уряду у сфері охорони здоров'я та трансплантації.

Кабінет Міністрів України

Центральний виконавчий орган, який здійснює державну політику у сфері трансплантації через затвердження нормативно-правових актів, розподіл фінансування та контроль за виконанням державних програм.

Національна служба здоров'я України (НСЗУ)

Цей орган виконує функцію фінансового менеджменту та здійснює контроль за ефективністю витрачання бюджетних коштів у сфері трансплантації.

Єдина державна інформаційна система трансплантації (ЄДІСТ)

ЄДІСТ – це централізована база даних, яка забезпечує реєстрацію донорів і реципієнтів, контролює розподіл органів та сприяє прозорості системи трансплантації.

2. Медичні установи та професійні спільноти

Медичні заклади, в тому числі лікарні та трансплантаційні центри мають відповідну ліцензію на проведення трансплантаційних операцій, виконують практичну реалізацію державної політики у цій сфері. Вони забезпечують проведення операцій, догляд за пацієнтами та реабілітацію після трансплантації.

Професійні спільноти, такі як Українська асоціація трансплантологів, відіграють важливу роль у розвитку галузі. Вони:

- підтримують професійний розвиток лікарів;
- взаємодіють із законодавцями щодо вдосконалення нормативно-правової бази;
- сприяють популяризації трансплантації серед населення.

3. Громадські організації та пацієнтські об'єднання

Громадянське суспільство активно залучене до процесу формування політики у сфері трансплантації. Пацієнтські об'єднання, благодійні фонди та ініціативні групи проводять інформаційні кампанії, адвокатують зміни в законодавстві, допомагають пацієнтам та їхнім родинам отримувати доступ до трансплантаційних послуг[3].

4. Наукові та освітні установи

Медичні університети та наукові інститути

Навчальні заклади відіграють важливу роль у підготовці лікарів та науковців у сфері трансплантації. Вони забезпечують:

- Підготовку кадрів за міжнародними стандартами;
- Проведення наукових досліджень у галузі трансплантації;
- Впровадження новітніх технологій у трансплантаційну медицину.

5. Міжнародні організації та донорські структури

ВООЗ розробляє глобальні рекомендації щодо трансплантації органів, які враховуються при формуванні державної політики України у цій сфері[2].

Україна співпрацює з Європейським Союзом та міжнародними партнерами у сфері гармонізації законодавства, обміну досвідом та впровадження передових технологій у трансплантацію.

Сьогодні можна виокремити наступні проблеми з якими стикаються суб'єкти розглядуваної нами діяльності. Разом з тим попри активну участь різних суб'єктів, сфера трансплантації в Україні стикається з низкою викликів серед яких: недостатня взаємодія між державними та недержавними структурами; нестача фінансування програм трансплантації; низький рівень суспільної обізнаності щодо трансплантації та донорства; потреба в подальшій цифровізації процесів контролю та розподілу органів.

Розширення просвітницьких кампаній з метою підвищення рівня довіри до трансплантації сприяло б покращенню ситуації. Створити програми державної підтримки для лікарень та трансплантаційних центрів. Посилити міжнародної співпраці та запровадження сталих механізмів фінансування трансплантаційної медицини.

Отже, суб'єкти формування державної політики у сфері трансплантації в Україні є різноплановими та включають державні органи, медичні установи, громадські організації, наукові заклади та міжнародні партнери. Для ефективного розвитку трансплантаційної системи важливо забезпечити тісну співпрацю між цими структурами, що сприятиме підвищенню якості медичних послуг, доступності трансплантації та зростанню рівня довіри до системи донорства в Україні.

Список використаних джерел:

1. Міністерство охорони здоров'я України : [сайт].. URL: <https://moz.gov.ua>.
2. Пасечник О. В. Стандарти всесвітньої організації охорони здоров'я у сфері трансплантації органів та/або тканин, клітин. *Право і суспільство*. 2019. № 5, ч. 2. С. 189–194.
3. Про затвердження Положення про Державну інформаційну систему трансплантації гемопоетичних стовбурових клітин : постанова Кабінету Міністрів України від 21 листоп. 2023 р. № 1228. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1228-2023-п#Text>
4. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині : Закон України від 17 трав. 2018 р. № 2427-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 28. Ст. 232. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19#Text>

Лисеюк С. М.,

*здобувач Науково-дослідного інституту публічного права
м. Київ, Україна*

ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ У БУДІВЕЛЬНУ ГАЛУЗЬ УКРАЇНИ

Сьогодні будівельна галузь України переживає складні часи, що обумовлено цілою низкою факторів. Однак, говорити про те, що перешкодою для розвитку цього важливого сектору є виключно повномасштабна війна – не зовсім справедливо, адже існує низка чинників політичного, правового, організаційно-управлінського та економічного характеру. Так, у «Концепції впровадження технологій будівельного інформаційного моделювання (BIM-технологій) в Україні та затвердження плану заходів з її реалізації» відмічається, що на сьогодні в будівельній галузі є такі проблеми, які потребують розв'язання: «значна ресурсоемність процесу будівництва; неефективність управління процесами проектування, будівництва, експлуатації, зокрема внаслідок низького рівня комунікації між учасниками зазначених процесів; неефективне використання матеріальних ресурсів, спрямованих на будівництво, зокрема використання сировини та супутньої будівельної продукції, що не має повторного використання; відсутність підходів щодо ефективного управління життєвим циклом об'єктів як комплексу послідовних за змістом і часом етапів

(періодів) існування об'єкта будівництва - від концепції його створення (вишукування, проектування, будівництва) до припинення експлуатації (ліквідації), включаючи повторне використання його частин (елементів) за новим призначенням; застарілість нормативного забезпечення у будівництві, що не відповідає сучасному рівню технологій будівництва; суттєве споживання у будівельному секторі енергії, виробленої з викопних видів палива (з невідновлюваних джерел), що призводить до значного забруднення навколишнього природного середовища; аварійність об'єктів, що експлуатуються» [1]. Критично до існуючих проблем залучення інвестицій у будівельну галузь ставляться і у наукових колах.

Так, Т.Ф. Нахкур, підкреслює, що розвиток будівництва залежить від впливу двох факторів, що їх слід враховувати при розробці подальших методів розвитку таких видів діяльності: 1) внутрішні фактори, такі як працівники, рівень розвитку обладнання та матеріальних ресурсів, існуюча структура управління та її ефективність тощо. Саме ці фактори складають основу для розвитку всіх систем, включаючи будівництво; 2) фактори навколишнього середовища, такі як будівельне середовище, нормативно-правова база, економічний та міжнародний розвиток що фактично не впливають на будівельні компанії та організації, але є важливими для розвитку будівельної галузі та будівельного ринку [2]. І.М. Грінко ще до початку повномасштабного вторгнення наголошував, що необхідність відбудови України породжує різноманітні привабливі інвестиційні проекти, спрямовані на внесок у формування нової економіки вільної європейської країни. Реалізація таких проектів стане невід'ємною частиною плану відновлення, його рушійною силою у розвитку підприємництва та залученні українського бізнесу до регіональних і глобальних ланцюжків поставок. Щорічні приватні інвестиційні проекти, спрямовані на відбудову України, вартістю десятки мільярдів доларів США – це яскрава можливість, яка потребує ретельної підготовки та якісної реалізації. Одним із пріоритетних напрямків вливання інвестицій у будівельну сферу повинно стати створення індустріальних парків, будівництво комунікацій та інфраструктури навколо них, приміщень, заводів, щоб бізнес одразу міг працювати. Україні потрібні десятки індустріальних парків [3].

Варто навести позицію О. Ковалю, який зазначає, що сьогодні будівельний сектор стикається з численними викликами. Ключові проблеми включають різке зростання вартості матеріалів, дефіцит кваліфікованої робочої сили та обмежений доступ до фінансування. За даними учасників ринку, обсяг нових будівельних проектів скоротився на 30-40%. Вартість основних будматеріалів – цементу і металу – зросла на понад 50% значною мірою через порушення ланцюгів постачання та глобальну інфляцію. Крім того, на ринку відчувається гострий дефіцит кваліфікованої робочої сили, що ускладнює виконання навіть запланованих проектів. Зростання вартості матеріалів. Будівельний цемент подорожчав на 50%, сталь – на 60%. Така ситуація призводить до непередбачених витрат. Девелопери змушені перекладати їх на споживачів, що викликає зростання цін на житло. Кількість кваліфікованих робітників знизилася на майже 40%, оскільки частина фахівців виїхала за кордон, а частина – мобілізована в ЗСУ.

70% девелоперів повідомляють про складнощі з фінансуванням. Комерційні банки посилили умови кредитування, оскільки ризики на ринку залишаються високими, а макроекономічна ситуація – нестабільною [4].

Тож, наведені вище наукові позиції дають можливість узагальнити найбільш важливі чинники, які впливають на стан залучення інвестицій у будівельну галузь України: по-перше, політична та економічна нестабільність; по-друге, непослідовна державна політики, як в економічній сфері взагалі, так і будівельній галузі, зокрема; по-третє, відсутність єдиного бачення законодавця про те, як саме повинна розвиватись будівельна галузь в Україні в реаліях сьогодення; по-четверте, складність дозвільних процедур; по-п'яте, відсутність ефективних та фінансово забезпечених програм підтримки будівельної галузі; по-шосте, відсутність довіри інвесторів через занадто великий рівень корупції.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції впровадження технологій будівельного інформаційного моделювання (BIM-технологій) в Україні та затвердження плану заходів з її реалізації / Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.02.2021 № 152-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/152-2021-p#Text>
2. Нахкур Т. Ф. Проблеми державного регулювання інвестиційної діяльності у будівництві в Україні. *Державне управління*. 2017. № 4 (60). URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/4_2017/27.pdf
3. Шенгер М., Грінько І. Залучення прямих іноземних інвестицій у будівельну галузь України в період повоєнного відновлення економіки. *SWorldJournal*. 2019. № 16–02. С. 35–38. URL: <https://doi.org/10.30888/2663-5712.2022-16-02-034>
4. Коваль О. Будівельний ринок без грошей і кадрів. Що далі? / URL: <https://epravda.com.ua/columns/2024/11/11/721617/>

*Логвиненко М. Л.,
ад'юнкт кафедри поліцейського права
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ: ІНСТРУКТОР

Особиста безпека поліцейського тісно пов'язана із процесом його навчання (підготовки), що проводиться у системі службової підготовки працівників Національної поліції України. Освітній процес виступає фундаментом безпечного виконання покладених на представника закону обов'язків. Однак, у реаліях сьогодення, спостерігається негативна тенденція щодо збільшення випадків загибелі, поранення, а також отримання різного роду тілесних

ушкоджень серед особового складу правоохоронного органу, що є чітким сигналом наявності проблем у визначеній сфері.

Підтвердження цього твердження можна зробити на прикладі висновків О.О. Головацького, дослідник наголошує, що в умовах протистояння з агресивно налаштованими правопорушниками у багатьох поліцейських простежувався низький рівень сформованості умінь та навичок у застосуванні поліцейських заходів примусу (фізичної сили, спеціальних засобів та вогнепальної зброї). Це пояснюється низькою початковою підготовленістю осіб та відсутністю регулярних занять із тактичної та вогневої підготовки у системі службової підготовки [1, с. 139].

Проте, негативні аспекти пов'язані із переліченими вище дисциплінами являють собою лише частину актуальної проблеми.

На сторінках періодичних видань, монографічної та навчальної літератури висловлюється багато точок зору з приводу того, що є основними перепонами на шляху якісної підготовки поліцейського.

Багато наукових думок сходяться на незадовільному рівні матеріального-ресурсного забезпечення, недосконалості нормативно-правових актів та відсутності матеріально-технічної бази як такої. При цьому, поза увагою науковців залишається особа, чиї теоретичні знання та практичні навички мають бути передані представникам закону.

Так, відповідно до Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України, обов'язок проведення занять покладено на групу осіб, що складається з інструктора з особистої безпеки, у тому числі позаштатного та керівника навчальної групи [2].

З огляду на той факт, що керівник навчальної групи призначається з числа осіб керівного складу структурного підрозділу органу (підрозділу) поліції, закладу, установи поліції, тобто з числа осіб які здебільшого не мають педагогічної освіти, не пройшли відповідний курс підготовки та не володіють на належному рівні теоретичними знаннями та практичними навичками з тактичної, вогневої та фізичної підготовки, вести мову про повноцінне проведення ним практичних занять дуже важко.

Спираючись на вищезазначене, зрозумілим стає, що відповідальність щодо забезпечення навчального процесу лягає виключно на плечі інструктора. Відповідно до зазначеного вище Положення, інструктор має право самостійно проводити практичні заняття із перелічених вище дисциплін. Однак, у такому випадку виникає цілком слушне питання щодо належного рівня його кваліфікації, адже мова йде про викладання трьох різних навчальних дисциплін.

Доречно зауважити, що у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання зазначені практичні дисципліни викладають різні науково-педагогічні працівники. Більше того, специфіка предметів настільки відрізняється, що вони розподілені між різними кафедрами навчального закладу.

В даному контексті, цілком обґрунтованою видається позиція Ю.І. Давигори, дослідник наголошує, що у системі службової підготовки слід проводити обговорення проблемних ситуацій службової діяльності та

відпрацьовувати ситуативні дії, у яких працівники зазнавали труднощів під час виконання службових завдань [3, с. 58].

Очевидно, що окреслена дослідником мета вимагає не просто проведення практичних занять, а саме якісного та ефективного процесу навчання (підготовки), побудованого на основі педагогічної майстерності і поглиблених теоретичних знань та набутих практичних навичок особи, у кожній окремій галузі, що передбачає вирішення існуючих у працівника поліції проблемних питань, вдосконалення його професійної майстерності та впевненості у діях при виникненні ситуацій із підвищеним рівнем ризику.

Разом із тим, ігнорування обумовленої проблеми призводить до освітніх прогалин відображених у вигляді збільшення кількості випадків загибелі, поранення, а також отримання різного роду тілесних ушкоджень серед особового складу правоохоронного органу.

Так, І.В. Власенко та М.О. Котелюх наголошують, що нажаль кожного року поліцейські отримують поранення та гинуть під час несення служби [4, с. 104].

Перспективним напрямом вирішення висвітленої проблеми можна вважати точку зору Д.В. Швеця, правник наголошує, що необхідно залучати викладачів ЗВО системи МВС до проведення як лекційних, так і практичних занять у ближніх територіальних підрозділах, адже лише за допомогою професіоналів можна досягти підвищення ефективності навчання в процесі службової діяльності [5, с. 158].

Таким чином, питання забезпечення особистої безпеки представника закону, тісно пов'язане із системою його навчання (підготовки), де особливе місце посідає особа відповідальна за якісне забезпечення навчального процесу. Реалії є такі, що усвідомлення необхідності якісного та ефективного проведення практичних занять вимагає пошуку шляхів щодо реалізації права поліцейського на отримання кваліфікованої допомоги з боку інструктора або керівника навчальної групи. Однак, нині кваліфікація відповідальної особи не завжди відповідає поліцейським запитам. У результаті, це призводить до наявності освітніх прогалин, що у практичній діяльності «дорого коштує» представникам закону. Із цього випливає необхідність залучення науково-педагогічних працівників ЗВО системи МВС до проведення практичних занять у системі службової підготовки.

Список використаних джерел:

1. Головацький О.О. Службова підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України: теоретико - правовий аспект. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. С. 138-140.
2. Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України, затверджене Наказом Міністерства внутрішніх справ України № 50 від 26 січня 2016 року.
3. Давигора Ю.І. Тактична підготовка правоохоронців у контексті нової концепції діяльності національної поліції України. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт), 2020. № 7(127). С. 56-62.

4. Власенко І.В., Котелюх М.О. Напрямки вдосконалення службової підготовки працівників національної поліції України. Харків. 2019. С. 102-107.
5. Швець Д.В. Навчання в процесі практичної діяльності (службова підготовка поліцейського) як втілення еволюційного характеру формування особистості поліцейського в Україні, ISSN 1727-1584. право і безпека. 2017. № 4 (67) С. 149-159.

Маланюк Н. Ю.,

*здобувач кафедри права та публічного управління
ЗВО «Університет Короля Данила»
м. Івано-Франківськ, Україна*

ПРАВОВА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ РОЗРИВУ МІЖ БУКВОЮ ЗАКОНУ ТА ДУХОМ ПРАВА

Право існує не лише у формі написаних норм, а й у вигляді ідей, принципів і цінностей, що надають йому сенсу. Проте на практиці часто виникає розрив між буквою закону та духом права, коли формальні правила починають суперечити справедливості, гуманізму й суспільним очікуванням. Подолати цей розрив, на нашу думку, покликана правова політика – інструмент, який поєднує нормативність із ціннісним змістом права. Вона здатна забезпечити не тільки ефективність правового регулювання, а й його легітимність, адже орієнтує закони й правозастосування на пріоритет прав людини, гідності та верховенства права.

Принцип «дозволено все, що не заборонено законом» традиційно розглядається як прояв примату букви закону над духом права. Його реалізація передбачає визнання закону найвищим критерієм у системі правових регуляторів. Водночас науковці слушно підкреслюють, що право не вичерпується нормами закону, адже його принципи формуються не лише через письмове закріплення в законодавстві, а й відкриваються науковою думкою як об'єктивні закономірності функціонування правової системи та коди її потенційного розвитку [1, с. 112].

Заперечення «духу права» призводить до деформації правосвідомості та відриву юридичної практики від її гуманістичних засад. За умов домінування позитивістського підходу право розглядається лише як продукт державної влади, що, як зазначає В. В. Костицький, фактично унеможливорює розуміння його ціннісного змісту і зводить його до інструмента управління, властивого авторитарним режимам [2].

Теорія природного права, натомість, акцентує на невідчужуваних правах людини, дарованих їй природою, проте не завжди досягає рівня духу права як універсальної засади правопорядку. Соціологічна та психологічна школи права, які намагаються відшукати джерело права у суспільних відносинах та емоційно-психологічному досвіді, також залишаються обмеженими без аксіологічного

виміру. Як зазначає Н. М. Оніщенко, право без системи цінностей перетворюється на «замкнуту систему норм, відірваних від суспільних потреб» [3, с. 216].

Дуалізм букви закону і духу права зумовлений різницею їхньої природи: перша є сукупністю формально закріплених норм, тоді як другий виражає принципи, символи та цінності, що формують правову культуру. Право як норма повинно відповідати духові права, і лише тоді воно має обов'язкову силу. Як зауважує М.І. Панов, «безпека та ефективність правопорядку можливі лише тоді, коли закон відповідає ціннісним орієнтирам суспільства» [4, с. 12].

Тому, вважаємо, що буквальне розуміння закону є необхідним, проте воно має підпорядковуватися духові права, який виступає його сутнісною основою. Норма права, що суперечить духу права, підлягає перегляду або скасуванню. Буква закону відносна і тимчасова, тоді як дух права втілює сталі цінності справедливості, свободи й гідності людини. Саме поєднання цих вимірів створює умови для розвитку правової держави та формування правової політики в Україні.

Особливу роль у поєднанні букви закону з духом права відіграє Конституційний Суд України. У своїх рішеннях він неодноразово підкреслював, що верховенство права вимагає від держави втілювати у правотворчу та правозастосовну діяльність ідеї соціальної справедливості, свободи та рівності, а право включає також мораль, звичаї та традиції, легітимовані суспільством (Рішення КСУ від 29.06.2010 № 17-рп/2010). Яскравим прикладом є Рішення від 02.11.2004 № 15-рп/2004 (справа про дотримання Конституції та законів у виборчому процесі), де Суд зазначив, що демократичність виборів полягає не лише у формальному дотриманні букви закону, а й у забезпеченні справедливості, рівності та реальної можливості громадян реалізувати своє виборче право. Це свідчить про те, що правова політика втілюється у судовій практиці саме через пріоритет духу права над процедурним формалізмом. У Рішенні від 12.07.2011 № 8-рп/2011 (справа про соціальні гарантії) Суд підкреслив, що звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод людини навіть законом є неприпустимим, що підтверджує аксіоматичне значення гідності та безпеки людини, закріплених у ст. 3 Конституції України. Водночас у Рішенні від 22.09.2005 № 5-рп/2005 (справа про право на судовий захист) Конституційний Суд наголосив, що право на судовий захист не може бути обмежене прогалинами чи недосконалістю законодавства. Ці рішення демонструють, що правова політика має спиратися не лише на формально-юридичні приписи, а й на вищі цінності права, забезпечуючи реальний захист прав і свобод громадян та утвердження духу права як фундаменту демократичного розвитку.

У цьому контексті правова політика набуває особливого значення як інструмент, що забезпечує баланс між формальною нормативністю та ціннісним наповненням права. Вона спрямовує діяльність законодавця й правозастосовних органів на врахування не лише текстуальних положень закону, а й тих принципів і цінностей, що формують його аксіологічний фундамент. Через правову політику відбувається гармонізація публічних і приватних інтересів, інтеграція європейських стандартів прав людини та утвердження легітимності права у свідомості громадян.

Отож, підсумовуючи, практика Конституційного Суду України підтверджує, що подолання розриву між буквою закону та духом права є ключовим завданням

правової політики. Вона має забезпечувати не лише формальне дотримання норм, а й їх узгодження з цінностями справедливості, свободи, гідності та реального захисту прав людини, що є основою демократичного правопорядку.

Список використаних джерел:

1. Скакун О. Ф. Теорія держави і права // Юридична енциклопедія : в 6 т. Т. 6 . 2011. 576 с.
2. Костицький В.В. Норма права як соціальний феномен: теолого-соціологічне праворозуміння. DOI: <http://soclaw.idpnan.kyiv.ua/archive/2015/3-4/2.pdf>.
3. Оніщенко Н.М. Правова система : проблеми теорії : [монографія] / Н.М. Оніщенко. К. : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. 352 с.
4. Панов М., Тихий В. Безпека як фундаментальна категорія в методології правознавства (до постановки проблеми). *Вісник Академії правових наук України*. 2000. № 3 (22). С. 10-16.
5. Рішення Конституційного суду України від 29.06.2010 № 17-рп/2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-10#Text>.
6. Рішення Конституційного суду України від 02.11.2004 № 15-рп/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04#Text>.
7. Рішення Конституційного суду України від 12.07.2011 № 8-рп/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-11#Text>.
8. Рішення Конституційного суду України від 22.09.2005 № 5-рп/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-05#Text>.

Марініч Ж. С.,

*ад'юнкт Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

ЗАХИСТ ЧЕСТІ, ГІДНОСТІ ТА ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В УКРАЇНІ

Конституція України у ст. 3 проголосила, що Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1]. Відтак Основним законом нашої держави визначений принцип верховенства права та дотримання прав й основоположних свобод людини та громадянина. На виконання зазначеного положення, Конституція України містить ряд невичерпних прав, що складають ядро будь-якої демократичної, правової та соціально орієнтованої держави. Зокрема, у ст. 28 Конституції України визначено, що кожен має право на повагу до його гідності. Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому,

що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. Жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідям [1].

В умовах сьогодення саме питання честі, гідності та ділової репутації посідає одне із чільних місць на порядку денному, про свідчить кількість позовів щодо захисту честі, гідності та ділової репутації (як фізичних осіб так й юридичних). Зокрема, лише станом на кінець 2019 р. в Єдиному державному реєстрі судових рішень розміщено більше 36 тис. рішень по справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації та відшкодування моральної шкоди [2].

В той же час, слід наголосити, що поряд із загальними питаннями захисту честі, гідності та ділової репутації фізичних та юридичних осіб, останнім часом активізуються питання щодо захисту честі, гідності та ділової репутації особи поліцейського, що яскраво маємо змогу спостерігати у мережі Інтернет, поряд із захистом своїх прав, громадяни грубо порушують особисті немайнові права поліцейського, що забезпечують його соціальне буття в Україні, зокрема – право на повагу до честі, гідності та ділової репутації поліцейського в Україні. Зміцнення законності та правопорядку є одним із основних завдань службової діяльності органів та підрозділів Національної поліції України. Для ефективного виконання своїх обов'язків співробітникам Національної поліції України необхідна підтримка з боку законодавства, що полягає у захисті їхніх особистих прав та свобод. Саме тому всебічний аналіз законодавчої бази з питань права на повагу до честі, гідності та ділової репутації працівників органів та підрозділів Національної поліції України є актуальним та потребує значної уваги [3, с. 24].

Захист честі, гідності та ділової репутації фізичних осіб як особисте немайнове право, що забезпечує їх соціальне буття визначений ст. ст. 297 та 299 Цивільного кодексу України. Відповідно до вказаних статей цивільного законодавства, кожен має право на повагу до його гідності та честі. Гідність та честь фізичної особи є недоторканими. Фізична особа має право звернутися до суду з позовом про захист її гідності та честі (ст. 297). Фізична особа має право на недоторканність своєї ділової репутації. Фізична особа може звернутися до суду з позовом про захист своєї ділової репутації [4].

Визначаючи способи цивільно-правового захисту честі, гідності та ділової репутації поліцейського в Україні, слід зазначити, що серед способів, що визначені ст. 16 Цивільного кодексу України (визнання права; визнання правочину недійсним; припинення дії, яка порушує право; відновлення становища, яке існувало до порушення; примусове виконання обов'язку в натурі; зміна правовідношення; припинення правовідношення; відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; відшкодування моральної (немайнової) шкоди; визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб), найдієвішим є саме судовий захист вказаних особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття поліцейського в Україні.

В той же час, слід наголосити на тому, що в Україні спостерігається досить незначна практика щодо вирішення справ захисту честі, гідності та ділової

репутації поліцейського, що пов'язано із рядом факторів, серед яких головним є відсутність механізму захисту честі, гідності та ділової репутації правоохоронців України. Зазначене свідчить про те, що такий стан справ завдає шкоди не лише охоронюваним законом правам та інтересам поліцейського, але й завдає шкоди авторитету всієї Національної поліції України.

Таким чином, сьогодні інститут цивільно-правового захисту честі, гідності та ділової репутації поліцейського в Україні потребує свого подальшого наукового опрацювання з огляду на специфіку вирішуваних проблем та відповідного законодавчого врегулювання.

Визначення у цивільному законодавстві України дієвих механізмів (інструментів) захисту честі, гідності та ділової репутації поліцейського в Україні дозволить поліцейським не лише відшкодувати моральну шкоду за порушення їх прав, але й підвищить авторитет Національної поліції України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 20.02.2020).

2. Інформація про особисте життя особи. Недостовірні інформація про особу. Захист честі, гідності та ділової репутації // Legal group: сайт. URL: <https://legalitgroup.com/informatsiya-pro-osobiste-zhittya-osobi-nedostovirna-informatsiya-pro-osobu-zahist-chesti-gidnosti-ta-dilovoyi-reputatsiyi/>

3. Марініч Ж. Особливості захисту честі, гідності та ділової репутації поліцейського. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 3. С. 24-30.

4. Цивільний кодекс України : закон України від 16.01.2003 № 435-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 20.02.2020).

Мельник В. І.,

доктор юридичних наук,

провідний науковий співробітник

Науково-дослідного інституту публічного права

м. Київ, Україна

ІНШІ ФІНАНСОВІ УСТАНОВИ ЯК СУБ'ЄКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Стосовно інших фінансових установ як суб'єктів вітчизняної системи економічної безпеки, то зазначимо, що відповідно до п. 1 ч. 1. ст. 1 ЗУ «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 р. № 2664-III [1], до фінансових установ належать банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і

компанії та інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг, а у випадках, прямо визначених законом, – інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг [1].

При цьому законодавець визначає, що не є фінансовими установами (не мають статусу фінансової установи) незалежні фінансові посередники, які надають послуги з видачі фінансових гарантій в порядку та на умовах, визначених Митним кодексом України від 13.03.2012 р. № 4495-VI [1]. Аналізуючи положення вказаного законодавчого акта та усвідомлюючи особливості економічної безпеки України (підрозділ 2.1), до переліку ключових суб'єктів аналізованої дисертантом системи доцільно віднести лізингові компанії та інвестиційні фонди і компанії. Розглянемо й проаналізуємо роботу кожного з них саме як суб'єктів вказаної системи.

З приводу лізингових компаній, то, перш за все, необхідно зазначити, що чинне законодавство не містить спеціального визначення вказаного суб'єкта господарювання. На думку Н. Ф. Ментух, мова йде про спеціалізовані господарські організації, які, як правило, створюються для надання лізингових послуг та є основними суб'єктами лізингової діяльності [2, с. 108]. Подібну за змістом точку зору висловлює О. І. Баєва, стверджуючи, що лізингова компанія – це юридична особа, яка передає право володіння і користування предметом лізингу, визначеною індивідуальними ознаками та віднесеною, згідно з законодавством, до основних фондів, фізичній або юридичній особі (лізингоотримувачу) відповідно до лізингової угоди [3, с. 111-112]. Переконані, що у кожній із пропонованих варіацій науковці виходили з розуміння законодавчо визначеного поняття «лізинг», його видів і, відповідно, такої діяльності. Вважаємо, що така діяльність позитивно вплине на стійкість і розвиток економіки, адже сприятиме провадженню господарської діяльності в складних матеріально-фінансових умовах тієї чи іншої особи. Активне проведення лізингових операцій – стійка світова та вітчизняна тенденції із огляду на їх переваги (способи кредитування, фінансове становище потенційного лізингоодержувача тощо), порівняно з іншими правочинами (позика й ін.) та додаткові реальні вагомі можливості для господарюючих суб'єктів.

Із приводу інвестиційних фондів і компаній, то у відповідності до п. 1 Положення про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії, затвердженого Указом Президента України від 19.02.1994 р. N 55/94 [4], інвестиційний фонд – це юридична особа, заснована у формі закритого (приватного – автор) акціонерного товариства з урахуванням вимог, встановлених цим документом, що здійснює виключну діяльність у галузі спільного інвестування [4]. Інвестиційною компанією, згідно з п. 18 цього ж документа, визнається торговець цінними паперами, який, окрім провадження інших видів діяльності, може залучати кошти для здійснення спільного інвестування шляхом емісії цінних паперів та їх розміщення [4]. Метою роботи вказаних суб'єктів є сприяння зовнішньому та внутрішньому інвестуванню, у тому числі в різні економічні галузі. Залучення коштів від населення інвестиційними фондами можливе лише за умови активізації і розширення фондового ринку. Також

переконані, що для досягнення вказаних цілей має ефективно функціонувати вторинний ринок фінансових інструментів. Це, у свою чергу, передбачає необхідність підвищення рівня діяльності відповідних суб'єктів системи економічної безпеки України та інших інституцій в окресленому напрямі.

Важливість цих фондів та компаній полягає і в тому, що вони суттєво впливають на інвестиційну складову інвестиційно-інноваційної безпеки. Очевидно, що будь-яке легальне залучення інвестицій є надзвичайно вагомим результатом, у нинішній складний для національної економіки період і об'єктивно потребує наявності сприятливих політичних, правових, організаційних та інших умов.

Список використаних джерел:

1. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text>.
2. Авер'янов В. Б. Державне управління: теорія і практика. К. Юрінком Інтер, 1998. 432 с.
3. Ментух Н. Ф. Лізингові компанії: поняття та ознаки. *Актуальні проблеми правознавства*, 2016. Вип. 2. С. 108–112.
4. Положення про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії : Указ Президента України від 19.02.1994 р. N 55/94. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55/94#Text>

Миргородський О. І.,

*здобувач Науково-дослідного інституту публічного права
м. Київ, Україна*

ШИРОКОМАСШТАБНА ВІЙНА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ ЯК ДЕТЕРМІНАНТ ПОШИРЕННЯ ШАХРАЙСТВА, ВЧИНЕНОГО ШЛЯХОМ НЕЗАКОННИХ ОПЕРАЦІЙ З ВИКОРИСТАННЯМ ЕЛЕКТРОННО-ОБЧИСЛЮВАЛЬНОЇ ТЕХНІКИ

Будь-який злочин або кримінальний поступок – це посягання суб'єктом кримінального правопорушення на певну групу суспільних відносин, поставлених під охорону закону про кримінальну відповідальність, що здійснюється під впливом комплексу детермінантів. Не є виключенням і діяння у виді шахрайства, вчиненого шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки.

У лютому 2022 р. до комплексу детермінантів, що сприяють поширенню деліктам у вигляді шахрайства, вчиненого шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки, додалась широкомасштабна війна, яку російська федерація розв'язала проти України.

Дана війна прямо або опосередковано зачепила життя кожного українця, створивши ряд негативних факторів, що сприяють поширенню різних кримінальних правопорушень: злочини проти основ національної безпеки України, кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи, кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів, кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби, кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку тощо [1, с. 207]. Негативно вплинула війна і на динаміку поширення кримінальних правопорушень проти власності (у тому числі і шахрайства, вчиненого шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки).

Війна стала горем для мільйонів українців. Значна кількість наших громадян через терористичні дії сусіднього державного утворення опинилась без житла або іншого рухомого чи нерухомого майна, а дехто навіть втратив найцінніше – здоров'я (або навіть життя). Всі ці наслідки війни так чи інакше вплинули на динаміку поширення ряду злочинів (у тому числі і шахрайства, вчиненого шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки).

Дана теза опосередковано підтверджується статистичними даними Офісу Генерального прокурора України. Так, якщо у 2021 р. на території України було зареєстровано 14760 випадків вчинення злочинів, передбачених ч.ч. 2-4 ст. 190 КК України, то у 2022 їх кількість збільшилась майже на 32 % (до 19430 випадків) [2].

Приклад такого впливу описаний у вирокі Автозаводського районного суду м. Кременчука від 17.05.2023 р. по справі № 524/274/23, в якому зазначається наступне: *«На початку березня 2022 року обвинувачений ОСОБА_5, усвідомлюючи, що після збройної агресії з боку російської федерації значна кількість людей буде намагатися виїхати із зони проведення бойових дій в інші регіони, маючи злочинний умисел на заволодіння коштами громадян шляхом обману, розмістив на Інтернет платформі «OLX» та в месенджерах оголошення про здачу в оренду неіснуючих квартир, а також евакуації з окупованих територій та зони проведення бойових дій. При цьому, обвинувачений ОСОБА_5, чітко розумів, що таких квартир у його володінні та користуванні не має та послуг по евакуації громадян із зони проведення бойових дій він фактично надавати не міг та не планував (курсив наш – прим.). Також, обвинувачений ОСОБА_5 розумів, що у зв'язку із значним попитом люди будуть намагатися знайти житло та евакуюватися як найшвидше, а тому будуть погоджуватися на здійснення попередньої оплати.*

З метою реалізації свого злочинного умислу, обвинувачений ОСОБА_5, за допомогою свого знайомого ОСОБА_6, через розміщене у месенджері «Telegram» оголошення, придбав у невідомої на даний час особи можливість доступу до онлайн банкінгу АТ «Акцент Банк» банківської картки № НОМЕР_1, емітованої на ім'я ОСОБА_7 та здійснив зміну фінансового номеру телефону на НОМЕР_2, яким він користувався особисто...» [3].

Зрозуміло, що особи, які внаслідок війни втратили своє житло (або були змушені покинути рідну домівку), перебувають у подавленому психоемоційному стані. У таких умовах людина не завжди раціонально мислить, тому у тих чи інших ситуаціях може втратити пильність та потрапити у пастку шахраїв. В описаному вище випадку суб'єкт кримінального правопорушення керувався саме цим постулатом.

Таким чином, війна підвищила рівень віктимності населення (принаймні громадян, що проживають на тимчасово окупованих територіях, територіях, розміщених у безпосередній близькості до зони бойових дій), що дозволяє злочинцям користуватись ситуацією та задовольняти власні злочинні інтереси.

Як відомо, в умовах війни держава, правозахисні організації та фонди, гуманітарні і релігійні організації щоденно докладають зусиль щодо надання допомоги особам, постраждалим від бойових дій та агресії російської федерації (гуманітарна, соціально-фінансова допомога тощо). У таких умовах у осіб, які ведуть асоціальний образ життя, виникає бажання скористатись ситуацією та отримати ті чи інші блага. Як наслідок, кримінальні елементи вигадують нові схеми шахрайства, вчиненого шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки. Прикладом означеної ситуації слугують події, описані у вирoku Малиновського районного суду м. Одеси від 25.05.2023 р. по справі № 521/14127/22, в якому зазначається наступне:

«Допитаний в судовому засіданні обвинувачений ОСОБА_3, вину в інкримінованому йому кримінальному правопорушенні, передбаченого ч. 3 ст. 190 КК України, визнав повністю та підтвердив обставини вчинення кримінального правопорушення, викладені в обвинувальному акті та пояснив, що він перебуваючи під вартою в ДУ «Одеський слідчий ізолятор», використовуючи мобільний телефон, через мобільний додаток «Портал Дія», заповнив форму на отримання статусу внутрішньо переміщеної особи та виплати допомоги на проживання, зазначивши свої персональні данні, банківський рахунок, інші відомості та недостовірну інформацію стосовно свого місця знаходження на території м. Одеса, та отримані на банківський рахунок грошові кошти пересилав родичам. У скоєному щиро покався» [4].

Таким чином, особа, яка не мала жодних прав отримати відповідні кошти, скористалась можливістю та ввела державу в оману, отримавши при цьому грошові кошти на власний рахунок. Злочинні маніпуляції з виплатами для внутрішньо переміщених осіб вже встигли стати трендовими серед кримінальних правопорушень, тому для запобігання цих суспільно небезпечним діям важливо посилити контроль в частині отримання відповідної допомоги.

Окремо зауважимо, що війна створила не тільки додаткові можливості для вчинення шахрайства шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки, але і стала фактором, що підштовхує маргінально налаштованих громадян до вчинення суспільно небезпечних діянь, тобто тим останнім аргументом, що остаточно схиляє особу встати на шлях протиправної поведінки. Так, наприклад, маргінально налаштована особа, яка внаслідок бойових дій вимушена покинути свій дім та (або) роботу, втратила годувальника тощо, з метою отримання подальших доходів може обрати кримінально

протиправні засоби досягнення відповідної мети. При цьому, вчинення шахрайства шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки – чи не найкращий варіант, адже у такому випадку потенційний злодій реалізує свій злочинний намір, як правило, дистанційно, а отже – існує висока ймовірність залишитись не викритим органами досудового розслідування.

Для зниження рівня впливу проаналізованого вище детермінанта на динаміку поширення злочинів у вигляді шахрайства, вчиненого шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки, важливо проводити роботу на загальносоціальному рівні запобігання злочинності: створювати та модернізовувати програми надання фінансової та соціальної допомоги особам, які постраждали внаслідок російської воєнної агресії; модернізовувати наявні програми відновлення житла, що постраждало через війну; проведення інформаційних кампаній, спрямованих на підвищення рівня обізнаності населення щодо порядку і правил користування електронно-обчислювальною технікою та мережею Інтернет тощо [5, с. 33].

Список використаних джерел:

1. Шаблистий В. В., Березняк В. С., Каторкін Р. А. Торгівля людьми як делікт, що посягає на безпекове середовище. Organizational and legal fundamentals for the formation of a security environment in Ukraine : Scientific monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. P. 205-229.
2. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-грудень 2022 року // Офіс Генерального прокурора: офіційний веб-сайт. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=225262
3. Вирок Автозаводського районного суду м. Кременчука від 17.05.2023 р. по справі № 524/274/23 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111063620>
4. Вирок Малиновського районного суду м. Одеси від 25.05.2023 р. по справі № 521/14127/22// Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111307404>
5. Shablysty V. V., Kosiachenko K. E., Berezniak V. S., Katorkin R. A. & Konopelskyi V. Y. Activities of international medical and humanitarian non-governmental organizations in Ukraine under the conditions of martial law. *Christian Journal for Global Health*. 2023, 10(1). P. 33-42. DOI: <https://doi.org/10.15566/cjgh.v10i1.749>

Могила О. В.,

здобувач Науково-дослідного інституту публічного права

м. Київ, Україна

ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Будь-який різновид правового регулювання сам по собі є лише теоретичною категорією правової науки, якою пояснюється активна роль юридичного виміру та його вплив на життя людей. За її практичну реалізацію відповідає спеціальний механізм, який має адміністративно-правовий характер. Цей момент відображено у Юридичній енциклопедії за загальною редакцією Ю.С. Шемшученка де вказано: механізм – це система рушійних елементів правового регулювання, які забезпечують його реалізацію. Складовими механізму, на думку авторського колективу видання є: а) норми права, закріплені в законах та інших правових актах, які визначають модель можливої та необхідної поведінки учасників суспільних відносин (норми права – основа механізму правового регулювання); б) юридичні факти – конкретні життєві обставини, що пов'язані із виникненням, зміною чи припиненням правових відносин; в) правові відносини – суспільні відносини, урегульовані нормами права; г) акти реалізації прав та обов'язків учасників суспільних відносин, тобто їхні дії відповідно до приписів правових норм; д) правові санкції щодо порушників норм права; е) система державних органів законодавчої, виконавчої і судової гілок влади, прокуратури та інших контрольних органів, які створюють умови реалізації механізму [1, с.40–41].

Власний погляд на проблему змісту та складу механізму правового регулювання склався у представників адміністративно-правової науки. Наприклад, Н.О. Бедрак вважає, що це система адміністративно-правових засобів, які спрямовані на урегулювання відносин, що виникають у процесі задоволення публічно-правових інтересів публічними органами управління. Крім цього вчена констатує: «механізм адміністративно-правового регулювання як спосіб реалізації відповідного адміністративно-правового режиму можна розглядати у двох аспектах: по-перше, механізм адміністративно-правового регулювання є структурним елементом правового режиму; по-друге, є рушійною силою щодо забезпечення відповідного режиму» [2, с.10]. Т.С. Гончарук, вважає: механізм адміністративно-правового регулювання – це система адміністративно-правових засобів (елементів), за допомогою яких здійснюється правове регулювання (упорядкування) суспільних відносин у сфері державного управління. До системи категорії входять: адміністративно-правові норми, акти тлумачення та акти реалізації адміністративно-правових норм, адміністративно-правові відносини [3, с.23]. О.І. Остапенко визначає механізм адміністративно-правового регулювання як систему суб'єктів (державних та адміністративних органів), наділених правом застосовувати правові засоби з метою правового впливу на суспільні відносини в інтересах фізичних та юридичних осіб [4, с. 148].

В статті О.М. Бабійчук механізм адміністративно-правового регулювання визначено, як засоби функціонування єдиної системи адміністративно-правового регулювання з метою забезпечення прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, функціонування громадянського суспільства і держави [5, с.132].

Таким чином, адміністративно-правовий механізм матеріально-технічного забезпечення Національної поліції в умовах режиму воєнного стану – це система взаємопов'язаних правових елементів, які забезпечують умови та безпосередню реалізацію правового впливу щодо суспільно-правових відносин публічної влади, які виникають в контексті здійснення операцій і процедур, пов'язаних із матеріально-технічним забезпеченням цього центрального органу виконавчої влади. На наш погляд, систему даного механізму складають наступні елементи:

- нормативно-правові акти. Це базовий елемент адміністративно-правового механізму, який відповідає за фактичну можливість та підстави будь-яким чином впливати на суспільство та державні органи з метою упорядкування їх відносин. В аспекті регулювання матеріально-технічного забезпечення Національної поліції в умовах режиму воєнного стану нормативно-правова основа багатоманітна, адже складається із документів декількох типів: загальнодержавного значення, наприклад, Конституція України; законодавчих актів, які регламентують правовий режим воєнного стану та супутні йому процеси (Закони України «Про правовий режим воєнного стану», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» тощо); документи відомчого характеру спрямовані на упорядкування роботи саме органів та підрозділів Національної поліції України (Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 №580-VIII, Постанова КМУ «Про затвердження положення про Національну поліцію», Накази МВС «Про затвердження Порядку забезпечення поліцейських одностроєм», «Про затвердження Порядку використання і зберігання транспортних засобів Національної поліції України» [6].

- суб'єкти реалізації матеріально-технічного забезпечення Національної поліції в умовах режиму воєнного стану. В досліджуваному контексті суб'єктами можна визначити носіїв прав та обов'язків, які в тій чи іншій мірі пов'язані із реалізацією зазначеного напрямку адміністративної діяльності та вступають у зв'язку із цим у публічно-правові відносини між собою;

- акти застосування норм адміністративного права. Це волевиявлення (рішення, дія, наказ) суб'єктів матеріально-технічного забезпечення Національної поліції, ціллю якого є виконання адміністративних прав та обов'язків у відносинах, пов'язаних із набуттям, володінням, використанням, розподілом та управлінням органами та підрозділами НПУ майновими ресурсами, необхідними для виконання завдань та функцій цього органу;

Саме так, на нашу думку, виглядає структура адміністративно-правового механізму матеріально-технічного забезпечення Національної поліції в умовах режиму воєнного стану, у крізь який норми адміністративного права знаходять шлях свого впливу на систему адміністративно-правових відносин, що виникають у досліджуваній сфері суспільного життя. Перелік наведених елементів не є вичерпним, але саме представлені складові, як вбачається

найбільше характеризують його активну, функціональну сторону, а також заслуговують окремої наукової уваги.

Список використаних джерел:

1. Юридична енциклопедія: в 6 т. Т. 5: П–С. редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: Українська енциклопедія, 2003. 736 с.
2. Бедрак Н.О. Адміністративно-правове регулювання туристичною галуззю: автореферат. Київ: Київський національний університет внутрішніх справ. 2010. 18 с.
3. Гончарук С. Т. Адміністративне право України. Загальна та Особлива частини : навч. посіб. К. : Нац. акад. внутр. справ ; Нац. акад. упр., 2000. 240 с.
4. Остапенко О. І. Наукові уявлення про механізм адміністративно-правового регулювання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2010. № 2. С. 142–149.
5. Бабійчук О.М. Адміністративно-правове регулювання та юридичні аспекти в паліативній і хоспісній медицині. *Адміністративне право і процес*. 2014. №4(10). С.132-140.
6. Конституція України: закон від 28.06.1996 №254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст.141.

Мостовий А. М.,

*здобувач Науково-дослідного інституту публічного права
м. Київ, Україна*

АДМІНІСТРАТИВНА ПРОЦЕДУРА: ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ

Варто зауважити, що у правовій літературі під «процедурою» розуміють встановлений законодавчими або нормативно-правовими актами порядок, що складається з послідовних дій та спрямований на досягнення правового результату [1, с. 185]. У наукових дослідженнях термін «процедура» детермінують як порядок здійснення суб'єктами правовідносин юридично значущих дій, які у своїй сукупності становлять юридичний процес [2, с. 15; 3, с. 110]. У нашій країні даний термін був запозичений до наукового та юридичного обігу шляхом французько-мовного перетворення однієї синтаксичної конструкції в іншу. Термін «процедура» з лексичної точки зору визначається як офіційна або звичайна процедура проведення, виконання або реєстрації речі тривало, послідовно. Що стосується тлумачення терміну «адміністративні процедури», то слід зазначити, що вчені-адміністративісти та фахівці в інших галузях права не мають єдиної думки щодо даного питання [4, с. 49].

Причому єдності наукового погляду вчені не досягли навіть після його легального визначення у Законі України «Про адміністративну процедуру».

Так, А. Осадчий, аналізуючи основні підходи до розуміння адміністративних процедур, критично ставиться до легального їх визначення. Автор вважає, що попри те, що закріплений у Законі України «Про адміністративну процедуру» підхід до розуміння адміністративної процедури є цілком доцільним та зручним для правової регламентації, через встановлення загальних правил для чи не найбільш значущого та великого масиву процедурних відносин публічної адміністрації з фізичними та юридичними особами, проте, на його думку закон, також не заперечує процедурну природу тієї діяльності суб'єктів публічного адміністрування, яка не належить до сфери його регулювання. Тим більше, що зі сфери дії цього закону виключено й низку процедурних відносин адміністративних органів з фізичними та юридичними особами [5, с. 529]. Тому автор стверджує, що: «позначення як адміністративних лише частини процедур публічного адміністрування та ще й без достатньо чітких критеріїв визначення їх кола, позбавляє зазначену категорією однозначності, визначеності, унеможливорює виявлення тих специфічних рис, що дозволяють досягти скоординованості понятійного апарату юридичної науки. А отже такий підхід до визначення змісту адміністративних процедур навряд чи здатний стати належним методологічним підґрунтям подальших наукових розвідок цієї проблематики [5, с. 532].

Ми погоджуємося з твердженнями тих авторів, які констатують, що поняття «адміністративна процедура» змістовно наповнено двома термінами. По-перше, процедура, що, як зазначено, є порядком у вчиненні дій для досягнення певного результату. По-друге, термін «адміністративний» в науці тлумачиться як той, що пов'язаний з управлінням, так і той, що покликаний служити. Таке двояке розуміння базової категорії адміністративного права зумовлює існування двох типів правовідносин, що виникають у сфері публічного управління. Це, по-перше, ті відносини, що мають управлінський характер, виникають за ініціативою владарюючих суб'єктів, в яких на приватних осіб покладається здебільшого виконання обов'язків. По-друге, у відносинах з публічною адміністрацією приватні особи реалізують значну частину своїх прав. Ці два типи правовідносин потребують для свого врегулювання відмінних принципів і правил [6, с. 116-117; 7, с. 29].

Таким чином, маємо констатувати, що відсутність єдності наукового підходу до визначення адміністративної процедури є цілком закономірним явищем. І такий стан речей продиктований не тільки складністю та багатогранністю цієї категорії, а й прагненням науковців внести свій вклад до розвитку наукових знань, навіть попри те, що окремі з таких «доробок» мають спірний або взагалі недостатньо обґрунтований характер.

У зв'язку з цим актуалізується необхідність формування постійного наукового діалогу із суб'єктами нормо та право творення для вдосконалення категорійно-поняттєвої визначеності базових правових термінів, зокрема і адміністративних процедур, які не тільки виступають основою для формування правомірних відносин громадян з публічною адміністрацією, а й забезпечують стабільність і передбачуваність у правозастосуванні загалом.

Список використаних джерел:

1. Юридична енциклопедія : в 6 т. За ред. Ю.С. Шемчушенко та ін. Київ : Укр. енцикл., 1998. Т. 5. 2003. С. 185.
2. Кузьменко О.В. Адміністративний процес у парадигмі права: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Київ. 2006. 32 с.
3. Щиголь Ю. Ф. Адміністративні процедури реалізації державної політики у сфері захисту інформації України. *Юридична наука*, 2020. № 2(5(107)). С. 109–119.
4. Фомічов К. С. Роль адміністративних процедур в процесі реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. *Приватне та публічне право*, 2023. № 2. С. 49-52. http://pp-law.in.ua/archive/2_2023/9.pdf
5. Осадчий А. Ю. Адміністративні процедури: оновлення концептуальних підходів. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*, 2024. Випуск 40. С. 528-534. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/1197/1042>
6. Бойко І. В. Адміністративна процедура – поняття, ознаки і види. *Державне будівництво та місцеве самоврядування. Харків: Право*, 2017. Вип. 33. С. 113–122.
7. Оксін В. Сутність адміністративних процедур вирішення питань місцевого значення в Україні. *Вісник АПСВТ*, 2020, № 3-4. С. 26-34.

Ніколайчик О. С.,

здобувач Науково-дослідного інституту публічного права
м. Київ, Україна

ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОЦЕДУР У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ

На сьогоднішній день адміністративні процедури притаманні багатьом сферам діяльності органів публічної влади. Проте, в залежності від суб'єкту здійснення, цілей, напрямів та об'єктивних умов її реалізації, суттєво змінюється зміст таких процедур. Це, зокрема, притаманно національному сектору кібербезпеки. В його межах адміністративні процедури набувають цілком унікального вигляду та ознак. Адміністративні процедури походять від класичних правових, але мають власну мету. Довгий час їх поняття існувало виключно у теоретико-правовому розрізі, але ситуація змінилась у 2023 році, коли Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про адміністративну процедуру». Закон регулює відносини органів виконавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, інших суб'єктів, які відповідно до закону уповноважені здійснювати функції публічної адміністрації, з фізичними та юридичними

особами щодо розгляду і вирішення адміністративних справ шляхом прийняття та виконання адміністративних актів. Відповідно до його положень, адміністративна процедура – це визначений законом порядок розгляду та вирішення справи – справа, що стосується публічно-правових відносин щодо забезпечення реалізації права, свободи чи законного інтересу особи та/або виконання нею визначених законом обов'язків, захисту її права, свободи чи законного інтересу, розгляд якої здійснюється адміністративним органом [1].

Водночас, відсутність протягом довгого часу офіційного тлумачення адміністративних процедур, зумовило появу численних наукових концепцій щодо розкриття змісту категорії. Наприклад, А. Селіванов доводить: адміністративна процедура – це порядок застосування норм матеріального права [2, с.35; 3, с.89]. І.Б. Пробко вважає, що адміністративна процедура – це форма адміністративного процесу, встановлена законом, нормативно-правовими актами органу виконавчої влади, певна складова порядку (алгоритму) управлінської діяльності [4, с.9].

Н.Р. Нижник у науковій праці «Правове регулювання державно-управлінських відносин» відзначає, що процедури, як і будь-яке об'єктивне правове явище, має нормативний і фактичний вияв. Вчений робить такий висновок: «З одного боку, вони є сукупністю загальноприйнятих і специфічних дій, які визначають послідовність здійснення різних дій і взаємодій між учасниками державно-управлінських відносин чи оформлення будь-яких справ, спрямованих на досягнення певного завершального результату. З іншого боку, процедури повинні виступати орієнтиром для дій. Критеріями наявності процедурної упорядкованості діяльності є: чітку цільова спрямованість, зорієнтованість на конкретний об'єкт управління, тривалість у часі, послідовність здійснення процедурних дій та їх документальна фіксація» [5; 6, с.84].

О.В. Пабат в процесі аналізу і розкриття змісту адміністративних процедур дійшов такого висновку: «Розкриваючи сутність такого поняття, як адміністративна процедура зазначимо, що вона є сукупністю процесуальних норм, які регулюють процедуру, порядок діяльності державного апарату, апарату органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, окремої організації, установи, підприємства (незалежно від форм власності) і відповідають на запитання «як, яким чином робити?». Тобто закріплюють процесуальні форми, способи і методи здійснення службової діяльності. Однією з суттєвих ознак, властивих адміністративним процедурам, є те, що такі процедури стосуються тільки тих відносин, де одним з учасників є представник публічної адміністрації. Тобто йдеться про розгляд та вирішення адміністративним органом або його посадовою особою справ, які стосуються конкретних приватних осіб, що є другою стороною в цих відносинах. Адміністративна процедура є загальною моделлю провадження, встановлює єдиний порядок розгляду й вирішення адміністративними органами та їхніми посадовими особами індивідуальних адміністративних справ і складається з таких елементів: початок процедури або сповіщення сторін процесу; збирання та надання всієї значущої інформації

сторонам; слухання (як формальне, так і неформальне), рідше – адміністративний суд; вирішення справи» [7, с.74].

Підсумовуючи викладене можна відмітити, що на сьогоднішній день склались дві відносно самостійні концепції щодо тлумачення змісту та призначення адміністративних процедур. Відповідно до однієї з позицій ця категорія охоплює всю публічно-управлінську діяльність органів державної влади і місцевого самоврядування із реалізації покладених на них законодавством повноважень, вирішення адміністративних справ щодо забезпечення реалізації прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, а також внутрішньої організації своєї діяльності. В даному випадку поняття «адміністративна процедура» ототожнюється із адміністративною діяльністю державних і муніципальних органів. Друга концепція відповідає законодавчому трактуванню та характеризує адміністративну процедуру, як регламентований законодавством України порядок дій спеціально уповноважених суб'єктів з приводу забезпечення реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних, кінцевим етапом якого є прийняття адміністративного акту.

Таким чином, адміністративні процедури у сфері забезпечення кібербезпеки – це визначений законодавством України порядок дій, які реалізуються спеціально уповноваженими суб'єктами у напрямку забезпечення і захисту прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, а також реалізації публічних повноважень у сфері використання комунікаційних, технологічних систем, електронно-обчислювальної (комп'ютерної) техніки, програмного забезпечення та взаємодії у кіберпросторі.

Список використаних джерел:

1. Про адміністративну-процедуру: закон від 17.02.2022 №2073-ІХ. Відомості Верховної Ради України. 2023. №15. Ст.50.
2. Селіванов А. Адміністрування податків: нові проблеми в адміністративному та фінансовому праві України. *Право України*. 2002. № 2. С. 34 – 38.
3. Трофімова Л.В. Організаційно-правове забезпечення діяльності юридичних підрозділів органів Державної податкової служби України: дис... канд. юрид. наук : Ірпінь: Академія Державної податкової служби України. 2003. 203 с.
4. Пробко І.Б. Проведення у справах про порушення законодавства з фінансових питань: автореферат. дис... канд. юрид. наук : Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. 2009. 19 с.
5. Нижник Н. Р. Правовое регулирование государственно-управленческих отношений : автореферат дис... д-ра. юрид. наук : 12.00.02 «Конституційне право». Н. Р. Нижник. К., 1992. 39 с.
6. Денисюк Д.С. Адміністративно-правові засади дозвільно діяльності ДАІ МВС України: дис... канд. юрид. наук : Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ. 2010. 192 с.

7. Пабат О.В. Роль адміністративної процедури в профілактиці злочинів у сфері службової діяльності. *Право і безпека: науковий журнал*. 2008. №7'2. С.73-77.

Ноцик А. І.,

*здобувач Науково-дослідного інституту публічного права
м. Київ, Україна*

СУЧАСНА СИСТЕМА ПРИНЦИПІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ДОБРОВІЛЬНОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Принципи організації та функціонування добровільної об'єднаної територіальної громади є системою базових та невід'ємних ідей, концепцій та правил, що гарантовані Конституцією та законами України, та визначають сутність, мету, завдання, організаційні засади та основні напрямки діяльності добровільної об'єднаної територіальної громади, гарантують права та свободи її жителів, а також забезпечують ефективне та демократичне здійснення місцевого самоврядування на відповідній території.

Характеризуючи систему принципів, для початку слід звернутися до законодавства. Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» місцеве самоврядування в Україні здійснюється на принципах: народовладдя; законності; гласності; колегіальності; поєднання місцевих і державних інтересів; виборності; правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності в межах повноважень, визначених цим та іншими законами; підзвітності та відповідальності перед територіальними громадами їх органів та посадових осіб; державної підтримки та гарантії місцевого самоврядування; судового захисту прав місцевого самоврядування [2].

Згідно Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» добровільне об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст здійснюється з дотриманням таких принципів: 1) конституційності та законності; 2) добровільності; 3) економічної ефективності; 4) державної підтримки; 5) повсюдності місцевого самоврядування; 6) прозорості та відкритості; 7) відповідальності [1].

Принципи діяльності органів місцевого самоврядування як суб'єктів адміністративного права Ю. Кириченко поділено на дві групи: 1) організаційні; 2) функціональні. Відповідно до організаційних принципів формується і функціонує система органів місцевого самоврядування (верховенства закону в організації системи органів місцевого самоврядування; поєднання представницької демократії з формами прямого волевиявлення громадян; підконтрольності та відповідальності органів і посадовців місцевого самоврядування перед територіальною громадою; організаційного відособлення

місцевого самоврядування, його органів в системі управління державою і взаємодія на засадах партнерства з органами державної влади у здійсненні загальних завдань і функцій; повсюдності місцевого самоврядування; правової, організаційної та фінансової спроможної автономії місцевого самоврядування. Функціональні принципи слугують підґрунтям для належної адміністративної нормотворчої та правозастосовної діяльності органів місцевого самоврядування як суб'єктів адміністративно-правових відносин (пріоритету прав і свобод людини і громадянина; відкритості і прозорості у діяльності органів місцевого самоврядування; законності як діяльності органів місцевого самоврядування відповідно до повноважень і в порядку, визначених законом; поєднання співмірності, необхідної достатності та придатності здійснюваних дій з боку органів місцевого самоврядування з неприпустимістю зловживання наданими повноваженнями під час вирішення питань місцевого значення; компетенції, професіоналізму, неупередженості та спроможності; запобігання корупційним діям; доступності та своєчасності надання адміністративних послуг; субсидіарності прийняття рішень; участі представників територіальних громад у розробці проектів управлінських рішень та їх прийнятті; колегіальності; відповідальності за прийняті рішення [5, с. 13].

Н. І. Бровко, С. О. Поляруш-Сафроненко визначили, що до принципів утворення та функціонування добровільного об'єднання територіальних громад належать: 1) верховенство права, конституційність і законність; 2) добровільність об'єднання; 3) економічна ефективність; 4) державна підтримка; 5) повсюдність місцевого самоврядування; 6) прозорість та відкритість; 7) відповідальність та забезпечення прав і свобод людини й громадянина [3, с. 10–17].

Характеризуючи принципи добровільного об'єднання територіальних громад, Ю. В. Дьяченко акцентує увагу, що принципово, що об'єднання територіальних громад здійснюється виключно на добровільних засадах та має на меті забезпечення повсюдності самоврядування, тобто доступності до послуг, які надаються органом місцевого самоврядування кожним мешканцем об'єднаної територіальної громади. Важливо також відзначити пріоритет прозорості та відкритості процесу об'єднання, який має забезпечуватись завдяки активній співпраці влади та громадськості та необхідність досягнення економічної ефективності ОТГ [4, с. 382].

В. В. Карпенко систематизує принципи комплексного розвитку громади: принцип плановості з урахуванням збереження природного довкілля; принцип комплексності; принцип охорони компонентів географічної складової, відповідального споживання та відтворення природних ресурсів; пропорційності; цілісності (інтегрованості різних аспектів дослідження, взаємозв'язку та взаємообумовленості географічного та соціально-економічного управління); справедливості та рівності (міжгенераційній, соціальній, економічній, політичній) та врахування індивідуальних особливостей (як окремих осіб, так і громад); відкритості та прозорості; соціальної захищеності; взаємної відповідальності за розвиток; законності; урахування та відповідність

законним очікуванням; етичності; доступності адміністративної влади та публічних послуг; ефективності [6, с. 438].

Отже, система принципів організації та функціонування добровільної об'єднаної територіальної громади не є статичною та може адаптуватися з урахуванням специфічних умов та потреб конкретної громади. При цьому, система принципів може слугувати основою для розробки статуту ОТГ, а також для прийняття рішень щодо організації та функціонування ОТГ.

Загальна система принципів організації та функціонування добровільної об'єднаної територіальної громади в Україні складається з наступних засад:

- добровільність;
- гласність;
- субсидіарність;
- економічна доцільність;
- пропорційність;
- спроможність;
- партисипаторна демократія;
- відповідальність;
- підзвітність;
- рівність;
- доступність;
- партнерство та співпраця;
- інноваційність;
- сталий розвиток.

Список використаних джерел:

1. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. Відомості Верховної Ради. 2015. № 13. Ст. 91.
2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 24. Ст. 170.
3. Бровко Н. І. Принципи добровільного об'єднання територіальних громад в Україні. Legal Bulletin. 2021. Вип. 3-4. С. 10-17.
4. Дьяченко Ю. В. Принципи добровільного об'єднання територіальних громад. Зб. тез доп. 80-ї наук. конф. викл. акад., Одеса, 7–8 трав. 2020 р. Одес. нац. акад. харч. технологій ; під заг. ред. Б. В. Єгорова. Одеса : ОНАХТ, 2020. С. 381–383
5. Кириченко Ю.М. Адміністративно-правові засади діяльності органів місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис... д-ра юрид. наук. 12.00.07. Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2019. 44 с.
6. Карпенко В. В. Принципи комплексного розвитку територіальних громад: підходи до визначення. Університетські наукові записки. 2011. № 3. С. 429-439.

Олійник С. В.,

*здобувач Науково-дослідного інституту публічного права
м. Київ, Україна*

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АПАРАТ, ЩО ВІДОБРАЖАЄ СУТНІСТЬ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ

До предмета неправомірної вигоди можуть бути віднесені: гроші, майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи тощо. Така сукупність понять зосереджена у визначенні подарунка (ст. 1) Закону України «Про запобігання корупції». Виходячи з цього, можна стверджувати, що предметом неправомірної вигоди є подарунок. Таким чином, це грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою за мінімальну ринкову [1]. Зупинимося на них детальніше.

Розпочнемо з поняття «гроші», або, як ще їх називають, «грошові кошти». У свій час гроші, з криміналістичної точки зору, вивчала О.В. Воробей, на її думку, це поняття досить широке; гроші – це особливий товар, що виконує роль усезагального еквівалента [2, с. 7]. В Україні, після здобуття незалежності, змінилися валютна і валютно-фінансова системи, з'явилася національна валюта – українська гривня (банкноти та монети) [3, с. 238]. Паперові гроші (банкноти) – це грошові знаки, які замінюють в обігу дійсні гроші, – золото та срібло. Вони вводяться в обіг державою для покриття своїх витрат та мають установлений нею курс [2, с. 9].

Предметом прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою може бути не лише національна валюта – українська гривня, але й іноземні грошові знаки у вигляді банкнот, казначейських білетів, металевої монети, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави. При цьому немає ніякого значення, у якій формі були прийняті, обіцяні або одержані гроші, – у готівковій чи безготівковій.

Майном, відповідно до ст. 190 Цивільного кодексу України, як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. Майнові права є неспоживчою річчю, вони визнаються речовими правами [4, с. 356].

Відповідно до п. «д» ст. 2 Конвенції Організації об'єднаних націй проти корупції від 31 жовтня 2003 р. поняття «майно» означає будь-які активи, матеріальні або нематеріальні, рухомі або нерухомі, виражені в речах або в правах, а також юридичні документи або активи, що підтверджують право власності на такі активи або інтерес до них [5].

Що стосується переваг, пільг та послуг, то такі вчені, як С.С. Чернявський, О.Ф. Вакуленко, О.М. Толочко та ін., чітко пояснюють їх сутність. Так, під перевагами вчені пропонують розуміти додаткові матеріальні чи інші вигоди, можливості, привілеї, які має суб'єкт порівняно з іншими, що ставлять його в нерівне становище з іншими особами. Наприклад, отримання квартири від держави особою, яка хоча й перебувала на обліку як така, що має право на

першочергове одержання житла, але у відповідному списку таких осіб не була першою, тобто фактично одержала житло позачергово [6, с. 6].

Пільги – це встановлені законодавством блага (соціальні, професійні, податкові тощо) для відповідних категорій осіб, що полягають у звільненні їх від виконання певних обов'язків або в наданні їм додаткових можливостей майнового чи немайнового характеру [6, с. 6].

Поняття «пільги» дуже широке, воно охоплює майже всі сфери людської життєдіяльності [7, с. 903]. Це пов'язано з тим, що держава виокремлює певні категорії чи групи осіб, які мають право на пільги, – наприклад, у житлово-будівельній сфері, фінансово-кредитній, трудовій, податковій, у сфері охорони здоров'я тощо. Однак, розглядаючи предмет злочину, передбаченого ст. 368 КК України, ураховуються пільги незалежно від сфери людської діяльності, – головне, що було здійснено посягання на майнові чи немайнові блага.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про захист прав споживачів» послуга – це діяльність виконавця з надання (передачі) споживачеві певного, визначеного договором матеріального чи нематеріального блага, що здійснюється за індивідуальним замовленням споживача для задоволення його особистих потреб [8, с. 379].

Визначення, досить влучно сформульоване Ф. Котлером, викладене в підручнику з готельного менеджменту. Так, під послугами слід розуміти об'єкти продажу у вигляді дій, вигод або задовольень. Послуга не може мати готової, закінченої форми, вона формується в ході обслуговування при тісній взаємодії виконавця і споживача [9, с. 322]. На думку Г.Д. Крилової та М.І. Соколової, послуга – це будь-який захід або вигода, які одна сторона може запропонувати іншій і які в основному неможливо досягнути і не переходять у власність клієнта. Виробництво послуг може бути пов'язане з товаром в його матеріальному вигляді [9, с. 519].

Список використаних джерел:

1. Про запобігання корупції: Закон України: від 14 жовтня 2014 № 1700-VII.
2. Воробей О.В. Криміналістичне дослідження паперових грошей: посібник. К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2003. 180 с.
3. Про Національний банк України : Закон України від 20 травня 1999 р. № 679-XIV.
4. Цивільний кодекс України : від 16 січня 2003 р. № 435-I.
5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції : міжнар. док. від 31.10. 2003 р. : ратиф. Законом України від 18.10. 2006 р. № 251-V.
6. Особливості розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою : метод. рек. / С.С. Чернявський, О.Ф. Вакуленко, О.М. Толочко та ін. К. : Нац. акад. внутр. справ, 2014. 92 с.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.
8. Про захист прав споживачів : Закон України від 12 травня 1991 р. № 1023-XII
9. Роглев Х. Й. Основи готельного менеджменту: підручник. К. : Кондор,

Орел А. О.,

*здобувач Міжрегіональної Академії управління персоналом
м. Київ, Україна*

ФОРМУВАННЯ ХАРАКТЕРНИХ ОЗНАК АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОЦЕДУР ЗАПОБІГАННЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ ЗА ОЗНАКОЮ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УКРАЇНІ

Становлення інституту адміністративної процедури в нашій державі важко назвати революційним та стрімким. Адміністративно-правова наука, збагатившись за допомогою компаративістики, позитивними здобутками зарубіжного досвіду у цій сфері крок за кроком почала вибудовувати фундамент для майбутніх законотворчих ініціатив та процесів. Проте, досить тривалий період часу вітчизняне законодавство про адміністративну процедуру знаходилося в певній невизначеності, а розробка та прийняття спеціального акту, що визначав би правові засади у цій сфері занадто затягувалися. Важливо зауважити, що пояснення такого стану справ лежить не тільки у площині політичної волі та своєрідної обмеженості нормотворчого потенціалу законодавця. Передумовами цього безумовно є й історичні фактори у державотворенні, тенденції та напрями наукових досліджень, архаїзми та пережитки у сприйнятті сучасних правових інститутів, ментальні перцепції суспільством процесів, що десятиліттями відбувалися у сфері публічного адміністрування тощо [6, с. 355].

Адміністративна процедура, як інструмент публічного управління, має безпосередній вплив на реалізацію принципу рівності, закріпленого в Конституції України та міжнародних актах. Потреба у правовому врегулюванні адміністративних процедур обумовлена як соціальними, так і правовими факторами. З одного боку, суспільство демонструє зростаючий рівень обізнаності щодо гендерної рівності. З іншого боку, вітчизняне адміністративне право лише починає адаптуватися до викликів, пов'язаних із захистом прав людини, зокрема з подоланням стереотипів та дискримінаційних практик у публічному управлінні. Історичні та ментальні бар'єри у сприйнятті гендерної ідентичності ускладнюють цей процес, проте саме адміністративні процедури здатні стати основою для поступового трансформування суспільної свідомості.

Визначальною ознакою розвитку законодавства, зокрема адміністративного, у демократичних країнах є його спрямованість на забезпечення прав і законних інтересів осіб у відносинах із державою та її органами. Однією з найважливіших гарантій цього є чітка регламентація процедурного аспекту відносин особи і влади. За таких умов державний службовець чи службовець органу місцевого самоврядування діє не свавільно, а керуючись чітко встановленим порядком. Це,

по-перше, забезпечує рівність осіб перед законом, адже до всіх однопорядкових справ застосовується однакова процедура, а, по-друге, існування законодавчо встановленої процедури є вихідною точкою для здійснення контролю, зокрема судового, за законністю діяльності органів влади [3, с. 259].

У практиці діяльності українського суспільства часто використовуються різні підходи до формування поняття «адміністративна процедура». Термін «процедура» походить від французького слова *procedure* та латинського *procedo*, українською мовою означає «просуватись», тобто встановлений порядок ведення, розгляд яких-небудь справ. У правовій сфері зазначений термін розуміється як нормативно визначена сукупність взаємопов'язаних, об'єднаних між собою дій, направлених на досягнення певного результату та реалізацію прав [3, с. 259–260].

Поняття «адміністративна процедура» змістовно наповнено двома термінами. По-перше, процедура, є впорядкованим прийняттям актів, зорієнтованим на досягнення певного результату. По-друге, термін «адміністративний» в науці тлумачиться як той, що пов'язаний з управлінням, так і той, що покликаний служити. Таке двояке розуміння базової категорії адміністративного права обумовлює існування двох типів правовідносин, що виникають у сфері публічного управління. Це, по-перше, ті відносини, що носять управлінський характер, виникають за ініціативою владарюючих суб'єктів, в яких на приватних осіб покладається здебільшого виконання обов'язків. Приміром, при здійсненні контролю у сфері господарської діяльності уповноважений орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи вчиняють певні дії, приймають рішення, а суб'єкти господарювання зобов'язані допускати їх до перевірок, надавати документи для перевірки тощо. По-друге, у відносинах з публічною адміністрацією приватні особи реалізують значну частину своїх прав. Так, для реєстрації підприємницької діяльності, отримання ліцензії, дозволу тощо приватні особи звертаються до представників адміністративної влади, і тільки останні вправі прийняти рішення або вчинити дії, спрямовані на те, щоб фізичні та юридичні особи задовольнили свої права та законні інтереси. Ці два типи правовідносин потребують для свого врегулювання встановлення декого відмінних принципів і правил [4, с. 113-124].

Вчені В. Галунько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко, Т. Коломoeць, В. Курило, С. Стеценко визначають, що адміністративна процедура – це визначений законодавством порядок розгляду та вирішення суб'єктами публічного адміністрування конкретної адміністративної справи, а також порядок ухвалення та виконання адміністративного акта з метою забезпечення реалізації прав і законних інтересів особи та виконання нею визначених законом обов'язків, захисту її прав, свобод і законних інтересів [3, с. 259–260].

Під адміністративною процедурою І. В. Бойко пропонує розуміти структурований, нормативно закріплений порядок прийняття адміністративних актів (у тому числі й укладення адміністративно-правових договорів), спрямований на вирішення конкретних справ у сфері публічного управління [4, с. 113-124]. Під адміністративною процедурою Ю. Басова розуміє встановлений

адміністративно-правовими нормами послідовний правозастосовчої діяльності порядок органів публічної адміністрації щодо вирішення індивідуальних адміністративних справ, результатом якої є прийняття адміністративного акта або укладення адміністративного договору [5, с. 123]. Р. В. Ігонін, М. В. Вікторчук визначають, що адміністративна процедура як частина адміністративного процесу є врегульованою положеннями адміністративно-процесуального законодавства, не пов'язана з розглядом спорів або застосуванням примусових заходів правозастосовної діяльності щодо порядку підготовки і прийняття рішень органів виконавчої влади [1, с. 182-190].

Під адміністративною процедурою І. Юрійчук розуміє нормативно закріплений алгоритм (порядок дій для досягнення результату) розгляду та вирішення органами публічної адміністрації індивідуальних адміністративних справ, що здійснюється з метою сприяння реалізації та захисту прав, свобод та законних інтересів фізичних та юридичних осіб та забезпечення верховенства права в українському соціумі [2, с. 156].

Отже, на наш погляд, адміністративна процедура запобігання дискримінації за ознакою гендерної ідентичності в Україні – це врегульовані та упорядковані адміністративно-правовими нормами дії органів публічної адміністрації щодо прийняття адміністративних рішень, надання адміністративних послуг та здійснення інших інструментів правозастосування задля виявлення, попередження та усунення дискримінаційних проявів за гендерною ознакою.

Включаючи до характеристик особливості сфери, на наш погляд, особливості адміністративних процедур запобігання дискримінації за ознакою гендерної ідентичності в Україні визначають наступними характеристиками:

1) правовий характер адміністративних процедур запобігання дискримінації за ознакою гендерної ідентичності (функціонування в межах та на основі правових норм);

2) спрямованість на забезпечення рівності при реалізації різних прав, свобод та можливостей осіб в суспільстві;

3) міжвідомчий підхід до формування системи суб'єктів реалізації адміністративних процедур запобігання дискримінації за ознакою гендерної ідентичності;

4) превентивний характер впливу;

5) забезпечення адміністративних процедур запобігання дискримінації за ознакою гендерної ідентичності здійснюється через механізм захисту прав;

6) правозахисний та відновлювальний характер адміністративних процедур запобігання дискримінації за ознакою гендерної ідентичності;

7) при формуванні та реалізації адміністративних процедур запобігання дискримінації за ознакою гендерної ідентичності здійснюється орієнтація на суспільну думку та міжнародні стандарти у сфері прав людини.

Список використаних джерел:

1. Ігонін Р. В. Поняття та особливості адміністративних процедур. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2019. Вип. 2. С. 182-190.

2. Юрійчук І. Правове поняття адміністративних процедур. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 5. С. 151-156.
3. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / В. Галунько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко, Т. Коломоєць, В. Курило, С. Стеценко та ін.; за ред. В. Галунька та О. Правоторової. Видання четверте. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 592 с.
4. Бойко І. В. Адміністративна процедура: поняття, ознаки й види. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2017. Вип. 33. С. 113-124.
5. Басова Ю. Ю. Теоретико-правовий аналіз поняття "адміністративна процедура". *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2014. Вип. 11(1). С. 121-123.
6. Малик І. М. Адміністративна процедура: вкотре до змісту категорії та її співвідношення із суміжними правовими поняттями. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 6. С. 355-361.

Панфьоров П. І.,
здобувач кафедри правоохоронної та
антикорупційної діяльності
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія
управління персоналом»
м. Київ, Україна

ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНЕ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМКІВ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Поліція – це головний правоохоронний суб'єкт будь-якої країни світу. Незважаючи на позитивні зрушення, які відбулися після створення Національної поліції України (НПУ) (2015 р.) [1], в частині організаційно-правового забезпечення основних напрямків діяльності такого правоохоронного органу, у тому числі й щодо здійснення запобігання кримінальним правопорушенням, залишається значна кількість проблемних питань зумовлених законодавчими прогалинами, дублюванням повноважень, певною неузгодженістю, а то й поспішністю реформування органів і підрозділів, відсутністю соціального, матеріально-технічного, фінансового забезпечення як кримінологічного інструментарію, так і безпосередньо самих поліцейських.

Нормативно-правове забезпечення поліцейської юрисдикції під час введення воєнного стану зазнало масштабних оновлень шляхом доповнення та зміни законодавчих положень, які визначають організаційно-правові засади діяльності, статус поліцейських та процесуальні аспекти особливого режиму досудового розслідування. Втім, аналіз останніх досліджень та публікацій засвідчив, що особливості діяльності НПУ як суб'єкта запобігання кримінальним

правопорушенням не знайшли свого цільового комплексного дослідження й розробки напрямів удосконалення. Означений стан речей ставить під загрозу ефективність кримінологічної політики та правоохоронної реформи визначених у стратегічних планах і документах держави.

Сьогодні, завдання вчених кримінологів полягає в забезпеченні політиків та в цілому суспільство, ефективною стратегією впливу на злочинність, стратегією, яка дозволила б з максимальною результативністю розподіляти ресурси суспільства в протистоянні соціальному злу, яким є злочинність, та запобігати її проявам, а це неможливо без володіння знаннями про причинний комплекс. У більшості учені переконані, що діяльність щодо запобігання кримінальним правопорушенням, – це різновид профілактичної роботи, функціональний зміст і мета якої полягає у перешкоджанні дії детермінант суспільно небезпечних діянь та їх проявів, передусім причин і умов останніх через обмеження, нейтралізацію, а за можливістю – усунення їхньої дії [2, с. 324].

У свою чергу, В. В. Голіна вважає, що запобігання кримінальним правопорушенням – це соціальна політика держави, яка спрямована на подолання криміногенно небезпечних протиріч у суспільних відносинах з метою їх позитивного вирішення і поступового витіснення (так зване загальносоціальне запобігання), а також спеціальна випереджальна практика протидії формуванню і реалізації на різних стадіях кримінальних проявів (спеціально-кримінологічне запобігання) [3, с. 16]. А, в цілому, під запобіганням кримінальним правопорушенням (у більш широкому змісті) він розуміє сукупність різноманітних видів діяльності і заходів у державі, спрямованих на вдосконалення суспільних відносин, з метою усунення негативних явищ і процесів, що породжують кримінальні правопорушення або сприяють їх вчиненню, а також недопущення цих суспільно небезпечних діянь на різних стадіях кримінальної поведінки [4, с. 142].

Основними цілями такого виду запобігання суспільно небезпечним діям є подолання або обмеження кримінологічно небезпечних протиріч у суспільстві, поступове викорінення негативних явищ, створюваних політичними, економічними, психологічними, міжнаціональними та іншими чинниками виникнення криміногенного потенціалу в суспільстві (економічні та політичні кризи; розшарування населення; необґрунтоване, протиправне збагачення певних кіл громадян; безробіття; існування на межі виживання переважної частини населення; занепаду моралі; проституція, наркоманія, алкоголізм, безпритульність тощо) [3, с. 19] – ось тільки видима («надводна») частина проблем [5, с. 137].

На нашу думку, під «загальносоціальним запобіганням кримінальним правопорушенням, що здійснюється НПУ» пропонуємо розуміти визначену на нормативно-правовому рівні діяльність правоохоронного органу, що спрямована на нейтралізацію, блокування та усунення детермінант, які породжують та сприяють вчиненню суспільно небезпечних діянь, а також підвищенню рівня ефективності реалізації заходів державної соціальної політики з урахуванням потенційних соціально-правових можливостей центрального органу виконавчої влади який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Список використаних джерел:

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.
3. Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. Харків: Нац. юрид. академія України, 2011. 120 с.
4. Кримінологія: підручник / В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін.; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2014. 440 с.
5. Колб Р. О. Банківська установа як суб'єкт запобігання злочинам: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.08. Запоріжжя. 2021. 289 с.

Панченко О. І.,

*кандидат юридичних наук, старший дослідник,
головний спеціаліст відділу перспективного розвитку
Тренінгового центру прокурорів України
м. Київ, Україна*

СТРАЖДАННЯ ЯК КРИТЕРІЙ ВИЗНАЧЕННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ

У теорії цивільного права стосовно визначення поняття моральної (немайнової) шкоди, яка заподіяна фізичній особі, існують три підходи. Для першого властиве встановлення факту моральних, психічних або фізичних страждань. Для другого недостатньо встановлення цих страждань, а необхідним є наявність втрат немайнового характеру або негативних наслідків морального чи іншого немайнового характеру, які виникли внаслідок моральних, психічних або фізичних страждань. Третій підхід полягає в приниженні честі, гідності й ділової репутації або в моральних переживаннях у зв'язку з ушкодженням здоров'я, а також унаслідок порушення інших прав [1].

Зауважимо, що у світовій практиці виокремлюють такі різновиди страждань:

– елементарні страждання, які визначаються як психоневральний процес, що є свідомою суб'єктивною неприємністю, яка може мати місце в будь-якому негативному емоційному випадку;

– фізичні страждання, які доволі часто синонімізуються з поняттям болі й означають неприємний сенсорний та емоційний випадок, пов'язаний із фактичним чи потенційним пошкодженням тканини або описаний в термінах такого пошкодження;

– ментальні страждання як неприємні ментальні й емоційні випадки, що пов'язані з фактичним чи потенційним психологічним пошкодженням [2].

На думку В.П. Паліюк, під моральними стражданнями як емоційно-вольовими переживаннями людини розуміються пережиті нею почуття приниження, роздратування, пригніченості, гніву, сорому, розпачу, неповноцінності, стану психологічного дискомфорту тощо. Визначення моральної шкоди через страждання означає, що вони мають бути відображені у свідомості потерпілого та викликати негативні психічні наслідки. Вони є визначальними показниками настання моральної шкоди. Поняття душевних страждань складне, адже це ті процеси, які проходять у свідомості людини і дати їм визначення за допомогою лише юридичної термінології практично неможливо [3, с. 170].

Ми приєднуємося до думки дослідників другої групи, адже встановлення самого факту страждань не достатньо для отримання відшкодування. Необхідно, щоб ці страждання мали своїм наслідком негативні зміни в організмі людини, адже у кожного свій персональний «поріг чутливості», індивідуальні особливості психіки, а тому на здоров'я однієї особи ці переживання не матимуть особливого впливу, а фізичний і моральний стан іншої може значною мірою через них погіршитися. Наприклад, через сильні переживання внаслідок незаконного звільнення колишній співробітник може впасти в депресію, що потягне за собою низку функціональних розладів у його організмі аж до таких серйозних захворювань як інфаркт чи інсульт або певних соматичних чи психічних хвороб; у нього може виникнути агресія до інших як «відповідь» на вчинену щодо нього несправедливість; розвинутиися певна форма залежності (алкогольної, наркотичної) або девіантної поведінки. Інший же простіше поставиться до ситуації і за тижневий період засмучення і поганого настрою розпочне пошуки іншої роботи (тобто не сприймає обстановку, що склалася, як травмуючу). Це пов'язано із внутрішнім «моральним кодексом» кожної особи, адже деякі люди просто не в змозі зрозуміти і осягнути, як інші можуть поводитися нечесно, несправедливо чи неправомірно, і така поведінка викликає в них сильний внутрішній протест і потужну емоційну реакцію, яка не може не відбитися на стані здоров'я. До того ж, одна людина здатна «ввімкнути» регуляційні механізми свого організму і адаптуватися до травматичної ситуації, інші ж цього зробити не можуть, що проявляється у цілій низці вищеперерахованих негативних реакцій.

Це твердження «перегукується» з поглядом на цю проблему Р.О. Стефанчука, який виділяє «психічні страждання» (які заподіюють шкоду психічному здоров'ю особи як наслідок психотравм) та «моральнісні страждання» (що заподіюються особі внаслідок порушення цілісності її системи моральнісних цінностей та пріоритетів). Крім того, наголошує автор, підставою для наявності моральної шкоди можуть бути лише кваліфіковані страждання (фізичні, психічні та моральнісні) і не можуть бути елементарні страждання, оскільки вони, по-перше, є такими, що заподіюються будь-якою неприйнятною з боку особи поведінкою, а, по-друге, є надзвичайно суб'єктивними, що повинно унеможливити будь-який вплив на них з боку права [4, с. 69–70].

Також наші доводи відповідають висновкам, зроблених О.В. Андрієнко, яка стверджує, що на виникнення переживання моральної шкоди впливає інтерпретація особою:

- 1) психотравмуючої ситуації;
- 2) власної особи й поведінки – за параметрами порівняння власного стану зі станом кривдника (фізичним; психічним; психологічним; соціальним; економічним); тяжкості суб'єктивних наслідків; вибору способів реагування; рефлексії ставлення до кривдника; можливості вибору інших варіантів поведінки у травмуючій ситуації; наявності й форми власної вини; рефлексії оцінки соціумом власної поведінки;
- 3) особистості й поведінки кривдника – за параметрами врахування стану (фізичного; психічного; психологічного; соціального; економічного) й особистісних характеристик; наявності й форми вини, ставлення до того, що відбулося, спроби спокутувати порушення; можливості вибору інших варіантів поведінки у травмуючій ситуації; тяжкості вчиненого; рефлексії оцінки соціумом поведінки кривдника; очікувань щодо поведінки кривдника і констатація факту порушення соціальної норми [5, с. 8].

Тому, як правильно стверджує автор, інститут компенсації моральної шкоди покликаний захищати осіб, які або (а) зазнали грубого втручання в суб'єктивний простір, що унеможливило задіяння компенсаторних механізмів саморегуляції, або (б) мають недостатній рівень розвитку (вади) саморегуляції і диспозиційної системи [5, с. 9].

Тож, на нашу ж думку, моральною шкодою є потужна когнітивна та емоційна реакція особи на подію (дію або бездіяльність з боку інших людей), яка порушує її внутрішній моральний чи етичний кодекс, та призводить до негативних психічних станів та реакцій.

Список використаних джерел:

1. Чанцева Т.П. Проблема визначення поняття «моральна шкода». Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (16 травня 2018 р.). Дніпро: Дніпровський державний університет внутрішніх справ. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/2839/1/61.pdf>
2. Adamou, Marios & Hale, Anthony (2003). PTSD and the law of psychiatric injury in England and Wales: Finally coming closer? The journal of the American Academy of Psychiatry and the Law, 31, 327 – 332. URL: https://www.researchgate.net/publication/9034606_PTSD_and_the_law_of_psychiatric_injury_in_England_and_Wales_Finally_coming_closer
3. Паліюк В.П. Відшкодування моральної (немайнової) шкоди: монографія. Вид. 2-е, випр.. та доп. Київ: Право, 2000. 272 с.
4. Стефанчук Р.О. Компенсація моральної шкоди як спосіб захисту особистих немайнових прав: проблеми та шляхи вирішення. Університетські наукові записки. 2007. № 1. С. 67–83.
5. Андрієнко О.А. Психологічний зміст компенсації моральної шкоди в нормотворчій та правозастосовчій діяльності: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.06. Академія управління Міністерства внутрішніх справ. К., 2009. 17 с.

Пахолок І. В.,

*здобувач Науково-дослідного інституту публічного права
м. Київ, Україна*

THE CONCEPT OF THE FUNCTIONS OF THE ADMINISTRATIVE AND LEGAL MECHANISM FOR ENSURING THE ECONOMIC INTERESTS OF THE STATE

Taking into account the interpretative approaches of scientists to the content of the functions of legal mechanisms [1, p. 31–32; 2; 3, p. 41; 4, p. 134–137], we can conclude that the functions of the administrative and legal mechanism for ensuring the economic interests of the state are socially determined and normatively defined. These functions are holistically aimed at fulfilling the scope of tasks of this administrative and legal mechanism, influencing legal relations in the economic field, the subjects of these relations, and the functioning of entities that ensure the economic interests of the state.

First, these functions manifest in the areas of activity of authorized entities. Regulatory activities involve the development and implementation of regulations governing economic activity, establishing rules, norms, and standards for the virtuous use of business freedom while ensuring fair and transparent conditions for conducting economic activities. Additionally, control and supervisory activities focus on ensuring compliance with economic legislation, which includes conducting inspections, audits, and monitoring the activities of business entities. Anti-corruption activities in the economic field are also crucial, involving the investigation of corruption offenses and violations related to corruption, bringing perpetrators to legal responsibility, and implementing preventive measures. Furthermore, the support and development of entrepreneurship at both national and local levels play a significant role in these functions.

Second, these functions are also components of public administration in the economic field. Ensuring economic stability is achieved by maintaining macroeconomic stability through the regulation of monetary policy, the budget process, the tax system, and public debt. The protection of economic rights and freedoms is essential, safeguarding property rights, freedom of enterprise, consumer rights, and ensuring fair and transparent access to resources and markets. Efficient use of public resources involves planning and distributing public resources, monitoring their effective use, and preventing waste and misuse of funds. Lastly, combatting corruption within the economic field is critical, with measures implemented to prevent and address corruption effectively.

Therefore, we can conclude that several special features characterize the functions of the administrative and legal mechanism for ensuring the economic interests of the state. First, the general goals and objectives of state economic policy and the purpose of such a legal mechanism integrally determine these functions. They should contribute to economic stability, protection of economic rights of business entities, efficient use of public resources, and the fight against corruption in the economic field. Second, the functions of this mechanism are correlated with the functions of state economic policy,

ensuring their relevance and effectiveness in solving specific economic problems, especially in the face of changes in the economic environment and political priorities. Third, these functions follow from the norms of current administrative, economic, tax, and customs legislation, which constitute the legal basis for the formation and implementation of state economic policy. Fourth, these functions are inherent in management activities and are objectified within planning, organizing, controlling, and coordinating the actions of government authorities and civil society entities to ensure the state's economic interests and meet general managerial requirements in public administration. Fifth, these functions are carried out exclusively by entities authorized to form and implement state economic policy. Sixth, these functions cover various sectors of the economy and aim to integrate economic, legal, and social interests, contributing to a comprehensive approach to solving current economic problems and preventing potential issues. Seventh, these functions are dynamic and adaptable to changes in both the economic environment and the legal landscape for entrepreneurial activity, allowing for quick responses to new challenges and threats to the state's economic interests. Eighth, the functions are largely preventive, aiming to prevent economic crimes and offenses, thus protecting economic interests even at the stage of potential risks becoming significant. Ninth, these functions encompass a wide range of measures, from legal regulation to organizational and control actions, providing an integrated approach to ensuring the economic interests of the state. Finally, these functions are holistically focused on achieving specific results, such as increasing economic efficiency, ensuring financial system stability, enhancing investment attractiveness, and reducing corruption risks in the field of economic interests.

Consequently, we can conclude that the functions of the administrative and legal mechanism for ensuring the economic interests of the state are simultaneously the directions of activity of authorized entities and components of public administration in the economic field. These functions are determined by the general goals of state economic policy and are adapted to the changing economic environment, ensuring their relevance and effectiveness. They encompass a wide range of activities, from developing regulations in the relevant area to monitoring their implementation, including regulatory, control, supervisory, and anti-corruption activities in the field of economic security. Furthermore, the functions of the administrative and legal mechanism are aimed at ensuring macroeconomic stability, protecting the economic rights of business entities, efficient use of public resources, and combating corruption. Consequently, these functions are comprehensive and preventive in nature, allowing the state to respond quickly to new challenges and threats in the field of ensuring the economic interests of the state.

References:

1. Боровик А.В., Вархов А.Г., Деревянко Н.З. Адміністративно-правовий механізм взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки: питання теорії та практики: монографія. Одеса: Юридика, 2024. 186 с. doi:10.61563/978-617-8263-92-8.

2. Вархов А.Г. Завдання та функції адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної

безпеки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 1. С. 90–95. doi:10.32844/2618-1258.2023.1.16.

3. Шумейко Т.А. Функції адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 10 (112). С. 39–46. doi:10.32844/2222-5374-2020-112-10.05.

4. Sangara O. Modern directions of research of administrative and legal mechanism of realization of citizens' rights and freedoms in the field of local government. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. Vol. 2 (3). P. 130–139.

Пащук А. В.,

здобувач Науково-дослідного інституту публічного права
м. Київ, Україна

ФОРМИ ДІЯЛЬНОСТІ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ РИЗИКАМ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ

Як ключовий суб'єкт запобігання та протидії ризикам економічній безпеці та правоохоронний орган в економічній сфері, Бюро економічної безпеки, відповідно до своїх повноважень, має право реалізовувати спеціальні форми діяльності, які забезпечують ефективне та якісне виконання завдань і функцій. Вони (форми) є визначеними та регульованими чинним законодавством України групами однорідних, об'єднаних спільною метою дій юридичного характеру, спрямованих на виконання вимог правових норм, які регулюють суспільно-правові відносини діяльності органів і підрозділів Бюро у напрямку запобігання та протидії ризикам економічній безпеці України.

На сьогоднішній день, формами запобігання та протидії ризикам економічній безпеці в діяльності БЕБ, на наш погляд, є наступні:

- розробка та видання нормативно-правових актів з питань запобігання та протидії ризикам. Згідно до статті 23 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади», центральний орган виконавчої влади у межах своїх повноважень, на основі і на виконання Конституції та законів України, актів Президента України та постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів України та наказів міністерств видає накази організаційно-розпорядчого характеру та накази, які є адміністративними актами, організовує та контролює їх виконання. Накази центрального органу виконавчої влади або їх окремі положення можуть бути оскаржені фізичними та юридичними особами до адміністративного суду в порядку, встановленому законом. Накази центрального органу виконавчої влади, які є адміністративними актами, оскаржуються в порядку, визначеному законодавством про адміністративну процедуру, до центрального органу виконавчої влади, який прийняв такий адміністративний акт, якщо при ньому

утворено комісію з розгляду скарг, крім випадків, якщо законами України визначено інший суб'єкт розгляду скарги, та/або до адміністративного суду. У разі якщо при центральному органі виконавчої влади комісію з розгляду скарг не утворено, такі накази оскаржуються до адміністративного суду. Накази центрального органу виконавчої влади можуть бути скасовані Кабінетом Міністрів України повністю чи в окремій частині [1]. Тож, дана форма діяльності активно застосовується БЕБ для нормативно-правового забезпечення та організації роботи в цілому, та його діяльності із забезпечення та протидії ризикам економічній безпеці, зокрема. Як приклад варто відмітити такі Накази БЕБ: «Про затвердження Порядку застосування ризик-орієнтованого підходу в Бюро економічної безпеки України» від 01.02.2023 №36, «Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення уповноваженими посадовими особами Бюро економічної безпеки України» від 20.09.2022 №234, яким затверджено Стратегію інституційного розвитку Бюро економічної безпеки України до 2027 року від 01.01.2024 №1 тощо;

- укладення договорів. БЕБ уповноважено застосовувати договірну форму діяльності для укладення: по-перше, міжнародних угод в сфері виконання своїх функцій; а, по-друге, договори відповідального зберігання в рамках кримінального процесу, які укладаються з метою збереження речових доказів. На відміну від наказів, як документів внутрішньо-організаційного характеру, договори є більш гнучкою формою упорядкування діяльності Бюро, що дозволяють залучати додаткові сили та засоби, у тому числі інших держав для виконання окремих, покладених на БЕБ завдань і функцій;

- міжнародне співробітництво БЕБ. Стаття 6 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» закріплює, що Бюро економічної безпеки України здійснює співробітництво з компетентними органами інших держав, міжнародними, міжурядовими організаціями в межах своєї компетенції відповідно до законодавства України та міжнародних договорів України. Працівники Бюро економічної безпеки України у випадках і порядку, визначених КПК та іншими законами України, направляються до міжнародних організацій, іноземних держав як компетентні представники з метою забезпечення координації співробітництва з питань, що належать до повноважень Бюро економічної безпеки України, та залучаються до участі в міжнародних заходах, пов'язаних із забезпеченням економічної безпеки України, а також міжнародних заходах з обміну досвідом. Крім того, працівники БЕБ можуть брати участь у міжнародних слідчих групах відповідно до законодавства України та міжнародних договорів України, залучати до роботи іноземних експертів з боротьби з кримінальними правопорушеннями у сфері, що належить до компетенції Бюро економічної безпеки України, виконувати інші повноваження, пов'язані з виконанням покладених на них обов'язків, передбачених законодавством щодо міжнародного співробітництва з компетентними органами інших держав та міжнародними організаціями [2];

- інформаційно-технологічне забезпечення діяльності Бюро. Дана форма діяльності регламентована статтями 10 та 11 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України». Згідно їх положень, інформаційні системи і

засоби їх забезпечення, розроблені, виготовлені або придбані Бюро економічної безпеки України, є державною власністю. Система захисту інформації, що зберігається в базах даних інформаційних систем, встановлюється Бюро економічної безпеки України. Бюро економічної безпеки України: 1) для цілей оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування створює інформаційно-телекомунікаційні системи (мережі) та веде оперативний облік в обсязі та порядку, передбачених законодавством; 2) здійснює впровадження і технічне супроводження інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем і технологій; 3) забезпечує надання державним органам інформації з банків (баз) даних згідно із законом. Інформація про доступ до банку (бази) даних має фіксуватися і зберігатися в автоматизованій системі обробки даних включно з інформацією про: 1) посаду, прізвище, власне ім'я, по батькові працівника, який здійснив доступ; 2) дату, час, тривалість доступу; 3) інформацію, що підлягала перегляду; 4) передачу (копіювання) інформації; 5) використання захищеного носія особистого ключа [2];

- матеріально-технічне та фінансове забезпечення БЕБ. За загальним порядком, фінансове та матеріально-технічне забезпечення Бюро економічної безпеки України здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, коштів, передбачених проектами міжнародної технічної допомоги. У кошторисі Бюро економічної безпеки України передбачається створення фонду витрат для здійснення оперативно-технічних та оперативно-розшукових заходів, слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. Забезпечення Бюро економічної безпеки України необхідними матеріально-технічними засобами, технікою, обладнанням, іншим майном для службової діяльності здійснюється відповідно до законодавства про публічні закупівлі [2]. Бюро зі своєї сторони зобов'язано правильно та ефективно розпоряджатись матеріально-технічною базою та фінансовими ресурсами, звертатись до відповідних органів державної влади та, зокрема КМУ із запитами про економічне сприяння та допомогу, а також проводити для цілей своєї діяльності публічні закупівлі. Метою даної форми є створення ресурсної основи для запобігання та протидії ризикам економічній безпеці, а також безперервної діяльності Бюро в цілому;

- провадження оперативно-розшукової діяльності. За Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» (далі – ОРД), це система гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів. Завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави. До суб'єктів, які уповноважені здійснювати ОРД відносяться підрозділи детективів та оперативно-технічні підрозділи БЕБ [3];

- провадження процесуальної діяльності. Це комплексна форма діяльності БЕБ, яка передбачає здійснення провадження в справах про адміністративні

правопорушення та кримінального провадження, що виступають організаційно-процесуальними моделями боротьби із суспільно-небезпечними та негативними явищами [4].

Таким чином, саме наведені вище форми найбільш змістовно характеризують практичний бік діяльності Бюро економічної безпеки України у напрямку запобігання та протидії ризикам економічній безпеці. Втім, як суттєвий недолік, слід відзначити, що не всі із них віднайшли належного нормативного врегулювання. А відтак, дана прогалина потребує усунення, що значно покращить теоретичні дослідження у цьому напрямку та правозастосовну практику.

Список використаних джерел:

1. Про центральні органи виконавчої влади: закон від 17.03.2011 №3166-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. №38. Ст.385.
2. Про Бюро економічної безпеки України: закон від 28.01.2021 №1150-IX. Відомості Верховної Ради України. 2021. №23. Ст.197.
3. Про оперативно-розшукову діяльність: закон від 18.02.1992 №2135-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. №22. Ст.303.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон від 13.04.2012 №4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. №9-10. Ст.88.

Петров В. І.,

*здобувач Науково-дослідного інституту публічного права
м. Київ, Україна*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ПРИВЛАСНЕННЯ, РОЗТРАТИ АБО ЗАВОЛОДІННЯ ЧУЖИМ МАЙНОМ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ СВОЇМ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ

Як відзначає Ю.В. Александров, об'єктивна сторона складу кримінального правопорушення – це сукупність передбачених законом ознак, які характеризують зовнішній вияв суспільно небезпечного діяння, що посягає на об'єкти кримінально-правової охорони, а також об'єктивні чинники, з якими пов'язане це діяння. Так, до ознак об'єктивної сторони автор відносить:

- суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність);
- суспільно небезпечні наслідки;
- причиновий зв'язок між суспільно небезпечним діянням (дією або бездіяльністю) і суспільно небезпечними наслідками;
- об'єктивні обставини, з якими діяння пов'язане (місце, час, обстановка, спосіб, засоби та знаряддя вчинення кримінального правопорушення) [1, с. 80–81].

Разом із тим, як зазначає науковець, залежно від описування ознак об'єктивної сторони кримінального правопорушення у диспозиціях статей Особливої частини КК України їх можна поділити на дві групи: 1) обов'язкові та 2) факультативні. До першої групи відносять діяння (дію або бездіяльність), а до другої суспільно небезпечні наслідки, причиновий зв'язок та об'єктивні обставини [1, с. 81].

Знову, якщо звернутись до диспозиції ч. 2 ст. 191 КК України то виходить, що кримінальне правопорушення, як суспільно небезпечне діяння може вчинятися виключно у формі дії. І разом з тим, дія може бути виражена, як привласнення, розтрата або заволодіння. Отже, доцільно розкрити останні.

Як зазначає М.І. Мельник та М.І. Хавронюк привласнення полягає у протиправному і безоплатному вилученні (утриманні, неповерненні) винним чужого майна, яке знаходилося у його правомірному володінні, з наміром у подальшому обернути його на свою користь. У результаті привласнення чужого майна винний починає незаконно володіти і користуватись вилученим майном, поліпшуючи безпосередньо за рахунок викраденого своє матеріальне становище. Розтрата передбачає незаконне і безоплатне обернення винним чужого майна, яке йому ввірене чи перебувало в його віданні, на користь третіх осіб. В результаті розтрата винний поліпшує майнове становище інших осіб шляхом безпосереднього споживання ними незаконно вилученого майна, позбавлення їх за рахунок витрачання такого майна певних матеріальних витрат, збільшення доходів інших осіб. Заволодіння чужим майном шляхом зловживання службової особи своїм службовим становищем має місце тоді, коли службова особа незаконно обертає чуже майно на свою користь чи користь третіх осіб, використовуючи при цьому своє службове становище. Його особливістю є те, наголошують автори, що, на відміну від привласнення чи розтрата, предметом заволодіння чужим майном шляхом службового зловживання може бути і майно, яке безпосередньо не було ввірене винному чи не перебувало в його віддані [2, с. 600].

Разом із тим, як наголошує В.В. Шаблистий, заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем на відміну від перших двох форм вчинення цього кримінального правопорушення (привласнення та розтрата), не може вчинятися щодо майна, яке було ввірене винному або перебувало у його віданні. Не обов'язково і щоб винний мав повноваження щодо такого майна (наприклад, говорить правник, директор хлібозаводу наказує одним підлеглим виготовляти хліб із борошна першого ґатунку, іншим – реалізувати його як хліб із борошна вищого ґатунку, а сам, відображаючи неправдиву інформацію в бухгалтерській документації, заволодіває коштами, які становлять різницю у вартості борошна різних ґатунків). Тому, переконаний автор, для притягнення особи до кримінальної відповідальності за розглядувану форму вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 191 КК України, достатньо встановити, що службова особа використовувала надані їй владні (в тому числі організаційно-розпорядчі та адміністративно-господарські) повноваження для заволодіння чужим майном. При цьому, наголошує В.В. Шаблистий, алгоритм вчинення

кримінального правопорушення виглядає так: використання службовою особою наданих їй владних повноважень всупереч інтересам служби заволодіння чужим майном. Якщо ж службова особа спочатку звертає на свою користь чуже майно, а вже потім зловживає своїм службовим становищем (наприклад, з метою приховати вчинений злочин), то її дії необхідно кваліфікувати за правилами реальної сукупності злочинів – за тією нормою, яка передбачає вчинений вид викрадення, та відповідною частиною статей 364 чи 364-1 КК України [3, с. 27].

Проте, звернемо свою увагу на судову практику застосування ч. 2 ст. 191 КК України. Приміром заволодіння може слугувати вирок Харківського районного суду Харківської області у справі № 635/420/19 від 06 лютого 2019 року.

Так, ОСОБА_5, перебуваючи на посаді фахівця відділу постачання, виконуючи організаційно-розпорядчі та адміністративно-господарські функції, пов'язані, у тому числі, з правом підпису документів та подачею графіку відпусток співробітників кафедри, достовірно знаючи порядок оформлення необхідних документів на відрядження або відпустки, а також усвідомлюючи необхідність оформлення таких документів, зловживаючи своїм службовим становищем, у лютому, квітні, червні та серпні 2015 року, керуючись єдиним корисливим умислом, заволоділа бюджетними грошовими коштами в сумі 710,5 гривень та скоїла кримінальне правопорушення. Крім цього, ОСОБА_5, будучи службовою особою, зловживаючи своїм службовим становищем, перебуваючи на посаді спеціаліста першої категорії відділу постачання Університету, переслідуючи корисливу мету, з корисливих мотивів, з метою заволодіння бюджетними грошовими коштами вказаної державної установи, у вигляді заробітної плати, діючи умисно та протиправно, самотійно затвердила табелі обліку використання робочого часу відділу постачання Університету за лютий, квітень, червень-серпень 2015 року, до яких були внесені недостовірні відомості в частині кількості відпрацьованих годин, на підставі яких, у подальшому, відповідно до «Положення про оплату праці працівників Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва», затвердженого ректором Університету, їй було нараховано заробітну плату за 23.02.2015, 10.04.2015, 26.06.2015, 17.08.2015, 18.08.2015, в той час як вона фактично у вказані робочі дні за місцем роботи була відсутня і службові обов'язки не виконувала [4].

Отже, дослідження об'єктивної сторони привласнення, розтрата або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем свідчить про те, що кримінальне правопорушення, як суспільно небезпечне діяння може вчинятися виключно у формі дії. Дія в свою чергу, може бути виражена виключно як привласнення, розтрата або заволодіння.

Список використаних джерел:

1. Александров Ю.В. Кримінальне право України: Заг. частина: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: МАУП, 2004. 328 с.
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та допов. Київ: ВД «Дакор», 2018. 1368 с.

3. Кваліфікація окремих злочинів у сфері економіки: практ. посіб. / за заг. ред. В.В. Шаблистого. Дніпро: Видавець Біла К.О., 2018. 124 с.
4. Матеріали Єдиного державного реєстру судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79654891>

Росляков О. В.,

*здобувач Науково-дослідного інституту публічного права
м. Київ, Україна*

РІЗНОВИДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Варто зауважити, що адміністративно-правові відносини у сфері організації та функціонування інституту місцевого самоврядування є специфічним різновидом суспільних взаємозв'язків (за домінуючим аспектом – організаційно-контрольного спрямування), врегульованих нормами адміністративного права, які виникають між органами державної влади, інститутами громадянського суспільства та місцевою владою у процесі реалізації публічних функцій.

Припускаємо, що спеціальними ознаками досліджуваних правовідносин є такі як:

1) виникають у сфері реалізації уповноваженими суб'єктами правового впливу щодо місцевого самоврядування з метою забезпечення ефективного управління місцевими справами;

2) мають організуючий характер та оптимізаційну спрямованість, оскільки об'єктивують врегульовчий процес реалізації державно-владних повноважень на місцях;

3) перебіг їхнього розвитку супроводжується наявністю контрольних механізмів, що зумовлено необхідністю моніторингу дотримання встановлених нормативів як з боку регуляторних акторів, так і громадянського суспільства;

4) є динамічними та адаптивними за змістом, адже тяжіють до утвердження стабільності і збалансованості розвитку механізмів місцевої демократії;

5) пронизані ідеологією децентралізації та формують окрему сферу публічного адміністрування, – субнаціональну сферу управління, представлену діяльністю місцевої влади.

Щодо їхніх різновидів, на нашу думку, такими є:

– організаційно-правові – регулюють порядок створення, діяльності та взаємодії органів місцевого самоврядування, їх повноваження, структуру та підзвітність. Вони можуть бути двох підвидів: 1) відносини між органами місцевого самоврядування та державними органами, інститутами громадянського суспільства та 2) відносини між різними рівнями місцевого самоврядування (громада – район – область);

– компетенційні – визначають обсяг (розподіл) повноважень і сферу відповідальності органів місцевого самоврядування; складаються із: 1) відносини щодо розподілу функцій між органами місцевого самоврядування та органами державної влади; 2) відносин щодо прийняття локальних актів управління;

– бюджетно-фінансові – пов’язані з розподілом та використанням фінансових ресурсів місцевих бюджетів. Йдеться про: 1) відносини щодо бюджетного регулювання, формування місцевих бюджетів та використання фінансових ресурсів та 2) відносин щодо контролю за ефективністю використання бюджетних коштів;

– сервісно-управлінські – стосуються надання публічних послуг органами місцевого самоврядування та їхніх зобов’язань перед громадянами, зокрема це: 1) відносини щодо надання адміністративних послуг населенню; 2) відносини у сфері соціального захисту, освіти, медицини, благоустрою та інших сфер публічного обслуговування;

– правоохоронні та юрисдикційні – охоплюють реалізацію заходів щодо захисту прав громадян, правопорядку та вирішення адміністративних спорів. Це відносини щодо: 1) притягнення до відповідальності посадових осіб місцевого самоврядування за порушення законодавства та 2) розгляду адміністративних спорів між громадянами та органами місцевого самоврядування;

– контрольно-наглядові – регулюють процедури здійснення державного контролю за законністю діяльності органів місцевого самоврядування. Йдеться про: 1) відносини між органами державної влади та місцевого самоврядування у сфері нагляду за дотриманням Конституції та законів України та 2) відносини, що виникають у процесі оскарження рішень органів місцевого самоврядування.

Рудяк І. С.,

*здобувач Науково-дослідного інституту публічного права
м. Київ, Україна*

ПРИНЦИПИ АНТИКРИЗОВОГО ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ

Варто зауважити, що саме формулювання терміну «принцип» не є якісним та однозначним, однак його сутність яскраво відображається площиною його застосування. Як правило, в аспекті публічно-правового поля ця категорія є застосовною для позначення системи ціннісних орієнтацій, які забезпечують ефективність і послідовність управлінських дій та рішень.

У контексті публічного адміністрування вчені єдині в позиції того, що це базова категорія, яка відображає зміст та спрямованість правореалізаційної діяльності. Будучи гнучкими за значенням та фундаментальними з організаційного дискурсу, принципи є репрезентацією суспільного запиту на

вектор розвитку, адже призначені забезпечити ідейним сенсом публічно-сервісну та регуляторну діяльність публічної адміністрації.

Тому, на нашу думку, принципи антикризового публічного адміністрування в Україні є системою ціннісних орієнтацій, які забезпечують ефективність і послідовність управлінських дій та рішень у спосіб наповнення їх ідейним змістом, що відображає відповідальне ставлення публічної адміністрації до охорони та захисту публічного блага через реалізацію публічного інтересу в короткостроковій та довгостроковій перспективі.

Слід зупинити увагу на актуальній думці М. Міхровської, яка наголошує на необхідності зміни застарілих принципів радянського державного управління на сучасні демократичні принципи публічного адміністрування, що стане базисом для всіх подальших перетворень на теренах нашої держави. Формування принципів діяльності публічної адміністрації в Україні повинно стати відображенням переходу національної правової системи від принципу «людина – гвинтик системи» до принципу «держава для людини» [1]. Принципи публічного адміністрування мають уособлювати ті принципово нові зміни, які відбулися у системі відносин між людиною і державою за останні 30 років. Крім того, слід пам'ятати, що значний вплив на основоположні засади функціонування національної публічної адміністрації справили Європейські принципи належного врядування. Зокрема, І. Патерило на підставі аналізу наявних у національній та європейській правових доктринах підходів пропонує виділяти надсистемні та системні принципи діяльності публічної адміністрації. До надсистемних принципів віднесено універсальні принципи верховенства права та юридичної вищості закону. До системних запропоновано відносити європейські принципи належного врядування, серед яких, зокрема, виділено принципи: незалежності, відкритості та прозорості, відповідальності, ефективності, орієнтації, підзвітності. Значення виділених принципів, на думку вченої, полягає у їх орієнтації на те, щоб: при застосуванні інструментів діяльності публічної адміністрації була забезпечена реальна можливість реалізації повноважень без негативного втручання у цей процес діяльності інших осіб та органів публічної влади; у своїй діяльності публічна адміністрація застосовувала інструменти з дотриманням правових норм та у напрямі дотримання інтересів суспільства; правові наслідки застосованих інструментів діяльності публічної адміністрації не порушували прав та інтересів громадськості, а тому забезпечувались механізмом відповідальності та контролю тощо [2, с. 316]. Віддаючи належне глибокому розкриттю дослідницею сутності та структури принципів публічного адміністрування, зауважимо, що багатопланові системи і структури, в яких переплітаються принципи різних рівнів, деякі з яких мають ієрархічні зв'язки одне з одним, а деякі частково дублюють одне одного, мають безсумнівне значення для розвитку теорії права, але водночас дещо ускладнюють сприйняття суб'єктами правозастосовної діяльності. Якщо виходити з того, що принципи представляють собою основні засади, орієнтири розвитку та основоположні настанови публічного адміністрування, які мають усвідомлюватися щонайменше всіма представниками публічних адміністрацій, і, бажано – фізичними особами та представниками

юридичних осіб, які вступають у суспільні відносини з публічними адміністраціями, прагнення до лаконічності має обмежувати теоретичні надбудови та бажання прискіпливо врахувати всі особливості системних і надсистемних зв'язків у певній сфері. Досить слушною є думка з цього приводу Д. Мулявки, який, звертаючись до напрацювань психології пам'яті, обґрунтовує недоцільність створення систем принципів, що включають понад 9 елементів, оскільки особливості запам'ятовування не дають змоги тримати у центрі уваги їх більшу кількість, а особливості практичної діяльності зазвичай не дають змоги постійно тримати перед очима перелік основних засад, яким ця діяльність має підпорядковуватися [3; 4, с. 114–115].

З огляду на це маємо зазначити, що ми прибічники думки згідно з якою принципи антикризового публічного адміністрування в Україні у найголовнішому аспекті мають репрезентувати постулати забезпечення стійкості і стабільності системи управління загалом та сфер діяльності публічної адміністрації – зокрема, їх гнучкості та адаптивності до мінливого безпекового середовища. Тому пропонуємо виокремлювати такі базові, основоположні принципи антикризового публічного адміністрування в Україні як: принцип завчасної превенції; принцип своєчасності та оперативності; принцип безперервності; принцип єдності та координаційності; принцип ресурсної достатності; принцип професіоналізму, інноваційності та відкритості до змін; принцип відповідальності; принцип цілеспрямованості.

Причому ми не зменшуємо цінності усіх інших принципів антикризового публічного адміністрування в Україні (на кшталт таких як законність, прозорість, підзвітність, ефективність та дієвість, рівність, гласність, єдиноначальність, об'єктивність, системного підходу, плановості чи доцільності), однак наголошуємо на виключній важливості попередніх.

Список використаних джерел:

1. Міхровська М. С. Адміністративно-правове забезпечення організації та діяльності органів виконавчої влади в Україні : дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2015. 232 с.
2. Патерило І. В. Інструменти діяльності публічної адміністрації: адміністративно-правове дослідження : монографія. Харків : Діса плюс, 2014. 432 с.
3. Мулявка Д. Г. Адміністративно-правове забезпечення приватної детективної (розшукової) та недержавної охоронної діяльності: дис... докт. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2020. 455 с.
4. Жукова Е.О. Види публічного адміністрування: проблеми правової теорії і практики: дис... д-ра юрид. наук. Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. Хмельницький, 2023. 499 с.

Сенич Ю. Я.,

здобувач кафедри права та публічного управління

ЗВО «Університет Короля Данила»

м. Івано-Франківськ, Україна

ПРАВОВА КУЛЬТУРА ЯК ФУНДАМЕНТ ДЕМОКРАТІЇ: ВИКЛИКИ ПРАВОВОГО НІГІЛІЗМУ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ В УКРАЇНІ

Правова культура – це не лише система позитивних правових цінностей, що накопичуються у процесі соціально-правової діяльності та охоплюють правосвідомість, розвиток законодавства, стан законності й правопорядку [1, с. 84–85]. Вона є своєрідним «індикатором здоров'я» суспільства й ключовою умовою реального утвердження верховенства права, адже визначає внутрішнє сприйняття права як цінності [2]. Її рівень відображає зрілість демократії, міру довіри до інститутів держави та готовність громадян відстоювати власні права.

Водночас правова культура не є статичним явищем – вона постійно розвивається під впливом суспільних трансформацій, глобалізаційних процесів, цифровізації та інтеграції у європейський правовий простір. Високий її рівень означає не лише якісне й демократичне законодавство, а й наявність ціннісного підґрунтя, яке мотивує громадян добровільно дотримуватися норм права та використовувати їх як інструмент захисту своїх прав і свобод.

Як зазначає М. Цвік, стан і перспективи розвитку правової культури визначаються тим, яке розуміння права переважає в суспільстві. Лише науково обґрунтоване та перевірене практикою праворозуміння дає змогу відмежувати право від інших нормативних систем, відрізнити правові відносини від фактичних, а правові акти – від неправових. Воно забезпечує коректне усвідомлення співвідношення права і держави, його ролі у суспільстві та відкриває ефективні шляхи задоволення потреб і реалізації інтересів громадян [3, с. 88].

І.В. Яковюк підкреслює, що високий рівень правової культури проявляється у створенні законодавства, яке є демократичним, гуманістичним, справедливим, внутрішньо узгодженим і позбавленим суперечностей. Такі закони зміцнюють правопорядок і довіру до держави. Натомість ухвалення актів, що не мають правового характеру, легітимізують свавілля або обмежують права й свободи громадян, є свідченням низької правової культури та серйозною перешкодою для демократичних реформ [4, с. 52].

Вважаємо, що ці позиції підкреслюють взаємозалежність між якістю правотворчості та рівнем правосвідомості суспільства. Якщо громадяни сприймають право як справжню цінність, вони активно впливають на формування правових норм через участь у публічних обговореннях, виборах, громадських ініціативах. Це, своєю чергою, стимулює державу створювати ефективне й узгоджене законодавство, яке відповідає реальним потребам суспільства. Водночас правова культура не може обмежуватися лише сферою нормотворчості – вона має охоплювати й сферу правозастосування, адже лише

справедливе правосуддя, підкріплене довірою громадян, здатне закріпити верховенство права як практичний принцип, а не лише теоретичну декларацію.

Відзначаємо, що, у цьому полягає головний виклик для сучасної України: перехід від формального розуміння права до його усвідомлення як справжньої соціальної цінності. Якісне законодавство неможливе без зрілого праворозуміння, а останнє – без виховання правосвідомості та культури довіри. Тільки тоді, коли громадяни та влада сприйматимуть право не як зовнішній примус, а як інструмент свободи й справедливості, можна буде забезпечити ефективну модернізацію держави й сталий розвиток демократичних інститутів.

Правова культура виконує інтегративну функцію, поєднуючи інституційну сферу (якість правотворчості та правозастосування) із ціннісно-світоглядною (правосвідомість, правове мислення, правові традиції). Саме ця єдність забезпечує стабільність правопорядку, зміцнює соціальну довіру та створює основу для розвитку громадянського суспільства. На нашу думку, справжня сила правової культури полягає в тому, що вона здатна перетворювати право з абстрактних норм на реальну життєву практику, коли закон стає частиною внутрішніх переконань людини та невід'ємною складовою демократичного розвитку держави.

У цьому контексті правосвідомість виступає базовим показником, адже саме вона визначає, чи здатне суспільство адаптуватися до демократичних трансформацій. Вона проявляється у масовості правомірної поведінки, рівні правової освіти, умінні громадян не лише знати, а й застосовувати право у практичних ситуаціях [5]. Водночас серйозною загрозою для становлення правової культури є правовий нігілізм. Його небезпека полягає не лише у руйнуванні авторитету права, а й у відчуженні громадян від держави. Коли право сприймається як щось формальне, несправедливе чи таке, що служить лише інтересам влади, воно втрачає свою цінність у суспільній свідомості. Поширення нігілізму в органах влади є особливо загрозливим, оскільки нівелює легітимність законів, сприяє корупційним практикам і гальмує реформування ключових інститутів.

На нашу думку, правовий нігілізм в Україні має як індивідуальні, так і системні форми: від байдужості пересічних громадян до норм права – до свідомого ігнорування законодавства посадовими особами. Він не лише підриває довіру до держави, а й формує середовище, в якому верховенство права замінюється принципом «сили» чи «доцільності». Подолати такі прояви можливо лише шляхом поєднання правової освіти, зміцнення правосвідомості громадян і послідовного забезпечення законності у діяльності всіх державних органів.

Попри це, в Україні чітко простежуються позитивні тенденції. З одного боку, розвивається громадянське суспільство, яке через громадські ініціативи й волонтерські рухи підтримує культуру правового діалогу. З іншого – цифровізація та розширення практик електронної демократії роблять доступними правові знання для широких верств населення. Важливим чинником є також євроінтеграція, адже гармонізація законодавства з європейськими стандартами формує в суспільстві нові орієнтири правової поведінки. Особливу

роль відіграє молодь, яка дедалі активніше долучається до правопросвітницьких проєктів, виборчого процесу, адвокаційних кампаній, що свідчить про формування нової генерації правової культури, зорієнтованої на свободу, справедливість і людську гідність.

На нашу думку, розвиток правової культури в Україні повинен стати стратегічним пріоритетом державної політики. Недостатньо лише ухвалювати закони – необхідно забезпечувати їхню якість, прозорість, узгодженість і зрозумілість для громадян. Важливо також виховувати ціннісне ставлення до права, яке ґрунтується не на страху перед санкціями, а на внутрішньому переконанні, що право є гарантією свободи і справедливості. Без цього право ризикує залишитися формальною категорією, відірваною від щоденного життя.

Ми переконані, що ключ до подолання правового нігілізму та утвердження верховенства права полягає у синергії держави та громадянського суспільства. Держава повинна забезпечувати інституційні умови та підтримку, тоді як громадянське суспільство має стати активним провідником правових знань і цінностей у громадах. Лише за такої взаємодії правова культура може перетворитися з декларативного гасла на реальну суспільну практику, яка формує зрілу демократію та стійкий правопорядок.

Отож, правова культура є ключовим чинником становлення демократичної, правової держави, адже поєднує якість законодавства, рівень правозастосування та правосвідомість громадян. Вона визначає міру довіри до інститутів влади та готовність суспільства відстоювати свої права. Сучасні виклики вимагають подолання правового нігілізму та формування ціннісного ставлення до права як гарантії свободи й справедливості. Лише у взаємодії держави та громадянського суспільства правова культура здатна стати реальною суспільною практикою, що забезпечить верховенство права й стабільний демократичний розвиток України.

Список використаних джерел:

1. Атаманова Н.В., Дяченко О.В. Правова культура та її роль у формуванні правопорядку сучасної української держави. *Нове українське право*. Вип. 1. 2022. С. 82-87.

2. Бородайко П. К. Інтеграція правової культури у процес формування правової політики: інструменти та перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 10. С. 618-621. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-10/146>.

3. Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні : монографія / Л.М. Герасіна, О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань та ін. Харків : Право, 2009. 352 с.

4. Яковюк І.В. Правова культура і її вплив на розвиток правової системи. *Вісник Академії правових наук України*. 2008. № 1 (52). С. 43-56.

5. Попадинець Г. Правова культура як важливий елемент правової системи України. Національний університет «Львівська політехніка». 2014. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/2077/vnulpurn201.pdf>.

Тарасенко О.С.,
Кандидат юридичних наук,
Директор Департаменту освіти, науки та спорту
Міністерства внутрішніх справ України
м. Київ, Україна

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД

В умовах особливого періоду правоохоронна діяльність держави набуває особливого значення та специфіки. Зростає необхідність забезпечення публічного порядку, захисту прав і свобод громадян, а також ефективної протидії злочинності в умовах підвищеної загрози. Особливий період вимагає від правоохоронних органів адаптації до нових викликів, зокрема у сфері національної безпеки та оборони. Водночас важливо зберігати баланс між дотриманням прав людини та необхідністю жорстких заходів у надзвичайних умовах. У цьому контексті актуальним є дослідження окремих питань діяльності правоохоронних органів у такий період.

Згідно зі ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» (далі – Закон), одним із основних завдань Національної поліції України (далі – НПУ) є здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень [1]. Ця робота передбачає не лише реагування на вже скоєні кримінальні правопорушення, а й активне виявлення причин та умов, що сприяють їх вчиненню, з подальшим вжиттям заходів для їх усунення в межах визначеної компетенції. Важливою складовою діяльності є також припинення виявлених правопорушень, що вимагає оперативності та ефективності від правоохоронних органів.

У контексті особливого періоду НПУ зобов'язана вживати заходів для усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб, а також публічній безпеці, які виникають через вчинення правопорушень. Одночасно правоохоронці забезпечують своєчасне реагування на заяви та повідомлення громадян про порушення або інші події, що можуть дестабілізувати ситуацію. Особлива увага приділяється підтримці публічної безпеки та порядку в громадських місцях, таких як вулиці, парки, вокзали, аеропорти, морські та річкові порти, що набуває ще більшого значення в умовах воєнного стану [2, с. 95].

При цьому ст. 24 Закону розширює повноваження НПУ в особливий період, визначаючи її участь у відсічі збройної агресії, обороні України, виконанні завдань територіальної оборони та забезпеченні правового режиму воєнного стану [1]. Ці повноваження дозволяють використовувати ресурси НПУ для захисту національних інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз. У таких умовах НПУ також контролює дотримання спеціальних правил зберігання та використання зброї, боєприпасів, вибухових речовин, а також вимог режиму радіаційної безпеки в зонах радіоактивного забруднення [3, с. 52].

Інформаційно-аналітичне забезпечення є ще одним важливим напрямом діяльності НПУ в особливий період. Воно включає формування баз даних у

складі інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України, використання даних інших державних органів, а також інформаційно-пошукову та аналітичну роботу. НПУ активно взаємодіє з органами влади України, правоохоронними структурами іноземних держав та міжнародними організаціями, що дозволяє оперативно реагувати на виклики часу [4, с. 123].

Деякі науковці пропонують класифікувати повноваження НПУ за способом їх реалізації, виділяючи організаційні, контрольні, охоронні, розшукові, примусові, профілактичні та сервісні функції. Наприклад, до організаційних належить підготовка поліцейських, до контрольних – нагляд за дотриманням правил дорожнього руху, а до розшукових – пошук осіб, які ухиляються від правосуддя [5, с. 87]. Таке розмежування підкреслює багатогранність діяльності НПУ в особливий період.

НПУ, як орган виконавчої влади має виконавчо-розпорядчий характер діяльності, реалізуючи рішення законодавчої влади у сфері публічного порядку. Її повноваження включають право на застосування превентивних і примусових заходів, що є необхідним для підтримання стабільності в умовах воєнного стану. Загалом, правоохоронна діяльність держави в особливий період спрямована на захист національних інтересів, попередження загроз безпеці людини, суспільства та держави, а також забезпечення сталого розвитку країни в складних умовах [6, с. 192].

Узагальнюючи викладене, можна стверджувати, що правоохоронна діяльність держави в особливий період відіграє ключову роль у забезпеченні національної безпеки, правопорядку та стабільності в суспільстві. Національна НПУ, як головний суб'єкт цієї діяльності, виконує широкий спектр завдань — від профілактики правопорушень до участі в обороні держави. У таких умовах особливої актуальності набуває ефективна координація дій правоохоронних органів, оперативне реагування на загрози та дотримання прав людини навіть за наявності надзвичайних викликів. Важливими залишаються також аналітична робота, взаємодія з іншими органами влади та міжнародними партнерами. Усе це свідчить про багатогранність, складність і незамінність правоохоронної системи в умовах особливого періоду.

Список використаних джерел:

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
2. Юнін, О. С. (2023). Особливості надання поліцейських послуг в умовах воєнного стану. *Наукові записки. Серія: Право*, (14), 95-100.
3. Запобігання незаконному поводженню зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами в умовах воєнного стану : метод. рекомендації / кол. авт.: О.С. Юнін, С.І. Шевченко, В.В. Шаблистий, В.С. Березняк та ін. Дніпро : ДДУВС, 2023. 128 с.
4. Шаблистий В. В. Безпековий вимір кримінального права України: людиноцентристське дослідження : монографія. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Ліра-ЛТД, 2015. 420 с.

5. Огурченко В.Г. Класифікація повноважень підрозділів Національної поліції при реалізації оперативно-розшукової функції як напрямку адміністративної діяльності. *Право та державне управління*. № 4. 2023. С. 86-90.

6. Khrystova Yu. Foreign experience of criminological protection of justice. *Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*. 2022. Special Issue № 1. P. 190–197.

Тимофіїв О. С.,

здобувач Науково-дослідного інституту публічного права
м. Київ, Україна

ПРАВОВИЙ СТАТУС НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ЯК ОСНОВНОГО СУБ'ЄКТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Національний банк України (далі – НБУ), як один із основних регуляторів банківської системи, зобов'язаний сприяти фінансовій стабільності, використовуючи наявні інструменти допомагати банківській системі ефективно виконувати свої функції та бути стійкою до криз. Адміністративно-правовий статус Національного банку України закріплений як в Конституції України, так і в Законі України «Про Національний банк України».

У сфері забезпечення сталого розвитку та стабільності банківської системи України НБУ через здійснення нагляду забезпечує стабільність банківської системи та захист інтересів вкладників та кредиторів банку; забезпечення цінової стабільності шляхом використання інструментів грошово-кредитної політики; забезпечення стабільності грошової одиниці України; а також сприяє додержанню стійких темпів економічного зростання та підтримує економічну політику Кабінету Міністрів України;

Стаття 7-1 «Особливості забезпечення стабільності банківської системи» Закону України «Про Національний банк України» конкретизує повноваження цього органу в аналізованій сфері. Так, Національний банк за наявності ознак нестійкого фінансового стану банківської системи, виникнення обставин, що загрожують стабільності банківської та/або фінансової системи України, має право визначати тимчасові особливості регулювання та нагляду за банками або іншими особами, які можуть бути об'єктом перевірки Національного банку, у тому числі особливості підтримання ліквідності банків, застосування пруденційних нормативів, запроваджувати обмеження на діяльність банків, у тому числі обмежувати або забороняти видачу коштів з поточних та вкладних (депозитних) рахунків фізичних та юридичних осіб, а також обмежувати або тимчасово забороняти проведення валютних операцій на території України, зокрема операцій з вивезення, переказування і пересилання за межі України валютних цінностей [1].

Постійно вдосконалюючи інструментарій для сприяння фінансовій стабільності у країні, Національний банк регулярно оцінює ризики для фінансового сектору та економіки в цілому. Щоб досягнути фінансової стабільності, НБУ застосовує такі підходи: провадить макропруденційну політику; підтримує банки як кредитор останньої інстанції; сприяє фінансовій стійкості банків, насамперед системно важливих; здійснює нагляд (оверсайт) за банками, платіжними системами та системами розрахунків; здійснює стрес-тестування банківської системи та найбільших позичальників банків [2].

Рішення щодо визначення обставин, які можуть загрожувати стабільності банківській системі приймає Рада з фінансової стабільності, а підтверджує наявність або відсутність ознак нестійкого фінансового стану банківської системи, погіршення стану платіжного балансу України, виникнення обставин, що загрожують стабільності банківської та (або) фінансової системи держави - Рада Національного банку [1]. Останній орган здійснює внутрішній нагляд за діяльністю Національного банку України.

Необхідно відмітити, що в статті 10 «Склад та формування Ради Національного банку» Закону України «Про Національний банк України» [1] йде мова хто може входити у її склад, а хто не може. На нашу думку, цю статтю необхідно доповнити положеннями, які б забороняли входити в її склад фізичних осіб щодо яких є підтвердження наявності громадянства та податкового резидентства рф. Адже як показала практика останніх років, на державних посадах, в тому числі в банківській системі, мали місце випадки перебування осіб з російським громадянством.

Тим більше, що Голова НБУ Андрій Пишний неодноразово зазначав, що: «НБУ проводить системну роботу, реалізуючи концепцію нульової толерантності до будь-якої присутності російського впливу – як на рівні істотної участі, так і на рівні обмеження і контролю за можливими бізнес-зв'язками» [3]. Тому пропонуємо частину 5 статті 10 Закону України «Про Національний банк України» доповнити пунктом 15 наступного змісту:

«стосовно якої є підтверджена інформація від державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями щодо наявності громадянства та податкового резидентства рф».

Отже, Національний банк України, завдяки своїм повноваженням у сфері нагляду, використанню інструментів грошово-кредитної політики та забезпеченню стабільності національної валюти, сприяє розвитку економіки та підтримці належного рівня захисту прав вкладників і кредиторів. Його повноваження, закріплені в законодавстві, включають визначення тимчасових заходів для підтримки ліквідності банків у кризових ситуаціях, здійснення макропруденційної політики та забезпечення стійкості фінансової системи через регулярний нагляд і стрес-тестування. Важливою є також роль Ради з фінансової стабільності та Ради Національного банку України, що вносять свій вклад у прийняття рішень щодо фінансової стабільності. Проте, з огляду на наявні загрози зовнішнього впливу, є доцільним доповнити законодавство щодо членів Ради Національного банку, зокрема, забороняючи особам з громадянством або податковим резидентством рф бути частиною цього органу.

Список використаних джерел:

1. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>
2. Про фінансову стабільність. Національний банк України, 2024. <https://bank.gov.ua/ua/stability/about>
3. Нацбанк відреагував на викриття «Схем» про російських власників мережі мікрокредитів. Радіо Свобода, 2024. <https://www.radiosvoboda.org/a/news-skhemy-natsbank-mikrokredyty-rosiyski-pasporty/33090130.html>

Тринів В. І.,

*аспірант кафедри права та публічного управління
Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ФЕДЕРАЛІЗМ І НАЦІЯ: УКРАЇНСЬКА ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ ІМПЕРСЬКИХ МОДЕЛЕЙ

Історичний розвиток української політико-правової думки відзначався глибоким осмисленням питання державного устрою в умовах постійного перебування у складі багатонаціональних Австро-Угорської та Російської імперій. Відсутність власної державності впродовж століть зумовила появу альтернативних моделей національного самоутвердження, однією з яких став федералізм – політико-правова доктрина та прагматична стратегія протидії централізаторському тиску імперських режимів. У цьому контексті особливої актуальності набуває дослідження українського варіанта федералізму, що формувався на засадах демократичного самоврядування, правової автономії громад і міжетнічної солідарності. На противагу імперським моделям – австро-угорському дуалізму, російському централізму чи польській асиміляційній політиці – українські мислителі кінця XIX – початку XX ст. (М. Драгоманов, О. Терлецький, С. Подолинський, І. Франко та ін.) формували концепцію федералізму як засобу збереження національної ідентичності в умовах багатонаціонального середовища.

У сучасному контексті ця проблематика має подвійну значущість: по-перше, як історичний досвід опору імперським уніфікаційним тенденціям, по-друге – як основа для переосмислення принципів територіального устрою держави в умовах збройного протистояння та постімперської деколонізації. Після 2014 р. ідея федералізму в Україні була політизована та дискредитована агресивною риторикою держави-агресора, що вимагало чіткої наукової демаркації між федералізмом як формою національного поневолення і федералізмом як інструментом демократичної децентралізації. Повернення до витоків української федералістської думки дозволяє виявити її справжній зміст і потенціал як

чинника інституційного самозахисту нації, а також засобу протидії авторитарним і імперським тенденціям.

Назагал, актуальність досліджуваної нами теми зумовлюється необхідністю переосмислення концептів «нація», «автономія», «соборність» і «федералізм» у сучасній правовій доктрині, з урахуванням історичного спадку та загроз, що постають перед українською державністю.

Українська концепція федералізму, на відміну від класичних європейських моделей, мала органічний зв'язок із ідеєю національного самозбереження та культурної автономії. У ХІХ ст. вона постала не як результат компромісу між уже сформованими політичними одиницями (як це відбувалося у США, Німеччині чи Швейцарії), а як визвольна доктрина поневоленого народу. Саме тому український федералізм мав виразно антиімперський характер. В умовах багатонаціональних імперій (Російської та Австро-Угорської) федералістські ідеї стали засобом юридичної артикуляції прагнень до національної емансипації.

Одним із перших системних обґрунтувань федералізму в українській думці належить М. Драгоманову. Його бачення «громади» як самокерованої одиниці стало теоретичною основою громадівського федералізму, що включав у себе водночас і принципи національного самовизначення, і ідеї правового плюралізму, і демократичного поділу влади [1, с. 3]. М. Драгоманов заперечував централізовану державу як інструмент тиранії і натомість пропонував багаторівневу систему політичного управління, в якій права особи, громади та народу є взаємопов'язаними.

Інші українські мислителі, такі як Ю. Бачинський, виступали за створення незалежної Української держави, але при цьому визнавали необхідність побудови федеративного устрою в рамках ширших політичних союзів. Ідеї культурного федералізму, які розвивалися у Галичині, зокрема серед діячів Української радикальної партії, акцентували увагу на правах національних меншин, мовному самоврядуванні та збереженні локальної ідентичності.

У протиставленні до українського федералізму, імперські моделі завжди мали інший вектор: асиміляція, контроль, централізація. Російська імперія сприймала будь-яку форму автономії як загрозу територіальній єдності та політичній стабільності. Навіть після маніфесту 17 жовтня 1905 р. автономістські тенденції залишалися під підозрою. Австро-Угорська імперія, навпаки, застосовувала модель дуалізму, яка давала обмежені права деяким націям, але ігнорувала інші (зокрема українців у Галичині та Буковині).

Як наслідок, український федералізм, у протилежність до цього, передбачав горизонтальні зв'язки між рівноправними територіями, спільну відповідальність громад перед державою та взаємну легітимність влади «знизу догори». Це принципово відрізняло його від імперських концепцій, у яких ієрархія була закладена в саму конструкцію держави [2, с. 68]. Отже, федералізм в українському варіанті був не лише адміністративно-територіальною формулою, а й виявом політичної культури співжиття, довіри та участі.

У роки національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. федералізм став предметом практичної реалізації. Центральна Рада УНР декларувала Україну як федеративну частину майбутньої демократичної Росії, але під тиском історичних

реалій ця формула була змінена на незалежність. Утім навіть тоді залишалося розуміння важливості децентралізації, автономії регіонів і права громад на самовизначення у рамках єдиної держави. Аналогічно, у програмних документах деяких політичних партій (зокрема УСДП, УНДП) закладалися моделі федералістського устрою України.

На сучасному етапі переосмислення федералізму є необхідним у контексті російської агресії, яка маскує імперські амбіції під гаслами «захисту російськомовного населення» та «федералізації України». Такий дискурс деформує саму суть федералістської ідеї, перетворюючи її на інструмент зовнішнього впливу. Водночас історична парадигма українського федералізму, що базувалася на солідарності, участі, самоврядуванні, може і повинна бути використана для подальшого вдосконалення українського територіального устрою на демократичних засадах, з урахуванням регіональної специфіки, культурного розмаїття та потреб громад [2, с. 69].

Таким чином, український федералізм історично сформувався як альтернатива імперським централістським моделям, поєднуючи ідеї самоврядування, національного самозбереження та правового плюралізму. Його відновлення в науковому дискурсі дозволяє протистояти сучасним спробам зовнішньої інтерпретації федералізму як інструменту розколу. Переосмислення історичного досвіду українського федералізму відкриває можливості для глибшого аналізу моделей децентралізації в умовах сучасної правової держави. Такий підхід має велике значення для забезпечення цілісності, ефективності та стійкості українського державного устрою.

Список використаних джерел:

1. Драгоманов М. Громада : Українська збірка. Переднє слово / впоряд. М. Драгомановим. Женева : Печатня «Громади». 1878. 101 с.
2. Чорноштан Є.В. Концепція федералізму в українській політичній думці. *Наукові праці МАУП*. 2012. Вип. 2(33). С. 66–71.

Труба Р. М.,

доктор філософії з галузі знань право,

докторант Науково-дослідного інституту публічного права

м. Київ, Україна

ОЗНАКИ СИСТЕМИ СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Осмислюючи коло суб'єктів забезпечення національної безпеки насамперед слід враховувати широту дії вимог засад позитивної юридичної відповідальності, патріотизму та національної солідарності. У контексті дослідження масштабу поширеності вимог цих засадничих ідей доходимо висновку, що ці принципи прямо чи опосередковано стосуються широкого кола суб'єктів, які дотримуються

вимог означених принципів в силу предмету відання (тобто, в сенсі ч. 2 ст. 19 Конституції України), або ж добровільно та охоче (з урахуванням ч. 1 ст. 19 Основного Закону України), що корелюється з рівнем правової культури та розвитком гуманістичного мислення в суспільстві тощо. Крім того, необхідно враховувати й те, що вказані засади створюють умови цілісної взаємодії між суб'єктами (органами публічної служби, їх посадовими особами, колективними та індивідуальними суб'єктами громадянського суспільства), які спрямовані на досягнення системної мети (у відповідній частині) – забезпечення національної безпеки України.

Додатково в рамках дослідження кола суб'єктів забезпечення національної безпеки в якості таких, що утворюють «систему», слід приймати до уваги й те, що обсяг цих суб'єктів повинен дійсно утворювати таку організаційну конструкцію, як «система». Відтак, з'ясовуючи відповідність комплексу суб'єктів забезпечення національної безпеки базовим ознакам системи, слід враховувати наступне: по-перше, оскільки усі системи є структурними елементами більш широкої системи, система суб'єктів забезпечення національної безпеки є елементом системи забезпечення національної безпеки України.

По-друге, як і будь-яка система, система суб'єктів забезпечення національної безпеки є відносно сталою (незмінною), а саме: а) незмінюваною в своїй місії (базовій меті), що в цілому виражається у ефективному та своєчасному застосуванні різних способів, засобів і методів формування та підтримки (відновлення) умов функціонування держави, буття людини та суспільства, що характеризується належним рівнем безпеки, що в своєму підсумку об'єктивно характеризує стан національної безпеки; б) змінюваною в силу гнучкості системи, яка обумовлена врахуванням потреби досягнення базової мети цієї системи при змінюваності безпекової обстановки (поява нових безпекових ризиків, виникнення потреби у створенні нових органів публічної служби тощо).

По-третє, система суб'єктів забезпечення національної безпеки, як і будь-яка інша система, не є сумарним виразом масиву певних складових. Так, хоча держава визнається ключовим суб'єктом забезпечення національної безпеки, це не означає, що лише державні органи відповідають за забезпечення такої безпеки. На сьогодні вже цілком усталеною є позиція (прямо відображеною також і в чинному законодавстві), що забезпечення національної безпеки є діяльністю, в якій можуть брати участь органи місцевого самоврядування [див., напр.: 1; 2] та суб'єкти громадянського суспільства [див., напр.: 3–5]. Хоча той факт, що систему суб'єктів забезпечення національної безпеки України (не враховуючи міжнародної складової) складають такі різнотипні суб'єкти, як органи публічної влади (органи державної влади та органи місцевого самоврядування), а також суб'єкти громадянського суспільства, їх системна взаємодія (як на основі підпорядкованості, так і без такої підпорядкованості) вказує на існування: по-перше, їх фактичного об'єднання в якості системи; по-друге, існування певного, загального для них адміністративно-правового статусу, як суб'єктів забезпечення національної безпеки.

По-четверте, усі «складові» системи суб'єктів забезпечення національної безпеки (власне, як і будь-яка іншої системи) не є ізольованими один від одного.

З цього приводу слід зауважити, що хоча розглядувані суб'єкти – як колективні та індивідуальні суб'єкти громадянського суспільства є автономними від органів публічної служби, а органи місцевого самоврядування (керуючись свободою місцевого самоврядування) є автономними від держави – ні суб'єкти громадянського суспільства, ні органи місцевого самоврядування не існують ізольовано.

По-п'яте, система суб'єктів забезпечення національної безпеки має більш міцні зв'язки зі своїми складовими елементами аніж із складовими інших систем (тобто, навіть тих систем, якими відповідна система забезпечення органічним чином охоплюється).

Отже, аналіз характерних рис системи суб'єктів забезпечення національної безпеки дозволяє дійти висновку про те, що в сучасних умовах розвитку адміністративного права України, а також доктрини національної безпеки та її забезпечення, доцільніше говорити не про «сукупність», а саме про «систему» суб'єктів забезпечення національної безпеки. Така система постає як цілісний комплекс, де всі суб'єкти перебувають у якісно злагодженій взаємодії, спрямованій на досягнення спільної мети – забезпечення національної безпеки. Критичний аналіз цієї системи свідчить, що вона, з огляду на різнотипний характер правового статусу суб'єктів, які до неї входять, є відносно децентралізованою підсистемою ширшої системи забезпечення національної безпеки України. Між тим, попри те, що її складовими є суб'єкти з різними адміністративно-правовими статусами, ця розмаїтість відображає об'єктивну потребу у комплексному підході до забезпечення безпеки. Водночас сам факт належності цих суб'єктів до відповідної системи дозволяє вважати їх спеціалізованими суб'єктами, основною характеристикою яких є наявність адміністративно-правового статусу, пов'язаного із забезпеченням національної безпеки. Таким чином, система суб'єктів забезпечення національної безпеки об'єднує різні за правовим статусом суб'єкти, які у взаємодії утворюють цілісний механізм, здатний ефективно реагувати на виклики та загрози сучасного світу.

Список використаних джерел:

1. Демиденко В.О. Місце й роль органів місцевого самоврядування в забезпеченні національної безпеки України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 3. С. 238–249.
2. Пономарьов С.П. Органи місцевого самоврядування як суб'єкти забезпечення безпеки і оборони України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2018. № 1 (18). С. 174–182.
3. Горник В.Г., Кравченко С.О. Взаємодія держави та громадянського суспільства у запобіганні корупції як чинник національної безпеки. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2018. Т. 29, № 3 (68). С. 123–130.
4. Мошинський Р.В. Інститути громадянського суспільства в Україні: соціально-правова спрямованість політичних процесів та їх вплив на національну безпеку. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2013. № 2. С. 184–192.

5. Пасічник В.М. Розвиток громадянського суспільства як чинник забезпечення національної безпеки України. *Ефективність державного управління*. 2012. Вип. 33. С. 72–80.

Туревська С. О.,

*здобувач Науково-дослідного інституту публічного права
м. Київ, Україна*

ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ МЕТОДІВ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВРЯДУВАННЯ НОТАРІУСІВ

Однією зі складових практичної діяльності органів професійного самоврядування нотаріусів є методи діяльності, що виражають функціональну частину їх публічно-правового статусу. Термін «метод» має широкий спектр вжитку, адже зустрічається в правових, технічних, математичних, філософських науках. У філософських словниках «метод» (від грецького «methodos» – шлях, спосіб пізнання, дослідження, простежування) визначається як спосіб досягнення певної мети, сукупність прийомів або операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності [1, с.14]. В праві метод, згідно визначення О.М. Мельник – це сукупність юридичних прийомів, засобів, способів впливу соціальних управляючих систем, які входять в державний апарат, на соціально-правове середовище в цілому і на складові його елементи [2, с.86]. Галузевий, адміністративно-правовий метод, розтлумачено, як сукупність правових засобів і способів (прийомів), які застосовують органи управління для забезпечення регулюючого впливу норм адміністративного права на суспільні відносини. Особливість методу адміністративного права полягає в тому, що його норми орієнтовані на задоволення не приватних та особистих, а публічних інтересів – інтересів людей, держави і суспільства, вони передбачають пряме застосування адміністративних санкцій [3, с.9-10].

Отже, з юридичної точки зору методи – це нормативно-встановлені засоби, способи та заходи за допомогою яких відбувається реалізація регулюючого впливу права на суспільно-правові відносини, а також практичне вчинення їх суб'єктами наданих їм юридичних можливостей, проведення юридично-значимих дій, операцій тощо. А відтак, методи діяльності органів професійного самоврядування нотаріусів – це визначені законодавчими та підзаконними нормативно-правовими актами інструменти, засоби та способи реалізації уповноваженими інститутами нотаріального самоврядування своїх повноважень в рамках визначеної компетенції. Методи наповнюють форми та обумовлюються ними. На сьогоднішній день в галузі діяльності професійного самоврядування нотаріусів використовуються наступні методи:

- метод координації. Це управлінсько-правовий метод, який передбачає владне узгодження зусиль різних підсистем, що мають спільну мету

функціонування [4, с.10-11]. Координація передбачає можливість спрямування та корегування роботи управлінських осередків єдиним центром. В сфері досліджуваного типу самоврядування даний метод активно використовується в поточному процесі функціонування З'їзду нотаріусів України і Ради НПУ для упорядкування, направлення за визначеними векторами діяльності нотаріусів;

- метод контролю. Контроль (від французького «controle» – зворотний, вторинний запис із метою перевірки першого, тобто перевірка, нагляд) – це діяльність з боку уповноважених контролюючих суб'єктів, яка діє як система спостереження, перевірки контролюючого об'єкта з метою його оцінки та негайного прийняття відповідного впливового рішення, націленого на ефективну, оптимальну щодо поставленої мети діяльність [5, с.19-20]. Контрольна діяльність здійснюється в середині структури органів професійного самоврядування з метою систематичної перевірки та забезпечення виконання ними своїх повноважень. В той же час, її також спрямовано на перевірку роботи нотаріальної спільноти безпосередньо. Постійному та комплексному контролю піддаються різноманітні сфери нотаріальної діяльності, з приводу яких висунуто спеціальні правила та вимоги, як-то безпека, професійна етика, запобігання корупції тощо;

- метод планування. Передбачає визначення стратегії діяльності органів професійного самоврядування шляхом постановки чітких цілей, окреслення заходів, необхідних для їх реалізації та термінів. Планування дозволяє прогнозувати порядок та обсяги роботи НПУ протягом року, місяця, тижня з урахування існуючих реалій розвитку і роботи нотаріату. Наприклад, Планом заходів Нотаріальної палати України на 2024 рік органи та підпорядковані НПУ самоврядні структури зобов'язувались: а) взаємодіяти та співпрацювати з Міністерством юстиції України та його територіальними органами, фіскальними, правоохоронними та іншими органами публічної влади з питань діяльності органів нотаріату; б) проводити спільно з представниками Мін'юсту та інших органів державної влади, депутатами Верховної Ради заходи у форматі засідань, круглих столів з метою удосконалення актів законодавства, що стосуються професії нотаріуса; в) продовжувати дієву роботу, пов'язану із розробленням нормативно-правових актів щодо створення та запровадження Електронної системи нотаріату тощо [6];

- метод аналізу. Якщо планування передбачає визначення чогось наперед, то зміст аналізу полягає в роботі із вже наявною інформацією. Аналіз дозволяє відслідковувати стан і результати роботи нотаріату в цілому, нотаріусів та органів професійного самоврядування, виявляти відхилення, порушення в їх діяльності та використовувати це для подальшої юридичної реакції. Так, на виконання щорічних планів основних заходів формуються звіти Нотаріальної палати за проведену роботу протягом попереднього року, які показують обсяги виконання запланованих заходів та досягнуті результати;

- метод сертифікації. Зазначений метод використовується у сфері підвищення професійного рівня нотаріусів. Сертифікація передбачає видання самоврядними органами спеціального документу, сертифікату, який підтверджує факт опанування нотаріусом певних навичок, знань та умінь;

- експертний метод. Відповідно до Закону України «Про Регламент Верховної Ради України», за дорученням Голови Верховної Ради України або відповідно до розподілу обов'язків - Першого заступника Голови Верховної Ради України, заступника Голови Верховної Ради України або за рішенням головного комітету законопроект направляється на наукову, юридичну чи іншу експертизу, проведення інформаційного чи наукового дослідження; при цьому предмет і мета експертизи, пошуку, дослідження повинні бути чітко визначені. Зареєстровані законопроекти, які мають системний характер для окремих галузей законодавства і необхідність наукового опрацювання яких при підготовці до першого читання встановив профільний комітет, направляються для одержання експертних висновків до Національної академії наук України. Зареєстровані законопроекти, що стосуються питань статусу, незалежності, організації, повноважень і порядку діяльності Рахункової палати та інших питань, пов'язаних з її функціонуванням, направляються для одержання висновків до Рахункової палати. Окремі законопроекти також можуть направлятися для одержання експертних висновків до Кабінету Міністрів України, відповідних міністерств, інших державних органів, установ і організацій або окремих фахівців [7].

Одним із органів, який може проводити експертизу законів та інших нормативних документів є Нотаріальна палата України. Відповідно до свого Статуту НПУ бере участь у проведенні експертиз законопроектів та підзаконних актів з питань, пов'язаних з нотаріальною діяльністю, у розробленні проектів нормативно-правових актів, що видаються органами державної влади, органами місцевого самоврядування і стосуються сфери діяльності НПУ та важливих питань державного і суспільного життя; здійснює аналіз нормативно-правових актів, розробку пропозицій щодо внесення змін та доповнень до чинного законодавства України; вносить пропозиції до органів державної влади та органів місцевого самоврядування [8].

Тож, саме вказані вище інструменти використовуються самоврядуванням нотаріусів в процесі здійснення своєї діяльності. Як недолік слід відзначити той факт, що відповідні методи не віднайшли свого законодавчого закріплення, що є суттєвою прогалиною як на теоретичному, так і практичному рівні. А відтак, важливим завданням законодавця є розширення кола та змісту методів діяльності органів професійного самоврядування нотаріусів.

Список використаних джерел:

1. Грабченко А.І., Федорович В.О., Гаращенко Я.М. Методи наукових досліджень: Навч. посібник. Х.: НТУ "ХПІ", 2009. 142 с.
2. Мельник О.М. Правове регулювання та шляхи підвищення його ефективності: дис... канд. юрид. наук : Київ: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. 2004. 209 с.
3. Алфьоров С. М., Ващенко С. В., Долгополова М. М., Купін А. П. Адміністративне право. Загальна частина. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2011. 216 с.

4. Ковалькова В.В. Взаємодія слідчого з працівниками експертної служби МВС України: автореферат. дис... канд. юрид. наук : Київ: Київський національний університет внутрішніх справ. 2008. 22 с.

5. Гетманець О.П. Правове регулювання бюджетного контролю в Україні: дис... д-ра. юрид. наук : Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ. 2009. 427 с.

6. План основних заходів Нотаріальної палати України на 2024 рік: рішення від 14.12.2023 протокол №104. Офіційний веб-сайт Нотаріальної палати України. URL: <https://npu.ua/wp-content/uploads/2023/12/plan2024.pdf>.

7. Про регламент Верховної Ради України: закон від 10.02.2010 №1861-VI. Відомості Верховної Ради України. 2010. №14. Ст.133.

8. Статут Нотаріальної палати України: протокол №5 з'їзду нотаріусів України від 20.04.2018. Офіційний веб-сайт Нотаріальної палати України. URL: <https://npu.ua/wp-content/uploads/2018/05/Статут-НПУ-нова-редакція-від-20.04.2018.pdf>.

Ушканенко Е. О.,

*здобувач Науково-дослідного інституту публічного права
м. Київ, Україна*

АНАЛІЗ ОКРЕМИХ ЕЛЕМЕНТІВ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРИЙНЯТТЯ ПРОПОЗИЦІЇ, ОБІЦЯНКИ АБО ОДЕРЖАННЯ СУДДЯМИ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ

Більшість дослідників криміналістичну характеристику кримінальних правопорушень визначає як: 1) інформаційну модель типових ознак певного виду (групи) кримінальних правопорушень; 2) ідеальну модель типових зв'язків і джерел доказової інформації; 3) вірогідну модель події; 4) систему даних про кримінальне правопорушення, які сприяють розслідуванню; 5) систему узагальнених фактичних даних, знання яких необхідно для організації розслідування; 6) систему особливостей виду кримінальних правопорушень, що мають значення для розслідування; 7) систему опису криміналістичних значимих ознак кримінальних правопорушень із метою забезпечення їх розслідування та запобігання тощо. Практична значущість цих даних полягає в тому, що при розслідуванні конкретного кримінального правопорушення співставлення наявних даних (що, де, коли, яким чином, за яких обставин тощо) із системою узагальнених відомостей (наукових даних) про кримінальні правопорушення цього виду дозволяє виділити аналогічні за криміналістичні значущими ознаками події та на цій підставі висунути вірогідні версії, врахувати криміналістичні рекомендації щодо подальшого плану розслідування тощо [1, с. 429].

На думку Р. Л. Степанюка, вивчення особи злочинця всіма юридичними науками повинно здійснюватися із обов'язковим урахуванням положень кримінального права щодо загального та спеціального суб'єкта злочину [2, с. 78], відтак не можемо з'ясувати відомості про типову особу злочинця без урахувань положень кримінального законодавства та теорії кримінального права. В ході дослідження службової особи як особи злочинця, Д.А. Бондаренко, дійшов висновку, про сукупність особистих ознак, які є специфічними для злочинців такого виду, що відображають: 1) відомості про ознаки, які характеризують службове становище особи; 2) дані про форму вини службової особи та інших ознаках (мотив, ціль та інші обставини); 3) дані про обставини, які характеризують особу злочинця та відображують причини і умови, які сприяли вчиненню злочину [3, с. 77]. Поняття службових осіб наводиться відповідно до абз. 1 ч. 1 примітки до ст. 364 КК України, що розглядаються відповідно до контексту відповідальності за злочини, передбачені ст. 364, 368, 368-2, 369 КК України та у ч. 2-3 примітки до ст. 368 КК України [4].

Виходячи із наукових точок зору та емпіричних даних слід підсумувати, що криміналістична характеристика прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди складається із таких основних елементів: 1) особа правопорушника (на думку 98,4% слідчих НП, 97,0% детективів НАБУ та співробітників ДБР, 100,0% суддів); 2) спосіб підготовки, безпосереднього вчинення та приховування кримінального правопорушення (100,0%, 98,5%, 100,0% опитаних); 3) слідова картина (96,8%, 98,5%, 94,4%); 4) обстановка вчинення кримінального правопорушення (98,4%, 89,6%, 91,7%); 5) предмет посягання (80,6%, 82,1%, 83,3%).

Вважаємо, що теоретичні положення криміналістичної характеристики мають важливе значення для методики розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди. Криміналістична характеристика слугує орієнтиром для слідчого (детектива) при обранні ним правильного напрямку розслідування, висуванні версій і виборі тактичних прийомів при проведенні окремих слідчих (розшукових), у тому числі негласних, в умовах конкретної ситуації.

Кримінально-правова складова у структурі криміналістичної характеристики визначає поняття кримінального правопорушення, виділяє його стадії, визначає механізм події, досліджує їх із позиції суспільної небезпеки, протиправності й відповідальності за вчинене.

Основою є положення ст. 368 КК України «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» [4]. Дані кримінально-правової характеристики прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди прямо впливають на процес розслідування, адже визначають кваліфікацію і початок кримінального провадження. Так, залежно від того, яку посаду займає суддя (вчинене службовою особою, яка займає відповідальне становище, вчинене службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище відповідно до тлумачення ч. 2, ч. 3 Примітки до ст. 368 КК України) – початок досудового розслідування буде розпочинатися із внесення даних до ЄРДР за ч. 3 ст. 368 КК України або ч. 4 ст. 368 КК України.

Із кримінально-правової характеристики можна отримати вихідні дані про об'єкт і предмет кримінального правопорушення.

Визначення поняття «неправомірна вигода» є ключовим. Так, згідно примітки до ст. 364-1 КК України, за умови кваліфікації протиправних дій судді за ч. 3 або ч. 4 ст. 368 КК України, «під неправомірною вигодою слід розуміти грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав» [4].

Як свідчить практика, предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 368 КК України, переважно є: кошти або майно, у тому числі вилучене з вільного обігу (гроші, цінності й інші речі); право на майно (документи, що надають право отримати майно, користуватися ним або вимагати виконання зобов'язань); будь-які дії майнового характеру (передача майнових вигод, відмова від них, відмова від прав на майно, безоплатне надання послуг, санаторних або туристичних путівок, проведення будівельних чи ремонтних робіт); у окремих випадках предмет неправомірної вигоди може мати нематеріальний характер.

У результаті проведених емпіричних досліджень з'ясовані характеристики предмета кримінального правопорушення – прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди. Таким предметом є: грошові кошти (долари США, гривні, євро, матеріальні цінності (вироби з дорогоцінних металів, побутова техніка, будівельні матеріали)), матеріальні послуги (ремонт службового кабінету, квартири), право на майно, в окремих випадках предмет неправомірної вигоди мав нематеріальний характер. Нерідко речі і послуги із кількох груп об'єднувалися.

Розмір предмету у грошовому еквіваленті теж був значним. Так, на прикладі долару США – від 3000 до 5000 дол. (1,3% кримінальних проваджень), від 10 000 до 20 000 дол. (6,6% випадків), більше 20 000 дол. (92,1% кримінальних проваджень).

Як бачимо, грошові кошти й досі залишаються основним предметом прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди. Оскільки від розміру неправомірної вигоди залежить кваліфікація кримінального правопорушення, предмет неправомірної вигоди повинен отримати грошову оцінку в національній валюті України. Це є необхідним і тоді, коли як неправомірну вигоду було передано майно, що, з огляду на ті чи інші причини, не купувалося (викрадене, подароване, знайдене). Обов'язковим під час досудового розслідування є проведення судово-товарознавчої експертизи.

Слід приділити увагу й такому елементу криміналістичної характеристики як особа правопорушника.

Наведемо зведені дані вивчення кримінальних проваджень щодо одержання неправомірної вигоди суддями. Вони вчиняються здебільшого чоловіками (96,1%) віком від 35-40 років (26,3%) та 40-45 років (23,7%), що мають вищу освіту (100 %). Такі особи володіють знаннями у правоохоронній сфері, у тому числі щодо способів приховування своєї протиправної діяльності.

Особливістю особи правопорушника є специфічний правовий статус судді. Правовий статус судді становлять такі елементи, що відрізняють його від інших публічних суб'єктів-носіїв державної влади. Передусім мова йде про суддівський імунітет – інститут недоторканності суддів, що виражається в наявності специфічного порядку притягнення суддів до кримінальної та адміністративної відповідальності.

Ключове значення має спосіб вчинення кримінального правопорушення. Це може бути передавання предмета неправомірної вигоди «з рук у руки», перерахування грошових коштів на поточні рахунки в банках, передавання «хабара» у вигляді подарунка на день народження, виконання ремонтних робіт без сплати, надання путівки без сплати її вартості, під виглядом трудової угоди та ін. Законодавство України визначає, що закінченим складом кримінального правопорушення вважається прийняття службовою особою пропозиції чи обіцянки надати неправомірну вигоду.

Способи одержання неправомірної вигоди можуть бути різними і для кваліфікації цього кримінального правопорушення значення не мають. Водночас можна виділити дві головні форми його вчинення: 1) просту (полягає в безпосередньому наданні неправомірної вигоди судді, його близьким родичам чи членам сім'ї, передаванні її через посередника чи третіх осіб); 2) завуальовану (факт одержання неправомірної вигоди маскується під законну угоду та виглядає законною операцією). Слід враховувати, що способи передавання неправомірної вигоди постійно змінюються.

Отже, виходячи із аналізу наукових точок зору та емпіричних даних підсумовано, що криміналістична характеристика прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди складається із таких основних елементів: особа правопорушника; спосіб підготовки, безпосереднього вчинення та приховування кримінального правопорушення; слідова картина; обстановка вчинення кримінального правопорушення; предмет посягання та ін.

Важливим є аналіз кількісно-якісних характеристик криміналістичної характеристики прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди. Це кримінально-правова складова (аналіз складу кримінального правопорушення), кримінологічна складова (вивчення причин, умов, якісно-кількісних показників, що відображають структуру та динаміку вчинення кримінальних правопорушень), оперативно-розшукова складова (зміст типової організаційно-тактичної моделі оперативно-розшукових заходів щодо виявлення, запобігання та документування фактів прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди); власне криміналістична складова (ґрунтується на відображенні криміналістично значимої інформації і є основою розслідування).

Список використаних джерел:

1. Криміналістика : підручник / [В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексєєв та ін.]. Київ : Центр учбової літератури, 2015. 544 с.
2. Степанюк Р. Л. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України: монографія; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. А. Ф. Волобуєва. Х. : НікаНова, 2012. 382 с.

3. Бондаренко Д.А. Розслідування зловживань владою або службовим становищем та перевищень влади або службових повноважень (криміналістична характеристика та початковий етап розслідування): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2009. 16 с.

4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

5. Самойленко С. В. Основи методики розслідування провокації підкупу: дис. ... доктора філософії, спец. «Право». Львів, 2023. 232 с.

Хміль Д. І.,

здобувач Науково-дослідного інституту публічного права

м. Київ, Україна

РІШЕННЯ РАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ ЯК НОРМАТИВНА ПІДСТАВА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ОБМЕЖЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Правовий режим воєнного стану наділений різноманітним інструментарієм для створення правових умов відсічі збройної агресії, усунення загрози небезпеки державній незалежності та територіальній цілісності. Саме за допомогою відповідних нормативних актів та норм, що в них містяться, встановлюються завдання та функції правових обмежень, вони знаходять свій формальний вираз, а суб'єкти здійснення заходів правового режиму воєнного стану наділяються необхідними повноваженнями та встановлюється порядок їх діяльності.

Особливим суб'єктом забезпечення правового режиму воєнного стану є Президент України. Він одночасно є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції, прав і свобод людини і громадянина та Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України. Окрім того, Президент України здійснює керівництво у сфері оборони, в тому числі щодо введення в Україні воєнного стану, не лише самостійно, а й за допомогою очолюваної ним Ради національної безпеки і оборони України, що за своєю суттю є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони. Компетенція, функції, завдання та склад Ради національної безпеки і оборони України визначаються ст. 107 Конституції України та Законами України «Про національну безпеку України» (ст. 14) і «Про Раду національної безпеки і оборони України» [1; 2; 3].

Рішення Ради національної безпеки і оборони України вводяться в дію президентськими указами. В.Л. Зьолка вважає, що такі укази мають вищу юридичну силу порівняно з постановами уряду та є обов'язковими для виконання на всій території України [4, с. 190].

В.А. Ліпкан вказує, що особлива роль Ради національної безпеки і оборони полягає в стратегічному управлінні національною безпекою [5, с. 184]. У свою чергу, Т.О. Мацелик вважає, що рішення ради мають рекомендаційний характер для органів, стосовно яких вони приймаються [6, с. 370].

В.Й. Пашинський у результаті аналізу повноважень Ради національної безпеки і оборони України як суб'єкта забезпечення оборони України, поділяє функції Ради національної безпеки і оборони України на:

- 1) загальні функції: функції організації, координації, контролю;
- 2) спеціальна функція: консультативно-дорадча (аналітична);
- 3) допоміжна функція: інформаційна [7, с. 259–262].

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» до компетенції Ради відноситься, зокрема, прийняття рішень щодо:

- проектів державних програм, доктрин, законів України, указів Президента України, директив Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України, міжнародних договорів, інших нормативних актів та документів з питань національної безпеки і оборони;

- заходів політичного, економічного, соціального, воєнного, науково-технологічного, екологічного, інформаційного та іншого характеру відповідно до масштабу потенційних та реальних загроз національним інтересам України;

- питань оголошення стану війни, загальної або часткової мобілізації, введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або окремих її місцевостях;

- необхідності примусового відчуження або вилучення рухомого майна, що використовується чи може використовуватися для забезпечення діяльності підприємств оборонно-промислового комплексу України і щодо якого існує ризик переривання його функціонування у зв'язку з перебуванням такого майна на території адміністративно-територіальної одиниці України, щодо якої існує загроза її тимчасової окупації та межі якої розташовані на відстані не більше 30 кілометрів від району ведення воєнних (бойових) дій або від тимчасово окупованої території [3].

Аналізуючи законодавчу визначену компетенцію Ради національної безпеки і оборони України, відзначимо, що її рішення (що вводяться в дію Указами Президента України) щодо адміністративно-правових обмежень, обумовлених введенням в Україні воєнного стану також мають нормативно-правовий характер і є важливою складовою системи нормативно-правових актів у цій сфері, так як фактично є основою для відповідних Указів Президента України. Рішення Ради національної безпеки і оборони хоч і опосередковано, але мають регулюючий вплив на суспільні відносини в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Про Національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 року № 2469-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>

3. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 05.03.1998 р. № 183/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 35. Ст. 237.
4. Зьолка В. Л. До питання розмежування повноважень Президента України та Кабінету Міністрів України в сфері оборони. *Університетські наукові записки*. 2005. № 4 (16). С. 187–191.
5. Ліпкан В.А. Адміністративно-правові основи забезпечення національної безпеки України: дис. д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2008. 400 с.
6. Мацелик Т.О. Суб'єкти адміністративного права: дис. д-ра юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2014. 463 с.
7. Пашинський В.Й. Рада національної безпеки і оборони України як суб'єкт забезпечення оборони держави. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 5. С. 259-262.

Цю Бо,

*здобувач Науково-дослідного інституту публічного права,
голова ГО «Одеська асоціація китайських бізнесменів»
м. Київ, Україна*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ МЕХАНІЗМУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

За даними Міжнародної організації з міграції чисельність міжнародних мігрантів за останні 50 років невідомо збільшується. Так, у 2020 році в країні, яка не є країною їх народження, проживало майже 281 мільйонів чоловік, що приблизно на 128 мільйонів більше, ніж 30 років до цього (в 1990 році – 153 мільйони), та більш ніж в три рази більше їх передбачуваної кількості в 1970 році (84 мільйони) [1, с. 23]. Така тенденція вказує на необхідність постійної уваги до даного явища, а також регулювання, пов'язаних із ним суспільних відносин.

Визначальний вплив на формування та регулювання будь-яких суспільних відносин у всі часи справляла держава. Використовуючи певні правові засоби, методи та способи впливу держава повинна регулювати суспільні відносини таким чином, щоб вони були спрямовані на задоволення потреб суб'єктів, в тому числі і в міграційній сфері.

Таким регулятором суспільних відносин виступає правове регулювання. Функціонування дієвого механізму правового регулювання є одним з найбільш актуальних завдань сучасної юридичної науки та індикатором рівня правового розвитку суспільства. Актуальність дослідження адміністративно-правових механізмів регулювання міграційних процесів пов'язана з їх динамічним розвитком, а також глобалізаційними викликами сучасності.

У теорії адміністративного права категорія механізму адміністративно-правового регулювання є дослідженою досить широко, однак дане поняття тлумачиться неоднозначно. Загалом, у науці адміністративного права пануючою є думка щодо визначення механізму адміністративно-правового регулювання як сукупності адміністративно-правових засобів, за допомогою яких здійснюється вплив на відносини, які виникають у процесі реалізації державної виконавчої влади. До його структурних елементів відносять норми адміністративного права, адміністративно-правові відносини, акти тлумачення норм адміністративного права та акти реалізації адміністративно-правових норм та відносин [2, с. 14].

Не безпідставним вбачається твердження згідно з яким на сьогодні при визначенні поняття механізму адміністративно-правового регулювання необхідно враховувати новітні тенденції демократичних держав, зокрема, європейські стандарти, нові інститути та організаційні структури, відповідно до яких пріоритетом є забезпечення прав і свобод (інтересів) людини та громадянина [3, с. 189].

Характерною ознакою механізму адміністративно-правового регулювання є виключення юридичної рівності його учасників. Його основою є управлінські відносини між суб'єктом владних повноважень та керованою стороною, які здійснюються з метою реалізації завдань держави. При цьому, їх реалізації має бути спрямована на забезпечення інтересів осіб та суспільства.

Зазначене дає підстави стверджувати, що механізм адміністративно-правового регулювання міграційних процесів – це система адміністративно-правових норм та засобів, які спрямовані на регулювання суспільних відносин, пов'язаних з міграційними процесами, між суб'єктами таких відносин. Основним завданням механізму адміністративно-правового регулювання міграційних процесів є забезпечення контролю, ефективності та координації дій суб'єктів владних повноважень, а також захист прав та інтересів мігрантів.

Основними складовими механізму адміністративно-правового регулювання міграційних процесів є:

- суб'єкти міграційних процесів;
- адміністративно-правові норми, якими встановлюються права та обов'язки суб'єктів міграційних правовідносин;
- правовідносини у міграційній сфері, як різновид суспільних відносин, в яких відбувається переведення приписів адміністративно-правових норм в практичну площину;
- нормативно-правові акти, що регулюють міграційні процеси, та у своїй сукупності становлять міграційне законодавство;
- індивідуальні правозастосовні акти суб'єкта владних повноважень, що наділений виконавчо-розпорядчими функціями у сфері регулювання міграційних процесів.

Список використаних джерел:

1. Доповідь щодо міграції в світі 2022. Міжнародна організація з міграції (МОМ). Женева. URL: <https://publications.iom.int/system/files/pdf/WMR-2022-RU.pdf>

2. Голосніченко І.П. Адміністративне право України (основні категорії і поняття): посібник. Ірпінь, 1998. 108 с.

3. Савчук О.В. Поняття механізму адміністративно-правового регулювання трудової міграції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Вип. 1. 2018. С. 187-189.

Червяк С. І.,

*здобувач Науково-дослідного інституту публічного права,
м. Київ, України*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПРИНЦИПІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Принципи формування та реалізації державної політики у сфері охорони здоров'я є базовими ідеями та засадами, які визначають основні напрями, методи та засоби створення і впровадження державних заходів щодо охорони здоров'я населення, що характеризуються системністю, узгодженістю, універсальністю, стабільністю, предметною визначеністю та загальнообов'язковістю, та відображають суспільні потреби, політичні, економічні та моральні засади, спрямовані на забезпечення права на здоров'я, доступу до медичних послуг, захисту прав пацієнтів та медичного персоналу, а також сприяють покращенню загального стану здоров'я суспільства.

Згідно Основ законодавства України про охорону здоров'я, основними принципами охорони здоров'я в Україні є: визнання охорони здоров'я пріоритетним напрямом діяльності суспільства і держави, одним з головних чинників виживання та розвитку народу України; дотримання прав і свобод людини і громадянина в сфері охорони здоров'я та забезпечення пов'язаних з ними державних гарантій; гуманістична спрямованість, забезпечення пріоритету загальнолюдських цінностей над класовими, національними, груповими або індивідуальними інтересами, підвищений медико-соціальний захист найбільш вразливих верств населення; рівноправність громадян, демократизм і загальнодоступність медичної і реабілітаційної допомоги та інших послуг в сфері охорони здоров'я; відповідність завданням і рівню соціально-економічного та культурного розвитку суспільства, наукова обґрунтованість, матеріально-технічна і фінансова забезпеченість; орієнтація на сучасні стандарти здоров'я, медичної та реабілітаційної допомоги, застосування сучасних цифрових технологій, телемедицини та телереабілітації, поєднання вітчизняних традицій і досягнень та кращого світового досвіду у сфері охорони здоров'я; попереджувально-профілактичний характер, комплексний соціальний, екологічний, медичний та реабілітаційний підхід до охорони здоров'я; багатоукладність економіки охорони здоров'я і багатоканальність її фінансування, поєднання державних гарантій з демонополізацією та

заохоченням підприємництва і конкуренції; децентралізація державного управління, розвиток самоврядування закладів та самостійності працівників охорони здоров'я на правовій і договірній основі; формування єдиного медичного інформаційного простору як сукупності баз даних, технологій їх ведення та використання, інформаційно-комунікаційних систем, що функціонують на основі єдиних принципів і загальних правил, а також на засадах інтероперабельності, інтегрованості і впровадження інструментів електронної охорони здоров'я; дотримання принципів безбар'єрності та інклюзії при наданні медичної та/або реабілітаційної допомоги, у тому числі з використанням методів і засобів телемедицини [1].

В свою чергу, Закон України «Про систему громадського здоров'я» визначає, що система громадського здоров'я в Україні діє з дотриманням таких основних принципів: 1) законність - відповідність Конституції і законам України та міжнародним договорам України; 2) справедливість - створення належних умов для реалізації кожною людиною права на здоров'я та забезпечення рівного доступу до послуг охорони здоров'я відповідно до потреб упродовж усього життя; 3) цілісність - цілісний підхід до здоров'я та визнання єдності його фізичних, психічних, психологічних, духовних і соціальних аспектів; 4) орієнтованість на населення - пріоритет інтересів здоров'я та безпеки населення при організації та наданні послуг у системі громадського здоров'я; 5) мінімізація шкоди - системне усунення або зменшення негативних наслідків для здоров'я людини від різних видів її поведінки та видів діяльності; 6) участь та відповідальність - залучення суспільства до реалізації оперативних функцій громадського здоров'я, здійснення заходів та взаємна відповідальність особи і держави за дії або бездіяльність у сфері громадського здоров'я; 7) своєчасність - оперативне вжиття заходів, необхідних для забезпечення захисту здоров'я населення, що застосовуються у разі наявності потенційних ризиків для здоров'я та епідемічного благополуччя населення; 8) міжгалузеве співробітництво - координація діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування у сфері громадського здоров'я; 9) впровадження передових світових практик - міжнародне співробітництво і спрямованість на своєчасне та належне впровадження передових світових практик у сфері громадського здоров'я, заснованих на доказах; 10) обґрунтованість рішень - прийняття рішень у сфері громадського здоров'я на основі попереднього аналізу наслідків, у тому числі економічних, безпекових і стратегічних, та економічної доцільності; 11) протидія дискримінації щодо здоров'я - запобігання дискримінації за ознакою інвалідності та стану здоров'я, подолання стигми щодо людей із захворюваннями [2].

Принципами реформування галузі та формування нової державної політики в охороні здоров'я країни повинні стати: справедливість; солідарність; орієнтованість на покращення громадського здоров'я; орієнтованість на задоволення справедливих потреб населення; орієнтованість на покращення якості медичної допомоги; результативність; ефективність; участь громадськості у формуванні політики [4], відмічають сучасні дослідники [3, с. 288–299].

На наш погляд, можна запропонувати наступну класифікацію принципів формування та реалізації державної політики у сфері охорони здоров'я:

1) загальні принципи державної політики:

- законність (відповідність усіх рішень та дій Конституції, законам України та міжнародним договорам);
- справедливість (забезпечення рівного доступу до медичних послуг та належних умов для реалізації права на здоров'я);
- прозорість та відкритість (відкритий доступ до інформації про політику, процеси та результати у сфері охорони здоров'я);

2) принципи орієнтованості на пацієнта:

- доступність (рівний доступ до медичних та реабілітаційних послуг для всіх громадян незалежно від їх соціального статусу чи місця проживання);
- орієнтованість на пацієнта (пріоритет інтересів здоров'я та безпеки пацієнтів);
- інклюзивність та безбар'єрність (забезпечення умов для отримання медичної допомоги всіма групами населення, включаючи людей з інвалідністю);

3) принципи ефективності та результативності:

- наукова обґрунтованість (впровадження рішень на основі наукових досліджень та доказової медицини);
- ефективність (максимізація результатів при оптимальному використанні ресурсів);
- результативність (орієнтація на досягнення конкретних, вимірюваних результатів у покращенні здоров'я населення);

4) принципи фінансової та матеріально-технічної забезпеченості:

- багатоканальність фінансування (використання різних джерел фінансування для забезпечення стійкості системи охорони здоров'я);
- матеріально-технічна забезпеченість (забезпечення необхідного обладнання, технологій та медикаментів);
- економічна доцільність (прийняття рішень на основі аналізу економічних наслідків та ефективного використання ресурсів);

5) принципи належного управління та організації:

- децентралізація (перерозподіл повноважень між центральними та місцевими органами влади);
- самоврядування (надання закладам охорони здоров'я та їх працівникам автономії у прийнятті рішень);
- міжгалузеве співробітництво (координація дій між різними секторами та відомствами для досягнення загальних цілей у сфері охорони здоров'я);

6) принципи інновацій та розвитку:

- інноваційність (постійне оновлення методів та підходів до надання медичної допомоги; впровадження новітніх медичних технологій, телемедицини та цифрових рішень);
- інтероперабельність (формування єдиного медичного інформаційного простору для забезпечення обміну даними між різними системами та установами);

7) принципи забезпечення громадського здоров'я, соціальної відповідальності та участі громадськості:

– принцип гуманістичної спрямованості (пріоритет загальнолюдських цінностей та інтересів громадян над іншими інтересами);

– принцип соціальної відповідальності (визнання спільної відповідальності держави, суспільства та індивідів за здоров'я населення);

– участь громадськості (залучення громадськості до формування та реалізації політики охорони здоров'я);

– солідарність (підтримка та допомога вразливим групам населення через солідарні механізми).

Список використаних джерел:

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 4. Ст. 19.

2. Про систему громадського здоров'я: Закон України від 6 вересня 2022 року № 2573-IX. Верховна Рада України: офіційний веб-сайт. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text>

3. Співак М. В. Принципи, цілі, завдання, функції державної політики здоров'язбереження: проблеми становлення в Україні. Політологічний вісник. 2015. Вип. 78. С. 288–299.

4. Семигіна Т. Формування цінності здорового способу життя як імператив сучасної політики охорони здоров'я. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 22 : Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. 2014. Вип. Спец. вип.. С. 76-82.

Чорний М. І.,

здобувач кафедри права та публічного управління

ЗВО «Університет Короля Данила»

м. Івано-Франківськ, Україна

ОСВІТА ЯК ОСНОВА ПІДГОТОВКИ АКТИВНОГО УЧАСНИКА ДЕМОКРАТИЧНИХ І ПРАВОТВОРЧИХ ПРОЦЕСІВ

Побудова незалежної демократичної держави на засадах національного відродження, поваги до прав людини, а також складні процеси сучасних суспільних трансформацій, що охоплюють політичну, соціально-економічну та духовну сфери життя, вимагають посиленої уваги до системи освіти та її розвитку. Необхідним є створення таких умов, які б відповідали загальним тенденціям демократизації всіх сфер суспільного життя [1].

Конституція України закріплює, що людина, її життя та гідність є найвищою соціальною цінністю (ст. 3), а кожному громадянину гарантується право на освіту (ст. 53) [2]. Це означає, що освіта не лише забезпечує розвиток особистості, але й

створює умови для формування свідомого члена суспільства, здатного брати активну участь у процесах управління державою. Як підкреслює П.М. Рабінович, правова культура громадян формується саме у процесі навчання, коли особа засвоює цінності верховенства права, демократії та справедливості [3, с. 142].

У цьому контексті освіта постає не лише інструментом інтелектуального розвитку, а й основою громадянської соціалізації. Зауважує О.Ф. Скакун, рівень розвитку правової держави прямо залежить від сформованості правосвідомості та активності громадян, а саме ці якості виховуються в освітньому середовищі [4, с. 315]. Через систему освіти люди навчаються не тільки знати свої права, але й реалізовувати їх, а також брати на себе відповідальність за прийняття суспільно значущих рішень.

Освітні інституції перетворюються на простір, де поєднуються теоретичні знання з практичними навичками участі у громадському та правотворчому житті. Це підтверджується сучасними практиками студентського самоврядування, діяльністю правових клінік, залученням молоді до волонтерських та громадських ініціатив. У такий спосіб освіта формує покоління громадян, які володіють не лише знаннями, а й умінням діяти як активні суб'єкти демократичних і правотворчих процесів.

Водночас освіта є фундаментом інтелектуального, культурного, духовного, соціального й економічного поступу суспільства, нації та держави. Інвестуючи у розвиток освіти, держава фактично інвестує у власне майбутнє, адже саме вона формує особистість, визначає напрями культурного розвитку та забезпечує рівні шанси для кожного громадянина [1]. Проте для того, щоб освіта повною мірою виконувала цю місію, необхідним є вдосконалення сучасних форм організації навчання, які мають ґрунтуватися на рівноправному діалозі між учителем і учнем та стимулювати активну й самостійну пізнавальну діяльність школярів. Йдеться не лише про розвиток інтелектуальних здібностей, а й про виховання духовності, емоційності та формування цілісної особистості, – відзначає Л.М. Сіднев [1; 5, с. 24].

Урок, що традиційно залишається основною формою освітнього процесу, повинен зазнати істотних змін. У майбутньому він має трансформуватися з «єдиної та домінуючої» форми на рівноправну з іншими: самостійною роботою учнів, консультаціями педагогів, стажуваннями на підприємствах чи у наукових установах, роботою з бібліотеками й сучасними цифровими ресурсами. При цьому важливо не тільки підвищувати виховний та розвивальний потенціал уроку, але й позбавлятися його надмірно жорстких рамок [1].

Зміст занять – як уроків, так і семінарів, лекцій чи практичних робіт – має наповнюватися культурно-історичними, моральними й духовними цінностями, а також новітніми досягненнями сучасності. Класно-урочна система, що часто виявляє свою надмірну формалізованість, потребує докорінної модернізації, оскільки її застарілі вимоги негативно позначаються на фізичному та психологічному здоров'ї дітей, сприяють пасивності й поверхневому засвоєнню знань, які не перетворюються на особистісно значущі переконання та світоглядні орієнтири [1].

На нашу думку, одним із ключових шляхів демократизації освіти є запровадження гнучких і гуманістично орієнтованих методів, що ґрунтуються на партнерських відносинах між педагогом і учнем. Головною метою такого підходу має бути формування самостійності, розвиток критичного мислення та здатності учня до власного, аргументованого бачення проблем. Лише у такому демократичному й відкритому освітньому середовищі можливе виховання громадян, які не просто пасивно засвоюють знання, а активно перетворюють їх на власні цінності та життєві орієнтири.

Сучасна освіта в Україні дедалі більше виходить за межі традиційного уявлення як простого механізму передачі знань – вона перетворюється на простір свободи, партнерства та розвитку. У цьому новому форматі вчитель уже не виступає «єдиним джерелом істини», а стає наставником і провідником, який допомагає учням відкрити власний потенціал і навчитися мислити критично. Водночас самі учні перестають бути пасивними слухачами та стають активними творцями освітнього процесу, набувають досвіду відповідальності й уміння ухвалювати рішення. Демократизація освіти, таким чином, проявляється у щоденному діалозі, у можливості вільно висловлювати власну думку, у готовності співпрацювати та поважати інших.

Освіта у такому розумінні – це не просто підготовка до життя, а саме життя, де формуються моральні орієнтири, громадянська свідомість та відчуття власної гідності. Саме тому інвестиції в освіту є не фінансовими витратами, а вкладом у майбутнє країни. Виховуючи покоління самостійних, вільних і відповідальних громадян, ми закладаємо підвалини не лише для розвитку держави, а й для розквіту справді демократичного суспільства.

Сьогодні освіта повинна розглядатися не лише як передача знань, а передусім як формування цінностей – поваги до прав людини, толерантності, національної гідності та здатності до критичного мислення. Ми переконані, що демократизація освіти має проявлятися не тільки у змісті навчальних програм, а й у характері відносин між викладачами та учнями – у створенні атмосфери партнерства, взаємоповаги та співпраці. Лише в такому освітньому середовищі можливо виховати громадян, які стануть справжніми носіями демократичних цінностей і рушіями суспільного прогресу.

Список використаних джерел:

1. Постоленко І. Демократизація освітнього процесу в Україні. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/22/visnuk_10.pdf.
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/ 96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Рабінович П. Основи загальної теорії держави і права. Львів : Край, 2007. 192 с.
4. Скаун О. Ф. Теорія держави і права // Юридична енциклопедія : в 6 т. Т. 6. 2010. 412 с.
5. Сіднев Л.М. Реформування системи. Що і як треба робити. *Рідна школа*. 1995. № 9. С. 26-28.

Шапаренко О. С.,
аспірант кафедри поліцейського права
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна

ПІДСТАВИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПОМІЧНИКА СУДДІ

Інститут юридичної відповідальності в цивілізованому суспільстві широко застосовується здавна, оскільки є ознакою демократичного устрою держави та характеризує суспільство як безпечне від посягання на права і свободи людини і громадянина, а також перспективне в плані соціального та технічного прогресу.

Слід звернути увагу на те, що інститут помічника судді, як й інших державних службовців – є за своїм змістом таким, що допомагає державному механізму функціонувати ефективніше в різних сферах соціального буття й забезпечує сталість та виваженість демократичних процесів.

Водночас, помічник судді, як особа, що організаційно забезпечує діяльність системи правосуддя загалом і конкретного судді, зокрема є ключовою фігурою в системі діяльності суду й тому питання теоретичного обґрунтування та законодавчої визначеності інституту юридичної відповідальності відповідного службовця – є першочерговими.

А. Іванишук визначає адміністративно-правовий статус помічника судді як сукупність його правосуб'єктності, професійних завдань, зобов'язань і прав щодо допомоги судді та підготовки судових справ до розгляду, виконання інших законних доручень судді та керівника апарату суду в поєднанні з професійними обмеженнями та спеціальною дисциплінарною відповідальністю [1, с. 200]. Відповідно, оскільки помічник судді є особою, котра має низку повноважень та виконує важливі для функціонування суду завдання, доктринальним є питання його юридичної відповідальності, оскільки не кожна призначена на відповідну посаду особа здійснює свої функції повною мірою.

Необхідність введення такого інституту в українських судах назріла в результаті проведення так званої «малої судової реформи» 2001 року, яка призвела до суттєвого збільшення навантаження на суди в цілому і суддів зокрема. Основною метою запровадження посади помічника судді в українських судах було розвантаження судді від виконання рутинної технічної роботи під час підготовки та при розгляді судових справ [2]. Релевантно із потребою впровадження в діяльність системи судоустрою інституту помічників суддів, розвивалась актуальність питання, пов'язаного зі забезпеченням належних засад їх юридичної відповідальності, що в свою чергу фундаментально впливатиме на дотримання прав і свобод людини і громадянина в діяльності такої посадової особи.

Досі триває дискусія про двоаспектність розуміння юридичної відповідальності та доцільність виокремлення її позитивного різновиду, можливість застосування на практиці. Дуже корисні та пізнавальні роботи ведуться у напрямку висвітлення співвідношення юридичної відповідальності та законності, характеристики світоглядних засад, особливостей її застосування в

цивільному, кримінальному, конституційному праві тощо. При цьому, при висвітленні тих чи інших проблем юридичної відповідальності автори використовують різні методологічні підходи, визначаючи юридичну відповідальність як засіб, як систему, як інститут або як форму державно-правового впливу [3, с. 24,4]. Нами, в контексті проаналізованого пропонується інтерпритувати юридичну відповідальність, як систему, що забезпечує правопорядок у діяльності помічника судді. Як механізм, основним завданням якого є забезпечення дотримання співвідношень виконаних функцій/завдань і дотримання при цьому законодавства України, а також їх повноти та міри. У разі невідповідності здійсненого/виконаного, законодавству України, діяльність не у прямо передбачений законодавством України спосіб, важливим є автоматичне настання юридичних наслідків – що й являє собою інститут юридичної відповідальності.

Так, наприклад, інтерпритуючи теоретико-правові напрацювання належить звернути увагу на норми Положення про помічника судді (затверджене рішенням Ради суддів України 18.05.2018 № 21) котре визначає, що залежно від виду й характеру порушення помічник судді несе дисциплінарну, цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно з чинним законодавством: за невиконання, невчасне або неналежне виконання покладених на нього обов'язків; за перевищення своїх повноважень, визначених законодавством; за бездіяльність або недобросовісне використання наданих йому прав; за недотримання вимог законодавства про інформацію, державну таємницю та захист персональних даних; за недотримання вимог антикорупційного законодавства України; за недодержання вимог нормативно-правових актів з охорони праці та правил пожежної безпеки; за недотримання встановлених цим Положенням обмежень, пов'язаних із прийняттям на патронатну службу та проходженням патронатної служби; за порушення правил внутрішнього трудового розпорядку суду та трудової дисципліни; за порушення Правил поведінки працівника суду [5]. Відповідно, вказані положення чітко визначають межі відповідальності помічника судді, конкретні її види, хоча на нашу думку, відповідний документ є стислим і спеціалізованим узагальненням положень і норм відповідного галузевого законодавства України, що прямо передбачає таку відповідальність, а його пункти й частини можуть носити лише відсилочний характер.

Тому, додаткового опрацювання, на нашу думку, потребує питання поглиблення специфіки знань щодо дисциплінарної, цивільної, адміністративної або кримінальної відповідальності помічника судді.

Список використаних джерел:

1. Іванишук А.А. Адміністративно-правове забезпечення судової влади : монографія. Херсон : Грінь Д. С., 2015. 443 с.
2. Радченко О.М. Помічник судді суду загальної юрисдикції: шляхи удосконалення правового статусу. *Судова апеляція*. 2014. № 3(36), URL: <https://www.kas.gov.ua/wp-content/uploads/2015/06/Radchenko.pdf>

3. Свиридчук Н.П. Юридична відповідальність у механізмі правового регулювання. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2011. № 4(21). С. 24-27.
4. Гринь О.Д. Категорія юридичної відповідальності: методологічний аналіз поняття. *Правова держава*, 24/2016. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/9186/1/11-15.pdf>
5. Положення про помічника судді: рішення Ради суддів України від 18.05.2018 № 21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr021414-18#Text>

Шарук О. Г.,

*здобувач Науково-дослідного інституту публічного права,
м. Київ, Україна*

ВАРІАЦІЇ КЛАСИФІКАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ ЗДІЙСНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Загалом варто зазначити, що проблематика визначення системи суб'єктів здійснення адміністративно-правового захисту об'єктів критичної інфраструктури фінансового сектору України є науково не розробленою.

Тому маємо змогу визначити, що система суб'єктів здійснення адміністративно-правового захисту об'єктів критичної інфраструктури фінансового сектору України – це цілісне інституційне утворення, що має функціонувати на засадах єдності та диференціації, гармонійності та кооперації.

Нормами Закону України «Про критичну інфраструктуру» встановлено, що суб'єктами національної системи захисту критичної інфраструктури є: 1) Кабінет Міністрів України; 2) Апарат Ради національної безпеки і оборони України; 3) Центральна виборча комісія; 4) Національний банк України; 5) Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг; 6) Адміністрація Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України; 7) Фонд державного майна України, інші центральні органи виконавчої влади із спеціальним статусом; 8) уповноважений орган у сфері захисту критичної інфраструктури України; 9) центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту; 10) секторальні та функціональні органи, інші міністерства та центральні органи виконавчої влади; 11) Служба безпеки України; 12) правоохоронні та розвідувальні органи, суб'єкти оперативно-розшукової та контррозвідувальної діяльності; 13) Збройні Сили України, інші військові формування, утворені відповідно до законів України; 14) місцеві органи виконавчої влади (військово-цивільні адміністрації - у разі утворення);

15) органи місцевого самоврядування; 16) оператори критичної інфраструктури; 17) підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, які провадять діяльність, пов'язану із забезпеченням безпеки та стійкості критичної інфраструктури [1].

З переліку таких науковий інтерес цього дослідження зосереджений на секторальних органах фінансового сектору, а також функціональних та уповноваженому у сфері захисту критичної інфраструктури загалом.

Відповідно, можна вести мову про класичний їхній розподіл на секторальних (Міністерство фінансів України, Національний банк України), функціональних (наприклад, органи сектору безпеки, кібербезпеки) і уповноваженого (наразі – Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України) органів або можемо запропонувати альтернативний, який дозволяє їх згрупувати за приналежністю до виконуваних задач на тих, що:

- є репрезентацією цієї системи (Міністерство фінансів України, Національний банк України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб);

- функціонують для виконання задач секторальних, функціональних та уповноваженого органів захисту критичної інфраструктури в Україні (наприклад, Центр кіберзахисту Національного банку України або Державний центр кіберзахисту Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України);

- є самостійним міжвідомчим органом з виконанням спеціалізованих функцій (Рада з фінансової стабільності).

Список використаних джерел:

1. Про критичну інфраструктуру: Закон України від 16.11.2021 № 1882-IX. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text>

Шкода В. М.,

доктора філософії у галузі знань право,

старший науковий співробітник

Науково-дослідного інституту публічного права

м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МАТЕРІАЛЬНОГО ТА ТРУДОПРАВОВОМУ НАПРЯМАМ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПРАЦІВНИКІВ МИТНИХ ОРГАНІВ

Розглядаючи особливості матеріального напрямку соціального захисту держслужбовців, зокрема працівників органів прокуратури Омеляненко Є.П. справедливо зауважує, що матеріальний напрям соціального захисту такого

кола працівників слід розуміти в якості «виконання кореспондуючого обов'язку держави щодо задоволення права таких працівників на отримання матеріальних благ соціального захисту, що об'єктивуються у вигляді передбачених законодавством надбавок, доплат, компенсацій та премій» [1].

Матеріальні форми соціального захисту працівників митних органів узгоджені з принципами права та врегульовані законодавством України стереотипізованими моделями діяльності уповноважених забезпечувати належний рівень соціальної безпеки працівників митних органів суб'єктів, дії та рішення яких уможлиблюють набуття, реалізацію, захист і відновлення комплексу соціальних прав, пов'язаних із отриманням працівниками митних органів належних їм (згідно із законодавством) матеріальних благ, набуття яких сприяє досягненню мети соціального захисту таких працівників, а в окремих випадках – членів їх сімей.

Матеріальний напрям соціального захисту працівників митних органів наразі характеризується такими особливими рисами: 1) ґрунтуючись на міжнародно-правовій основі, регулюється положеннями законодавчих та підзаконних актів; 2) держава визнається єдиним суб'єктом (гарантом), відповідальним за матеріальне забезпечення таких працівників; 3) основною формою соціального захисту у цьому напрямі є заходи з нарахування та виплати заробітної плати (включає основну та додаткову частини), а до похідних форм належать заходи з нарахування та виплати коштів з метою відшкодування державою шкоди, а також надання матеріальної допомоги працівнику; 4) сприяє (має сприяти) значній мотивації таких працівників.

Сучасний стан правового регулювання матеріального напрямку соціального захисту працівників митних органів в Україні характеризується множиною недоліків. Мова насамперед іде про фрагментарне регулювання загальних питань оплати праці працівників митних органів у ст. 585 Митного кодексу України (далі – МК України), а також у постанові КМ України 2021 року № 1103. Комплексне вирішення зазначеної проблеми потребує: 1) прийняття (замість постанови КМ України 2021 року № 1103) нової постанови «Деякі питання оплати праці працівників митних органів»; 2) забезпечення виконання вимог засади юридичної визначеності надбавок і премій працівникам митних органів шляхом затвердження згідно з постановою КМ України 2021 року № 1103 Порядку встановлення, призупинення, зменшення чи скасування надбавок та надання премій працівникам митних органів; 3) викладення у новій редакції назви («Оплата праці працівників митних органів») та змісту ст. 585 МК України; 4) доповнення глави 83 МК України статтею «Матеріальна допомога працівникам митних органів».

Аналізуючи митне законодавство України, зокрема ст. 589 МК України, можемо дійти висновку, що трудовправовий напрям соціального захисту працівників митних органів сьогодні зводиться лише до гарантій охорони праці. Згідно з цією нормою Кодексу держава повинна відповідно до вимог законодавства гарантувати забезпечення прав на охорону праці усім працівникам митних органів у процесі виконання ними своїх трудових (службових) обов'язків, забезпечуючи, зокрема, проходження ними медичних оглядів, а

також надаючи їм відповідні пільги та компенсації за виконання роботи у важких і шкідливих умовах [2].

Трудоправовий напрям соціального захисту працівників митних органів характеризується такими рисами: 1) ґрунтується не лише на загальних і спеціальних принципах соціального захисту (також не лише на принципах нормотворення в соціальній сфері), але й на галузевих засадничих ідеях трудового права (на принципах свободи праці, гідної праці, гармонійної стабільності трудових правовідносин тощо); 2) гарантується і забезпечується державою; 3) поширюється виключно на відповідне коло працівників, хоча безпосереднім чином позначається й на членах їх сімей та на належному бутті суспільства загалом; 4) передбачає застосування множини заходів соціального захисту відповідного кола працівників, зокрема надання відпустки на умовах, передбачених чинним законодавством, послідовне покращення умов праці працівників з метою приведення їх у відповідність зі стандартами гідної праці.

Правове регулювання трудовправового напрямку соціального захисту працівників митних органів є недостатнім, адже: 1) у КЗпП України, а також у ЗУ № 889 2015 року відсутній систематизований перелік заходів соціального захисту трудовправового напрямку; 2) глава 83 МК України переважно дублює загальні норми трудового законодавства і законодавства про держслужбу, а не закріплює відповідні норми-винятки, які можуть бути застосовані лише до працівників митних органів, які потребують додаткового підтвердження у зв'язку з їх систематичним порушенням керівництвом митних органів. Саме тому назву ст. 589 МК України доцільно змінити на «Трудовправові заходи соціального захисту працівників митних органів» і викласти у новій редакції, окресливши в ній такі заходи соціального захисту трудовправового напрямку: 1) надання відпусток на умовах, передбачених чинним законодавством, зокрема відпусток з метою реабілітації працівників від професійного вигорання; 2) адаптація молодих спеціалістів у трудових колективах митних органів та пристосування робочого місця для задоволення особливих потреб працівника; 3) організація та забезпечення проходження працівниками митних органів медичного огляду; 4) здійснення контролю щодо перевірки кваліфікації та благонадійності працівників митних органів; 5) здійснення контролю за трудовою (службовою) дисципліною працівників митних органів; 6) послідовне покращення умов праці працівників з метою приведення їх у відповідність зі стандартами гідної праці, а також надання пільг і компенсацій за роботу у важких і шкідливих умовах; 7) систематичне і дієве поширення серед працівників прогресивних цивілізаційних ідей, цінностей (гендерної рівності, неприпустимості дискримінації за ознаками інвалідності, віку, мови, релігії (світогляду), політичних поглядів тощо); 8) забезпечення стабільності перебігу трудових правовідносин за участю працівників митних органів; 9) дотримання стандартів юридичної відповідальності працівників митних органів; 10) захист свободи об'єднання працівників митних органів та ведення колективних переговорів.

Список використаних джерел:

1. Омеляненко Є.П. Особливості правового регулювання матеріальної форми соціального захисту працівників органів прокуратури України. *Соціальне право*. 2022. № 1. С. 105-113.
- 2 Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI.

Шугало В. М.,

здобувач кафедри права та публічного управління

ЗВО «Університет Короля Данила»

м. Івано-Франківськ, Україна

ПРАВОВА ІНФОРМАЦІЯ В ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРІ: ДОСТУПНІСТЬ, ДОСТОВІРНІСТЬ І ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНУ ПОВЕДІНКУ

Для початку варто відзначити, що поняття «правова інформація» є багатозначним і неоднозначним як у науковому, так і в практичному контексті. Незважаючи на те, що на законодавчому рівні, зокрема в Законі України «Про інформацію» (стаття 17), правова інформація визначається як один із видів соціальної інформації, що містить відомості про право, систему законодавства, права та обов'язки громадян, порядок діяльності державних органів і посадових осіб, – це тлумачення не вичерпує всього змісту поняття в сучасних умовах.

Джерелами правової інформації виступають Конституція України, законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, міжнародні договори й угоди, загальновизнані принципи міжнародного права, а також інші офіційні документи, що регламентують правовідносини. Водночас правова інформація поширюється і через засоби масової інформації, публічні виступи посадових осіб, освітні та просвітницькі платформи, що дає змогу громадянам орієнтуватися у правовому полі. Всі ці джерела не лише інформують, а й можуть виступати передумовою виникнення або зміни юридичних фактів, впливаючи на формування правосвідомості та поведінки суб'єктів права.

Надзвичайно цінною як з наукового, так і з прикладного погляду є класифікація правової інформації, розглянута Саржан С. Л., оскільки дозволяє системно осмислити обсяг і функції правової інформації, яка циркулює в сучасному інформаційному просторі. На наш погляд, розмежування правової інформації на нормативну та ненормативну [2] відображає реалії практики функціонування правової системи, в якій значну роль відіграє саме інформаційне забезпечення – не лише у формі норм, а й у вигляді аналітики, коментарів, статистики та медіа-звітів.

Особливої уваги заслуговує виділення ненормативної правової інформації [2], яка хоч і не має обов'язкового юридичного характеру, але фактично виконує функцію правового орієнтира для громадян, професіоналів у сфері права та представників державних інституцій. На сьогодні вона є інструментом формування

правосвідомості, довіри до правопорядку, громадянської активності та прозорості правової політики.

Тихомиров О.О. відзначає, що правову інформацію можна розглядати як у вузькому, так і в широкому розуміннях. У вузькому сенсі правова інформація охоплює лише офіційні дані, що містяться в нормативно-правових актах, тобто в документах, які прямо встановлюють юридичні норми, обов'язки, права та санкції. Це перш за все закони, укази, постанови, інструкції та інші нормативні джерела, що мають юридичну силу та безпосередньо регулюють суспільні відносини. У широкому розумінні правова інформація включає набагато ширше коло даних – не лише нормативні джерела, а й такі матеріали, як судова практика, роз'яснення органів державної влади, публікації в засобах масової інформації, правові коментарі, наукові статті, моніторингові звіти щодо дотримання прав людини, а також будь-які інші відомості, що мають юридичне значення або сприяють правовій поінформованості населення [3].

Основними характеристиками правової інформації, які впливають із її сутності, є доступність і достовірність, що відіграють ключову роль у забезпеченні правової обізнаності населення. Доступність означає забезпечення вільного й зручного доступу до правової інформації для всіх зацікавлених осіб – як для громадян, так і для представників державних органів. У контексті демократичного суспільства це не лише право, а й необхідна умова реалізації основоположних прав і свобод. Правова інформація має бути викладена зрозумілою мовою, доступна у відкритих джерелах і адаптована до потреб різних соціальних груп. Достовірність, своєю чергою, означає відповідність змісту правової інформації реальному стану законодавства. Особливої актуальності ця ознака набуває щодо ненормативної правової інформації, яка часто подається у вигляді аналітичних матеріалів, медіа-публікацій чи експертних коментарів. Така інформація не завжди є юридично точною, тому критично важливо забезпечувати надійність джерел, щоб уникнути поширення спотворених або неправдивих уявлень про правову дійсність.

Недостатня доступність або сумнівна достовірність правової інформації сприяють виникненню дезінформації, що призводить до формування викривленого сприйняття правових норм, знижує рівень правової культури громадян і послаблює довіру до державних інституцій. Особливо гостро ця проблема постає в цифрову епоху, коли інформаційний простір переповнений як офіційними, так і неперевіреними джерелами. В умовах соціальних мереж та онлайн-комунікації відсутність критичного мислення, недостатнє розуміння правових процесів і поширення псевдоправових тлумачень здатні посилювати правовий хаос і правовий нігілізм у суспільстві.

Таким чином, правова інформація в сучасному світі перестає бути виключно технічним інструментом передавання норм — вона стає засобом соціального орієнтування, фактором демократизації суспільства та запорукою формування відповідального громадянина. Її нормативна й ненормативна складові, взаємодіючи між собою, створюють повноцінне інформаційне середовище, в якому формується правова свідомість. Особливої ваги набуває якість цієї інформації – її доступність і достовірність, адже саме вони визначають рівень довіри до права, ефективність реалізації прав і свобод, а в ширшій перспективі – стабільність правопорядку та

легітимність державної влади. У цифрову добу правова інформація повинна стати не лише загальнодоступною, а й критично осмислено – лише тоді вона здатна виконати свою суспільну місію.

Список використаних джерел:

1. Про інформацію : Закон України : Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 48, ст.650.
2. Саржан С.Л. Правове виховання як ідеологічна складова демократичної держави. *Правова інформатика*. № 4(40), 2013. С. 35-40.
3. Тихомиров О.О. Правова інформація: теоретико-правовий аспект. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. Теоретико-методологічні засади забезпечення інформаційної безпеки людини, суспільства, держави*. № 1 (8), 2012. С. 29-35.
4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/ 96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

ЗМІСТ

КРИТЕРІЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ З ОБІГОМ ЦИВІЛЬНОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ Баштова О. Г.	3
ЗАХИСНИК ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ НА ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ Бігунець І. М.	5
ДОСВІД ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ ОРГАНАМИ КІБЕРПОЛІЦІЇ НІМЕЧЧИНИ Білобров Т. В.	6
РЕЦЕПЦІЯ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАВОВИХ ДОКТРИН У ПРОГРАМНИХ ЗАСАДАХ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ Білоус В. В.	9
ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОЇ УЧАСТІ ЯК СКЛАДНИКА ОНОВЛЕНОЇ РЕГУЛЯТИВНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ Болюбаш А. Р.	11
ПРАВОВА КУЛЬТУРА, СВІДОМІСТЬ І ВИХОВАННЯ: ТОЧКИ ПЕРЕТИНУ ТА ВЗАЄМОВПЛИВ Бородайко О. Р.	14
НОВІТНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОБІГУ ЦИВІЛЬНОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ Бурма О. В.	17
МЕДІАЦІЯ ЯК АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ЗАСІБ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ АДВОКАТОМ Валах О. В.	19
КРАЩІ СВІТОВІ ПРАКТИКИ ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА КРИВДНИКАМИ Валько В. Р.	20
КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ОСОБИ, ЯКА ВЧИНЯЄ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНІ Ч. Ч. 3-4 СТ. 354 КК УКРАЇНИ Винокуров А. І.	22

ПРАВОСВІДОМІСТЬ НОВОГО ПОКОЛІННЯ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ Височанський Р. В.	25
ПІДВОДНІ КАМЕНІ КРЕДИТНОГО ДОГОВОРУ «КУПИ ЗАРАЗ, СПЛАЧУЙ ПІЗНІШЕ» В ЗАКОНОДАВСТВІ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ Воронін М.	28
АЛГОРИТМІЗАЦІЯ НОРМАТИВНОСТІ: ПЕРЕДУМОВИ, РИЗИКИ ТА ВИКЛИКИ ПРАВОВОЇ ДОКТРИНИ Горошко В. О.	29
СТВОРЕННЯ НАЛЕЖНИХ УМОВ ДІЯЛЬНОСТІ СУДУ: КЛЮЧОВІ НАПРЯМИ Грицик О. Ф.	32
КОНСТИТУЦІЙНІ ТА ЗАКОНОДАВЧІ ГАРАНТІЇ ПРАВОВОГО ЗАОХОЧЕННЯ: ПОТЕНЦІАЛ ДЛЯ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ Дзюбак Т. Т.	36
ОБСТАНОВКА ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРАЦІВНИКАМИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ Дрозд В. Ю.	39
РЕКЛАМА НА РИНКУ ПОСЛУГ: ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ОБ'ЄКТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ Дяченко О. О.	43
РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У СТАНОВЛЕННІ ДОКТРИНИ ПОЗИТИВНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ ДЕРЖАВИ Жураківський Ю. В.	44
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЗАГРОЗАМ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ Зазулінський В. С.	47
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ «РОЗУМНОЇ ДОЦІЛЬНОСТІ» В МЕЖАХ ЗАКОННОСТІ Зозуля Д. П.	50
ПОНЯТТЯ МЕХАНІЗМУ ВПРОВАДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ Зубко А. О.	52

МОЖЛИВОСТІ ПРАВОВОГО ЗАОХОЧЕННЯ В ТРАНСФОРМАЦІЇ ЦІННІСНИХ ПІДХОДІВ ДО ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ Іроденко В. Т.	55
ЕЛЕМЕНТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ Калініченко Л. В.	59
СУЧАСНИЙ СТАН ЗАПОБІГАННЯ ОРГАНАМИ ПРОКУРАТУРИ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ВЧИНЕНИМ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ Ковалевський М. А.	62
ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КЛАСИФІКАЦІЇ МЕТОДІВ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ГАРАНТІЙ ПРАВ НА ЗЕМЛЮ В ТЕОРІЇ ПРАВА УКРАЇНИ Ковальчук М. О.	64
ДО РОЗУМІННЯ ТЕРМІНУ «МОНІТОРИНГ ОПЕРАТИВНОЇ ОБСТАНОВКИ» Ковальчук Я. Л.	68
ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В СИСТЕМІ СУБ'ЄКТІВ ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ АДВОКАТАМИ Комар А. Ю.	70
КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ДЕТЕРМІНАНТІВ УХИЛЕННЯ ВІД ПРИЗОВУ НА ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ ПІД ЧАС МОБІЛІЗАЦІЇ Копилов О. О.	73
СТРУКТУРА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ Котелюх М. О.	75
СУБ'ЄКТИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАСТОСУВАННЯ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З ТРАНСПЛАНТАЦІЄЮ В УКРАЇНІ Кузюк М. Г.	78
ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ У БУДІВЕЛЬНУ ГАЛУЗЬ УКРАЇНИ Лисеюк С. М.	80

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ: ІНСТРУКТОР Логвиненко М. Л.....	82
ПРАВОВА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ РОЗРИВУ МІЖ БУКВОЮ ЗАКОНУ ТА ДУХОМ ПРАВА Маланюк Н. Ю.....	85
ЗАХИСТ ЧЕСТІ, ГІДНОСТІ ТА ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В УКРАЇНІ Марініч Ж. С.....	87
ІНШІ ФІНАНСОВІ УСТАНОВИ ЯК СУБ'ЄКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ Мельник В. І.....	89
ШИРОКОМАСШТАБНА ВІЙНА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ ЯК ДЕТЕРМІНАНТ ПОШИРЕННЯ ШАХРАЙСТВА, ВЧИНЕНОГО ШЛЯХОМ НЕЗАКОННИХ ОПЕРАЦІЙ З ВИКОРИСТАННЯМ ЕЛЕКТРОННО-ОБЧИСЛЮВАЛЬНОЇ ТЕХНІКИ Миргородський О. І.....	91
ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ Могила О. В.....	95
АДМІНІСТРАТИВНА ПРОЦЕДУРА: ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ Мостовий А. М.....	97
ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОЦЕДУР У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ Ніколайчик О. С.....	99
СУЧАСНА СИСТЕМА ПРИНЦИПІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ДОБРОВІЛЬНОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ Ноцик А. І.....	102
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АПАРАТ, ЩО ВІДОБРАЖАЄ СУТНІСТЬ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ Олійник С. В.....	105

ФОРМУВАННЯ ХАРАКТЕРНИХ ОЗНАК АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОЦЕДУР ЗАПОБІГАННЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ ЗА ОЗНАКОЮ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УКРАЇНІ Орел А. О......	107
ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНЕ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМКІВ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ Панфьоров П. І......	110
СТРАЖДАННЯ ЯК КРИТЕРІЙ ВИЗНАЧЕННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ Панченко О. І......	112
THE CONCEPT OF THE FUNCTIONS OF THE ADMINISTRATIVE AND LEGAL MECHANISM FOR ENSURING THE ECONOMIC INTERESTS OF THE STATE Пахолок І. В......	115
ФОРМИ ДІЯЛЬНОСТІ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ РИЗИКАМ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ Пашук А. В......	117
ОКРЕМІ ПИТАННЯ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ПРИВЛАСНЕННЯ, РОЗТРАТИ АБО ЗАВОЛОДІННЯ ЧУЖИМ МАЙНОМ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ СВОЇМ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ Петров В. І......	120
РІЗНОВИДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ Росляков О. В......	123
ПРИНЦИПИ АНТИКРИЗОВОГО ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ Рудяк І. С......	124
ПРАВОВА КУЛЬТУРА ЯК ФУНДАМЕНТ ДЕМОКРАТІЇ: ВИКЛИКИ ПРАВОВОГО НІГІЛІЗМУ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ В УКРАЇНІ Сенич Ю. Я......	127
ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД Тарасенко О. С......	130

ПРАВОВИЙ СТАТУС НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ЯК ОСНОВНОГО СУБ'ЄКТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ Тимофіїв О. С.	132
ФЕДЕРАЛІЗМ І НАЦІЯ: УКРАЇНСЬКА ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ ІМПЕРСЬКИХ МОДЕЛЕЙ Тринів В. І.	134
ОЗНАКИ СИСТЕМИ СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ Труба Р. М.	136
ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ МЕТОДІВ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВРЯДУВАННЯ НОТАРІУСІВ Туревська С. О.	139
АНАЛІЗ ОКРЕМИХ ЕЛЕМЕНТІВ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРИЙНЯТТЯ ПРОПОЗИЦІЇ, ОБЦЯНКИ АБО ОДЕРЖАННЯ СУДДЯМИ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ Ушканенко Е. О.	142
РІШЕННЯ РАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ ЯК НОРМАТИВНА ПІДСТАВА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ОБМЕЖЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ Хміль Д. І.	146
ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ МЕХАНІЗМУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ Цю Бо.	148
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПРИНЦИПІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я Червяк С. І.	150
ОСВІТА ЯК ОСНОВА ПІДГОТОВКИ АКТИВНОГО УЧАСНИКА ДЕМОКРАТИЧНИХ І ПРАВОТВОРЧИХ ПРОЦЕСІВ Чорний М. І.	153
ПІДСТАВИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПОМІЧНИКА СУДДІ Шапаренко О. С.	156

ВАРІАЦІЇ КЛАСИФІКАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ ЗДІЙСНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ	
Шарук О. Г.	158
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МАТЕРІАЛЬНОГО ТА ТРУДОПРАВОВОМУ НАПРЯМАМ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПРАЦІВНИКІВ МИТНИХ ОРГАНІВ	
Шкода В. М.	159
ПРАВОВА ІНФОРМАЦІЯ В ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРІ: ДОСТУПНІСТЬ, ДОСТОВІРНІСТЬ І ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНУ ПОВЕДІНКУ	
Шугало В. М.	162